

# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

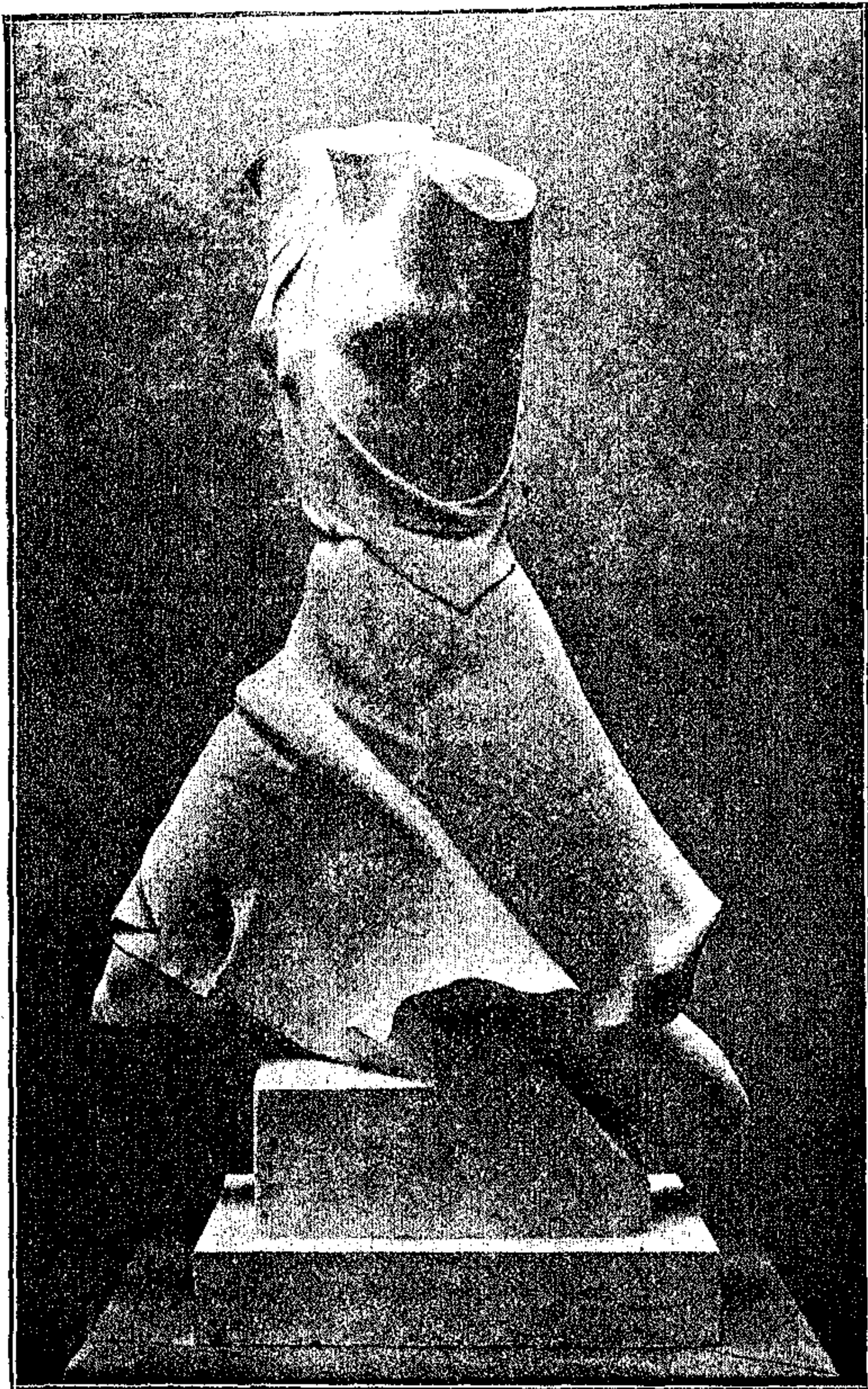
ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929



ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ<sup>Α</sup>, ΕΚΔΟΤΑΙ  
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50  
ΑΘΗΝΑΙ





M. ΤΟΜΠΟΥΣ

ΚΟΡΜΟΣ ΚΛΑΣΣΙΚΟΣ

Έξετέθη και στο Salon des Tuileries,  
στο Παρίσι, τον Μάιο του 1928.

# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'—1929

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 67

## ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Ἦρθ' ἕνας ἀγέρας, ἦρθ' ἕνα καράβι τὴν αὐγὴ  
καὶ μοῦ πήρε τὴ χαρὰ μου καὶ τὴν πάει  
καὶ τὴν πάει σὲ ξένη γῆ.

Γιὰ σταθῆτε, ἀνθρώποι, γιὰ σταθῆτε, ἀνθρώποι μου καλοί,  
κι' ὅλοι ἐσεῖς οἱ μαρινέροι ποῦ τραβάτε,  
ποῦ τραβάτε τὸ κουπί . . .

Μέσα στὴ θολούρα τοῦ πελάγου, μὲς στὴ χλαλοῦ  
χάνω, καὶ δὲ βλέπω, καὶ δὲν ξεχωρίζω  
μὲ ἄκρη μαντηλιοῦ ἢ φωνή.

Δὲν ἀκούω φωνὴ στὸ σύθαμπο, δὲ βλέπω, καὶ θαρῶ  
πὼς στενεύει τὸ καράβι σὰ μιὰ κάσσα  
ποῦ κλεῖ μέσα τῆς νεκρό.

Θάηθελα παραγγελιὲς νὰ δώσω, θάηθελα φιλί,  
κάτι ποῦ ξεχάστηκε στὸ δρόμο κ' ἦταν  
γιὰ τὸ κατευόδιο εὐχή.

Γιὰ σταθῆτε, ἀνθρώποι, γιὰ σταθῆτε, ἀνθρώποι μου καλοί,  
κι' ὅλοι ἐσεῖς ποῦ καρτερεῖτε στὸ λιμάνι,  
μέρες στὸ λιμάνι μοναχοί,

δίχως ἄλλο ἐσεῖς θὰ ξέρετε ποῦ πάει, καὶ ρωτῶ :  
Γιὰ ποῦ πάει τὸ καραβάκι, ποῦ θ' ἀράξει ;  
σὲ ποιά γῆ μὲ τὸ καλό ;



Πότε θάρθη πάλι, πότε θά γυρίση, θράδι, αὐγή ;  
Γιὰ νὰ ξέρω νὰ κατέβω στὸ λιμάνι  
μὲ τὸν ἥλιο στὴν φυχή.

Ἡ καὶ νύχτα ἂν θάναί, πάλι ξέρω ποῦ φωτάει, καὶ πῶς  
νὰ μὲ δῆ τὸ παραβάκι νὰν τοῦ φέρνω  
στὰ δυὸ χέρια μου τὸ φῶς.

Κι' ἂν σωμαίνετε ὅλοι μὲς στὴ συλλογὴ σας, ἔχ, μπορῶ  
μέρες νὰ σταθῶ κοντὰ σας στὸ λιμάνι  
σὰν καὶ σὰς νὰ καρτερῶ . . .

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

## ΔΥΟ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΕΣ

### ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ ΚΑΙ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ξέρουμε πῶς ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὰ 1880 ὁ ἀττικισμὸς μεσουρανοῦσε. Μόνο στὰ Ἐφραίμια ὁ λογιωτατισμὸς ἔβρισκον ἀντίδραση. Στὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἡ «ἀρχαιοπρεπὴς καθαρὸύουσα» εἶχε καταχτήσει ὄχι μόνον τὸν πεζὸ λόγον, μὰ καὶ τὴν ποίησιν καὶ τὸ θέατρο. Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου μάλιστα, καθηγητὴς ἐπὶ Πανεπιστήμιου, ἕνας ἀπὸ τοὺς φημισμένους τότε «ἐλληνιστῆς», ἄρχισε κι' ὅλας νὰ μεταφράζη καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια στὴν ἀρχαία. Τὸ δημοτικό : «*Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς...*» τὸ μετέφρασε ὀλόκληρον (στῆχοι, ἂν ἀγαπᾶτε, 105!) Νὰ ἡ ἀρχὴ τῆς μετάφρασης του :

Υἱὸν σὺ μῆτερ τρεῖς τριῶν κεκλημένῃ  
μᾶς τε παιδὸς φιλάτης, ὡς ἀξία  
πολλῶν πέφηνας δακρύων ἐν μητράσιν.

καὶ τελείωνε :

Τὰδ' ἐνδοθεν κλύουσα μῆτηρ, τὴν θύραν  
ᾠρησ' ἀνοίξει· πρὶν δ' ἐξενεγκεῖν πόδα  
δῶμου, γηραιὸν προῦλιπε ψυχὴ δέμας.

Ἐπίσης τὸ : «*Μάννα σου λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω*» τὸ μετέφρασε ὀλόκληρον, ἀρχίζοντας ἔτσι :

«*Μῆτερ ἐμὴ τριφλίητ', ὠμόφροσιν οὐκέτι Τούρ-  
[κους  
δουλεύειν δύναμαι· ἤλκωται μοι κέαρ ἔγδον...*»

Ὅταν οἱ σοφοὶ μας «ἐλληνιστῆς» πῆραν τέτοιο κατήφορον καὶ βάλθηκαν ἀπὸ τὴ μιά μεριά νὰ . . . ἐξελληνίσουν τὰ χυδαῖκά — ὅπως τὰ ἔλεγαν — δημοτικὰ τραγούδια μας καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη διόρθωναν τὰ ὀνοματεπώνυμα ἀγωνιστῶν καὶ συγγραφέων, ὅπως π. χ. τὸ Μπότσαρης ἔγινε Βότσαρης Βοτσαρέως, ὁ Σολωμὸς Σαλωμόν, ὁ Τρικούπης γεν. Τρικούπου κ.τ.λ., καταλαβαίνει κατένας πόσον εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ γλωσσικὴ ἀντίδραση. Ὅστος καὶ στὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν ἔλειψαν οἱ φωτισμένοι καὶ οἱ νεοϊδεάτες στὸ γλωσσικὸ ζήτημα (!), ποὺ ἐσυνέχισαν τὸ δρόμον τοῦ Καταρτζῆ, τοῦ Κωσταντᾶ, τοῦ Ψαλλίδα κ.λ.π. καὶ ποὺ ὑπερασπίστηκαν τὴ λαϊκὴ γλῶσσα μὲ θάρρος καὶ ἐπιστημονικὴ μάθησιν.

Ὁ Δ. Ι. Μαυροφρύδης, φιλόλογος ὄχι τυχαῖος, ποὺ ἔγινε καὶ ὑφηγητὴς ἐπὶ Πανεπιστήμιου, καὶ ὁ παιδαγωγὸς Κ. Σ. Ξανθόπουλος μὲ τὸ περιοδικό τους «Φιλίστωρ» (1861—1866), εἶναι, στὴν καλιὰ Ἑλλάδα,

(!) Ἐδῶ δὲν γράφω οὔτε ἱστορίαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, οὔτε κάνω κοινωνιολογικὴ ἀνάλυσιν. Ὅσοι θέλουν ἀπὸ τὴν κοινωνιολογικὴ μεριά νὰ μελετήσουν τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, ἂς διαβάσουν τὸ βιβλίον μου «*Δημοτικισμὸς καὶ Λογιωτατισμὸς*». Ἀθήνα 1927 ἐκδ. Ἑταιρ. «Ἀθηνᾶ».

τὰ πρῶτα χελιδόνια τοῦ νεώτερου δημοτικισμοῦ.

Ὁ Μαυροφρύδης μπισμένος καλὰ στὴν ἀρχαία φιλολογία καὶ στὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, μὲ ταλέντο μάλιστα γλωσσολογικόν, γκρεμίζει μιά μιά τὶς γλωσσικὲς προλήψεις καὶ ὑπερασπίζεται μὲ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα τὰ δικαιώματα τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ. Οἱ μελέτες του ποὺ δημοσίευσεν ἐπὶ τὸν «Φιλίστωρ» ἐπάνω στὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσας μας, ὄχι μόνον καὶ σήμερον διαβάζονται μ' εὐχαρίστησιν, μὰ ἔχουν καὶ πρωτοτυπία ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν προσέξουν οἱ νεώτεροι δημοτικιστῆς ποὺ ἔχουν καταπιαστῆ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς γλωσσικῆς μας ἐξέλιξης. Θὰ μπορούσαμε, ἂν γράφαμε εἰδικὴ μονογραφίαν γιὰ τὸ Μαυροφρύδη, νὰ ξαναδημοσιεύσουμε κατεβατὰ ὀλόκληρα ἀπὸ τὶς μελέτες του γιὰ νὰ δείξουμε ὄχι μόνον τὸ γλωσσολόγον ποὺ δὲν καταφρονεῖ τὴ γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, μὰ καὶ τὸ βαθυστόχαστον παρατηρητὴ ποὺ βλέπει καλὰ τὶς κοινωνικὲς συνέπειες τῆς διγλωσσίας μας. Ἀρκούμεν μόνον ἐδῶ ν' ἀντιγράψουμε ἕνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ κριτικὴ του ποὺ ἔκανε σένα φυλλάδιον «*Περὶ πρακτικῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσας*, ὑπὸ Α. Ἰσηγόνοῦ διευθυντοῦ τοῦ Παιδαγωγικοῦ Σμύρνῃς. Ἐν Σμύρνῃ 1861». Κρίνοντας τὴ γνώμη τοῦ Ἰσηγόνη ποὺ ἔλεγε πῶς πρέπει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν νὰ μαθαίνεται ἡ γραμματικὴ τῆς νεώτερης γλώσσας, γράφει :

«*Καλὴ καὶ δικαία ἡ ἀξίωσις του. Πρέπει νὰ συνδυάζεται ὅπως δῆποτε ἡ νεωτέρα γλῶσσα. Ἀλλὰ πῶς θὰ ὀρισθῆ ὁ χαρακτὴρ της, ἀφοῦ οὐδὲ δύο ψυχαί, χωρὶς ὑπερβολὴν, συμφωνοῦσι περὶ αὐτοῦ; ἀφοῦ παραγνωρίζεται ἡ φύσις καὶ ἡ ἀξία της; ἀφοῦ ὅλους μας, μικροὺς τε καὶ μεγάλους, γραμματισμένους καὶ ἀγραμμάτους, ἡ παράδοξος οἰησις κατέχει, ὅτι ἡ νεωτέρα γλῶσσα εἶναι ὅλως παρεφθαρμένη, ἐμβεβαρῶμένη, καὶ ὅτι διὰ νὰ γείνη γλῶσσα ἀνθρωπίνῃ, πρέπει ν' ἀντικατασταθῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν της μορφήν καὶ τελειότητα, ὡς ἂν ἦτο ποτὲ δυνατόν ν' ἀναστραφῆ ἡ ἱστορία καὶ τὰ γενόμενα νὰ ξαναγείνουν; (Σ. ὑπογραμμισμένους ἀπὸ μένα). Ὅταν ὅλοι πεισθῶμεν, ὅτι οἱ ἀναλυτικώτεροι τύποι τῆς νεωτέρας γλώσσας, ὄντες προῖον τοῦ ἰδίου αὐτῆς πνεύματος, ἐξ αὐτῆς οἰκοθεν ἀναφύοντες καὶ ἐπ' αἰῶνας ἀμωροφωθέντες, εἶναι ἀμετακίνητοι, ἀπαράσῃλευτοι, ὅταν πεισθῶμεν ὅλοι, ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς*

καθολοιουμένης μετὰ τῶν κατ' ἐπαρχίαν διαλέκτων της καὶ τῆς γραφομένης γλώσσας διαφορὰ δὲν εἶναι τόση μεγάλη. . . ὅταν ταῦτα πάντα πεισθέντες παύσωμεν ἐπ' ἀπαξ ἀπὸ τοῦ διαρθῶναι, ἢ διὰ νὰ εἶπω μᾶλλον τὸ ἀληθές, καταλύειν καὶ καταστρέφειν τοὺς ἐντὸς δέκα καὶ δεκαπέντε καὶ εἰκοσιν αἰῶνων ὀκοδομημένους τύπους, διὰ νὰ τοὺς κάμωμεν ἀκόμη ἀρχαιοτέρους, καὶ ἀσπασθέντες τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων μας, οἶαν μᾶς τὴν παρέδωκαν. . . τότε μόνον εἶναι δυνατόν νὰ συνταχθῆ *μία κοινὴ καὶ παρὰ πᾶσιν ἑγκυρὸς γραμματικὴ*» (Φιλίστωρ, Τόμ. 2, 1861, σελ. 283). Τὴ γνώμη του αὐτὴ πολλὰς φορὰς τήνε διατύπωσεν καὶ τὴν ὑποστήριξε σὲ μεγάλας καὶ ἀξιόλογες μελέτες του.

Μιά τέτοια του μάλιστα μελέτη γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, βραβεύτηκε κι' ὅλας ἀπ' τὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Μαυροφρύδης, λοιπόν, ἂν καὶ δὲν βγήκε νὰ τὸ φωνάξῃ πῶς εἶναι ὀπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ ἔχτρος τοῦ ἀττικισμοῦ καὶ δὲν ἔβαλε γιὰ ἄμεσον σκοπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς του σταδιοδρομίας τὴν προπαγάνδα γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς, ὡστόσο γιὰ τὴν ἐποχὴν του εἶναι ἕνας ὑπερασπιστὴς θαρραλέος τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἄλλος δημοτικιστῆς, ὁ συνεργάτης τοῦ Μαυροφρύδη ἐπὶ τὸν «Φιλίστωρ» εἶναι ὁ παιδαγωγὸς Κ. Σ. Ξανθόπουλος. Ἀπὸ τὶς μελέτες του ποὺ δημοσίευσεν ἐπὶ τὸ περιοδικὸ αὐτό, φαίνεται πολὺ μορφωμένος καὶ σπουδασμένος ἐπὶ τὴν Εὐρώπῃ. Ἀργότερα ἔγινε μάλιστα καὶ διευθυντὴς τῆς Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνῃς. Ὁ Ξανθόπουλος δὲν πέφνει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴν του μεριά. Αὐτὸς βλέπει τὴ διγλωσσίαν μὲ τὸ μάτι τοῦ παιδαγωγοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ ἀντικρῶζει τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴν του μεριά. Δὲ βρῖσκει καθόλου σωστὸ τὰ βιβλία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου νὰ γράφονται ἐπὶ τὴν καθαρὸύουσα. Δὲ διατάζει μάλιστα νὰ πῆ καθαρὰ τὴ γνώμη του καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ πῶς ἡ γλῶσσα τῶν σχολικῶν βιβλίων πρέπει νὰ εἶναι ἡ *μητρικὴ*, δηλαδή, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερον, ἡ *δημοτικὴ*. Σένα του ἀρθροῦ ἐπὶ τὸν «Φιλίστωρ» (σελ. 231—1861) τὰ λέει πολὺ σταράτα. Τὸ ἄρθρον του αὐτὸ κρίνουμε καλόν, μὰ ποὺ εἶναι ὀλόκληρον ἀγνωστο σήμερον, νὰ τὸ ἀντιγράψωμεν ἐδῶ ἐπὶ τὸ μεγαλύτερόν του μέρος. Τὸ ἐπιγράφει «*Περὶ τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις*



διδασκτικῶν βιβλιαρίων». Δηλαδή εἶναι μιὰ κριτικὴ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων ποὺ εἶταν ἐγκεκριμένα στὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ (1860), κριτικὴ τσουχτερὴ καὶ ζουμερὴ ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴν ξαναδιαβάσουμε γιὰ τὰ τολμηρὰ της—γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη—συμπεράσματα :

• Πλήθος βιβλιάρια διὰ τὰ παιδιὰ ἐκδίδονται καθ' ἡμέραν καὶ εἰσῆχθησαν καὶ εἰσάγονται ὅλον ἐν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Τούτων ἠθελήσαμεν ποτε νὰ ἴδωμεν τὴν γλώσσαν πρὸ πάντων (Σ. Ὑπογραμμίζεται ἀπὸ μᾶς), καὶ δὲν θὰ τὸ ἐπιστεύαμεν, ἂν ἰδίως ἡμᾶσι δὲν ἐβλέπαμεν ὅτι ἡ γλώσσα τῶν βιβλιαρίων τούτων δὲν εἶναι δι' ὅλον γλώσσα τοῦ λαοῦ, οὐδὲ παιδική (ὕπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Διὰ νὰ μὴ προλάβωμεν ὅμως τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου, θὰ ἐμβῶμεν μετ' αὐτοῦ εἰς τοιούτων βιβλιαρίων ἀνάγνωσιν καὶ παρατήρησιν, ὄχι βέβαια πάντων, ἀλλ' ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν συνηθεσιέρον, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν αὐτοψίαν ταύτην καὶ τὴν ἰδίαν παρατήρησιν θὰ σκεφθῶμεν ὁμοῦ, ἂν ἤρμοζεν ἡ τοιαύτη γλώσσα.

α) Ἐν τινι ἀλφαβηταρίῳ νέῳ ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων πινάκων κτλ. εὐθύς μετὰ τὸν σχολικοτὴν συλλαβισμόν ἀναγινώσκωμεν τάδε :

«Ὁ Κρῆς, ἡ στῆξ, τὸ φῶς, ὁ θῶς.  
Ἡ κλεῖς, ὁ γῶψ, γρῶψ, ἡ Αἰξ,  
τὸ πῦρ, ὁ Ζεὺς, ὁ σῦς, ἡ φλόξ, ἡ ναῖς  
ἡ νύξ, ἡ σφιγξ, ἡ μνᾶ, ὁ χνοῦς, ὁ λύνξ,  
ἡ φλέψ, ἡ σάρξ, ἡ δεῖξ.  
αἶτος, ποτόν, πνοή, ὁσφύς, μηρός,  
θυρεῖς, σανεῖς, ἴον, κ.τ.λ.

Λαός, γαός, Ἰησοῦς Χριστός, Υἱός καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, Μαρία Ἄγνη Μήτηρ Θεοῦ ἀεὶ Παρθένος, Θεὸς πατήρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριὰς Ἄγία. Εἰς ὁ Θεὸς ποιητῆς Πλάτους, ὁ Ἀδάμ, ἡ Ἐθα, ἡ Γῆ, τὰ ἄστρα, ὁ κόσμος, τὸ πᾶν. Σάξ, σκῶληξ, ἔλμινξ, ἄλξ, ὑσπληγξ, φόρμιγξ, μύρμηξ, Τύρινξ, ὁ κλόψ, μῆνιγξ, Κύκλωψ . . .

Ἄρκοῦσι τοσαῦτα ὡς παράδειγμα.

Τί σημαίνουναι λοιπόν ; ὁ σκοπὸς βέβαια φαίνεται. Οὗτος εἶναι νὰ μάθῃ τὸ παιδί διαφόρους συνδυασμένας λέξεις μονοσυλλάβους καὶ λοιπὸν συμμοροῦνται τοιαῦτα ἔπειτα δισυλλάβους καὶ μετὰ διὰ φωνὰ καὶ κλεισίνα σύμφωνα καὶ δὴ συλλέγονται ἐνθεν καθεῖθεν ἐκ τοῦ λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας, τῶν ὁποίων πολλάκις ἴσως οὐδ' αὐτὸς ὁ συλλέγων ἠξεύρε πρότερον τὴν σημασίαν. Ἀλλὰ τὸ πτωχὸν παιδί ἐννοεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ; Τόσον μετὰ φαίνεται, ὅσον θὰ ἐννοεῖ καὶ ἂν τοῦ ἔβαζες εἰς τὴν θέσιν τῶν Κινέζικα.

β) Ἀφήσωμεν τὸ Ἄλφαβηταρίον καὶ ἴδωμεν ἄλλο τι. Ἐχω ἐμπροσθέν μου τώρα Ἄναγνωσματάριον πολλάκις ἐκδοθέν. Ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκω ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος καὶ ἐξῆς ἀτάκτως τάδε :

«Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ βᾶσις πάσης ἀρετῆς καὶ σοφίας.  
Ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆται νὰ πιστεύῃ ἀδιστακτως εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ τάξις καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ παντὸς ἀρκεῖ νὰ τὸν πληροφωρῇ ὅτι δὲν εἶναι τύχης οὐδ' ἀνθρώπινον δημιουργήμα ὁ κόσμος . . .

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ καὶ ὁ ἀριστερὸς πούς εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς καρδίας».

Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀναγνωσματαρίου (σελ. 49) ἀπαντῶμεν τὸ ἐξῆς : «Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην ἀφίξιν αὐτῆς, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ» κλπ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα δὲν ἐζητήθησαν, ἀλλ' ὁμοῦ κατὰ τύχην ἐλήφθησαν, καὶ ἐμφαίνουσιν ἱκανῶς, πιστεύομεν, τὴν καθαρῆν γλώσσαν τοῦ βιβλιαρίου. (Σ. Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ἐρωτῶμεν πάλιν, εἶναι τοῦτο γλώσσα τοῦ λαοῦ ; Τὴν ἀκούει εἰς τὴν οἰκίαν τὸ παιδί τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς ; Ἡ ἀρμόζει ἐν ὑποσημειώσει νὰ ἐξηγῶμεν τὴν δυσληπτοτέραν λέξιν τοῦ κειμένου εἰς ὀκταστῆς παιδίον, ὡς γίνεται ἐν τῷ ἀναγνωσματάριῳ τούτῳ ; Καὶ ἡ σύνταξις εἶναι ἀρκοῦντως ἀπλή καὶ παιδική ; (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

γ) Ἀλλὰ τώρα λαμβάνω εἰς χεῖρας ἄλλο βιβλιόριον ἐπιγραφόμενον Παιδικὴ Βιβλιοθήκη—πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων—πολλάκις καὶ αὐτὴ ἐκδοθεῖσα. Ἀναγινώσκω εὐθύς εἰς τὴν πρώτην σελίδα :

«Εἰς τὰ σχολεῖα τὰ τακτικὰ καὶ καλῶς διοργανισμένα οἱ μαθηταὶ δὲν διδάσκονται μόνον ξηρὰ τὰ γράμματα, ἀλλὰ συνειθίζονται καὶ εἰς τὴν εὐταξίαν καὶ χρηστοθήθειαν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν καλῶν ἔργων. Ἀναπτύσσουσι τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς τῶν δυνάμεις, καὶ μαθηθῶσιν ὅλας τὰς ἀφελίμους γνώσεις εἰς τὴν ζωὴν, διὰ νὰ ἐννοῶσι τὰ καλὰ καὶ χρήσιμα καὶ νὰ πράττωσιν αὐτὰ πάντοτε».

Δὲν προχωρῶ τριβῶ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ καλοκυτάζω, ἂν τὸ προκείμενον εἶναι τῶντι βιβλιαρίον διὰ παιδιὰ. Καὶ κατὰ τὴν γλώσσαν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον (καὶ κατ' εἶδος καὶ καθ' ὕλην) ἀποτυχαίνει πολὺ τοῦ σκοποῦ. Πρὸς Θεοῦ, οὕτω διδάσκειται καὶ μετ' αὐτὴν τὴν γλώσσαν ἡ ἠθικὴ εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ ; Ὅλον ὄξει σχολαστικισμοῦ, καὶ εἶναι λόγια τετριμμένα ἀνθρώπων ἠλικιωμένων καὶ δι' ἀνθρώπους ἠλικιωμένους, ἴσα ἴσα ἀκατάλληλα πρὸς ἠθοποίησιν, γυμναστικὰ δ' ἴσως πρὸς μάταιον ψιτακισμόν διότι ἡ ἠθικὴ δὲν διδάσκειται μετὰ λέξεις ἀρετῆ, καλὰ παιδιὰ, χρηστοθήθεια, ἀφελίμους γνώσεις, νὰ ἐννοῶσι τὰ καλὰ ἔργα καὶ χρήσιμα καὶ πράττωσι κ.τ.τ. Μὴ ἔχεις συχνὰ εἰς τὸ στόμα σου τὴν λέξιν ἀρετὴν καὶ ἠθι-

κὴν, ἂν θέλῃς ἠθικὸς τοὺς μαθητὰς σου, ἔλεγε δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς. Κάμει το νὰ παρατηρῇ νὰ μαθηθῇ, νὰ διακρίνῃ τὰ πράγματα, νὰ γνωρίξῃ τοὺς διαφορῶν τῶν χαρακτήρας κατ' ὀλίγον, παρέχέ το καλὰ παραδείγματα, ἐμίλησε τὴν γλώσσαν του. (Σ. Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Θέλει τώρα ὁ ἀναγνώστης νὰ διέλθωμεν καὶ ἄλλα κατὰ τὸν τρόπον τούτον ; Νομίζω θὰ εἶναι περιττόν. Ἐπειτα καὶ θὰ ἐπεκταθῇ ἐπ' ἀκείρον ὁ λόγος, ἐνῶ θέλω νὰ τελειώσω σύντομα. Ἀλλοτε δὲ, ἐὰν χρειασθῇ, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ αὐτὸ θέμα. Διὰ τὸ λοιπὸν ἔγραψαν οὕτω οἱ συντάξαντες τὰ βιβλιάρια ταῦτα ; Ἐπειδὴ τὸ περὶ γλώσσης μας πολύκροτον ζήτημα δὲν ὤρισθη εἰσέτι οὐδ' ἐπὶ πολὺ ἴσως ἀκόμη θὰ λυθῇ, διὰ τοῦτο, φαίνεται, πάντες οἱ τῶν βιβλιαρίων τούτων συντάκται, εἴτε ἀνήκοντες ἐν πεποιθήσει εἰς τοὺς Καθαριστὰς λεγομένους, εἴτε καὶ ἀπλῶς ἐπόμενοι τῷ παραδειγματι τῶν πολλῶν, ἐμεταχειρίσθησαν καὶ διὰ τὰ παιδιὰ καθαρῆν γλώσσαν, ὅπως ταχύτερον κατ' αὐτοὺς κατισχύσῃ ἡ καθαρὰ αὐτὴ γλώσσα καὶ ὀρισθῇ τέλος παντὸς τοῦ ἔθνους γλώσσα γραφομένη. (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ἡμεῖς τώρα δὲν ἐμβῶμεν εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ περὶ τῆς γλώσσης ζητήματος, διότι καὶ χιλεπὸν εἶναι πρᾶγμα καὶ ὀλίγον μακρὰν κείται τοῦ θέματος μας. Παρατηροῦμεν δὲ μόνον πρῶτον μὲν ὅτι τὰ βιβλιάρια ταῦτα εἶναι διὰ τὸν λαὸν ὀλόκληρον, δηλαδή διὰ τὸ παιδί τῶν πόλεων, τῶν κομποπόλεων καὶ τῶν χωρίων. Τὸ παιδί λοιπὸν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων πάντων δὲν τὰ νοεῖ ἀπελούστατα διότι δὲν εἶναι ἡ μητρικὴ του γλώσσα. Ἡ ἀναγινώσκουσα δὲ ἐπὶ διετίαν καὶ τριετίαν γλώσσαν, κοινὴ τῆς στραβῆς, ὅτι καὶ ἂν ἦγε, αὐτὴν πρέπει καὶ εἰς τὰ βιβλιάρια ἀναγινώσκουσα ν' ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὴν ν' ἀκούῃ, καθὼς ἐν τῇ οἰκίᾳ οὕτω καὶ ἐν τῷ σχολείῳ διότι δι' αὐτῆς κατὰ πρῶτον θ' ἀναπτυχθῇ. (Ὑπογραμμίζεται ἀπὸ μᾶς). Αὐτὴ δὲ ἡ γλώσσα καθ' ἑαυτὴν ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ δὲν εἶναι ἀκόμη στοιχεῖον μορφώσεως ὡς ἔπεται, ἀλλὰ μέσον ἀπλῆς διευκρινίσεως τῶν ἐντυπώσεων καὶ παραστάσεων τῶν ἐννοειῶν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, κατασταίνεται καὶ ἡ γλώσσα ἀντικείμενον τοῦ παρατηρητικοῦ καὶ τοῦ νοός.

Δεύτερον, ἂν θέλῃ τις διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ διορθῶσιν ἡθῶν τὴν γλώσσαν, γράφων δηλονότι καθαρῆν γλώσσαν διὰ τὰ παιδιὰ καὶ λαλῶν τοιαύτην, ἀδυνατῶν ἐπιθυμεῖ διότι Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΟΥΤΩ ΔΕΝ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ, ΑΛΛΑ ΜΟΝΟΝ ΔΙΑ ΤΟΜΗΣ ΤΗΣ ΣΑΡΚΙΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΙΣΩΣ ΒΙΑΙΩΝ ΜΕΣΩΝ ΑΝΑΙΡΕΙΤΑΙ. (Ὑπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Τί γίνεται ὁμοῦ ; σκοπύνεται τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ διότι ὄχι μόνον οὐδὲν πραγματικὸν μαθηθῆναι διὰ τῆς ἀήθους ταύτης εἰς τὰ ὄτα του γλώσσης, ἀλλὰ τὸ χειρότερον καὶ συνηθίζει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ προφέρῃ λέξεις ἀσυνήθεις χωρὶς νόημα, γίνεται μηχανή τις

καὶ ἀποβαίνει διὰ τῆς θεμελιώδους αὐτῆς στραβῆς παιδεύσεως ἄνθρωπος τῶν ΛΕΞΕΩΝ μετὰ ἀσφαλείας καὶ συγκεχυμένας παραστάσεις καὶ ἐννοίας (ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομασθῶσιν ἐννοιαὶ τὰ συγκεχυμένα ἐκείνα τῆς ψυχῆς ἐν δόλῳ) καὶ μετὰ ψυχρὰν φαντασίαν. (Ὑπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Ἀναγινώσκει π. χ. τὸ παιδί ἐν τοῖς βιβλιαρίοις τούτοις τοιαῦτα «ἐμβῶς εἰς τὴν λέμβον κατέπλευσε μετ' οὐρίον ἀνεμόν—καὶ φθάσας εἰς τὴν ναυαρχίδα—ἀνέβη τὴν κλίμακα»—ἢ «εἰς τοὺς ἀγρούς οἱ ἀστάχτες διὰν πνέῃ ὁ βορρᾶς (ἢ βορέου ἀνέμου πνέοντος), κατακλίονται μὲν, ἀλλὰ δὲν θραύονται—». Οὐδόλως ἐκ τούτων ἐσυγκινήθη ἠθικῶς καὶ ψυχολογικῶς τὸ παιδίον διότι οὐδὲν ἐκατάλαβε. Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναγνώσῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ : «ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ ἔπλεε πρῶμα—καὶ καθὼς ἐάλμυρε εἰς τὸ τρίκροτον τοῦ ἀρχιναύαρχου—ἀνέβηκε τὴν σκάλαν κ.τ.τ.». Εὐθύς τοῦ παρουσιάζεται εἰς τὴν ψυχὴν ἡ λέμβος του, τὸ πανί, ἡ θάλασσα, τὰ κύματα τῆς, βλέπει καὶ πλέει ἢ βάρκα· ἂν ἔχη ἠθῆ, ἐννοεῖται, ἐντυπώσεις τούτων ὅλων ὡς κάτοικος παραλιῶν· ἢ εἰς τὸ ἕτερον παράδειγμα «τὰ στάχυα εἰς τὰ χωράφια, διὰν φυσᾷ ὁ βορρᾶς, κλίνουσι κάτω, ἀλλὰ δὲν σποῦν» κ.τ.τ.

Δὲν βλέπει εἰς τὰ διὰ τὰ παιδιὰ βιβλιάρια νὰ ἔχῃ καὶ ξένας λέξεις, ὡς οἰκειώθη πολὺ ὁ λαὸς καὶ ὁποῖα ἀκούει εἰς τὴν οἰκίαν, ὡς π.χ. ἔδοξεν ἡ λέξις βάρκα. Ἀπὸ τοιαύτας καὶ μάλιστα ἀπὸ τουρκικὰς, ἡ γλώσσα θὰ καθαρῆσθαι μετὰ τὸν καιρὸν διὰ συγγραφῶν καὶ ποιητῶν καὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἀληθινῆς ἐκπαίδευσέως· ἀλλ' ἔπειτα καὶ ἡ ἀρχαία μήστως δὲν υἱοθέτησε τοιαύτας ξένας λέξεις καὶ τὰς ἐξελλήνησεν ; (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ὀλίγας δὲ λέξεις θὰ εἰπωμεν καὶ περὶ συλλαβισμοῦ καὶ τελειώμενον.

Τί σημαίνει ὁ ἀπέραντος συλλαβισμὸς οὗτος : στρα, στρε, πρα, σκλά, σκλη, στρουμ, στρουμ, σφατ, βαργ, σπως, χλας, φρας, θλόν, σπάρ, κράμ, βρεμ, φρυς, ναξ, μας, μες, μηξ . . . Φυσικότερον καὶ ὀρθότερον εἶνε, νομίζω, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὸ παιδί τὰ γράμματα καλῶς, τὸ α, β—καὶ συνδυάξῃ τὰ φωνήεντα μετὰ τὰ σύμφωνα, αβ, βα—κ.τ.λ. εὐθύς νὰ ἔχῃ μονοσυλλάβους λέξεις νὰ προφέρῃ καὶ ν' ἀναγινώσκῃ, τὰς ὁποίας καὶ νὰ νοῆ. Λέξεις τῆς οἰκίας καὶ τοῦ λεξικοῦ του, ἔπειτα δισυλλάβους καὶ οὕτω καθεξῆς ὅλον : πού, πᾶς, λές, νάτος, ού, τρώς, μα-μά, Θε-ός, νε-ρό, θο-λό, πω-μί, τυ-ρί, γράμ-μα, που-λί, φρε-ρό, τρα-πέ-ζι, κρε-βά-τι, νό-στι-μο, αὔ-ρι-ον κ.τ.τ. Ἐπειτα ὀνόματα μετέθετα, κατόπιν ῥήματα. Καὶ οὕτω ἀκολουθῶσι φράσεις ὀλόκληραι πρὸς συλλαβισμόν μετὰ λέξεις, συνήθως οὕτω :

«Ἄ-γα-πῶ τὸν πα-πᾶ μου, ἀ-γα-πῶ τὴ μά-να μου, ὁ ἀ-δελ-φός μετ' ἀ-γα-πᾶ καὶ ἐγὼ τὸν ἀ-γα-πῶ . . . Ὁ ἡ-λι-ος φω-τί-ζει καὶ ξε-σταί-νει ὁ-λον τὸν





## ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

(Έργον τῆς πρώτου καλλιτέχνιδος Νέλλης Κυριακού, περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψεν εἰς τὴν «Νέαν Ἐστίαν» ὁ κ. Π. Νιρβάνας).

κόσμον. Ὁ θεῖος μου με ἐ-χά-ρι-σεν ἕ-να τό-πι . . .»

Θαρρῶ πὺς τόσο ὁ Μαυροφρύδης, ὅσο καὶ ὁ Ξανθόπουλος, ἔχουν μὰ τιμητικὴ

θέση στὴν ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ. Σήμερα εἶναι βέβαια ξεχασμένοι, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἦρθεν ὁ καιρὸς ὅμως νὰ μελετηθῇ πὺς καλὰ ἡ ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ



ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

## Η ΠΡΟΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΚΛΟΠΙΑΣ

Ἡ φτωχὴ μας φιλολογία, ἂν δὲν ἔχη πολλὰ ἄλλα πράγματα, ἔχει ὅμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, τὰ ὠραία σκανδαλάκια τῆς. Ἴδου ἡ ὑπόθεσις Μωραϊτίνης. Ὁ πνευματώδης συγγραφεὺς τῆς «Αἰωνίας Ζωῆς» κατηγγέλη, ὅτι ἔκλεψε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου του ἀπὸ δύο Γάλλους συγγραφεῖς. Ὁ κ. Μωραϊτίνης — σὺ σημεῖον αὐτὸ δὲν ἐφάνη καθόλου πνευματώδης — ἐθύμωσε. Καὶ ἀπήντησε στὸ «Ἐθνος» μὲ δύο τρία χρονογραφήματα, διὰ τῶν ὁποίων κατέγινε ν' ἀποδείξη, σοβαρότατα, ὅτι δὲν ἔκλεψε τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς. Ἡ Ἐταιρεία τῶν θεατρικῶν συγγραφέων, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἀνέλαθεν αὐτεπαγγέλτως τὴν υπεράσπισιν τοῦ κατηγορουμένου ἐκλεκτοῦ τῆς μέλους. Διῶρισε πέντε πραγματογνώμονας, καὶ οἱ πέντε πραγματογνώμονες «παρακολοθησαντες τὴν παράστασιν τῆς «Αἰωνίας Ζωῆς», μελετήσαντες τὸ ἔργον τῶν Γάλλων συγγραφέων» καὶ θέσαντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας των, ἀπεφάνθησαν, ὅτι «οὐδεμία σχέση ἐστὶν μετὰ τῶν δύο ἔργων». Ἄρα ὁ κ. Μωραϊτίνης δὲν ἔκλεψε τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς.

Ἡ σειρά μου τώρα εἶναι νὰ καταγγείλω τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν κατηγορίαν, ἔκλεψεν ὁ κ. Μωραϊτίνης, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔκλεψαν . . . ἔμένα. Μάλιστα, κύριοι! Εἰκοσιπέντε δλόκληρα χρόνια, προτοῦ οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς παρουσιάσουν τὸ ἔργον τους καὶ προτοῦ ὁ κ. Μωραϊτίνης ἀποφασίσῃ νὰ τοὺς κλέψῃ, παρεστάθη, ἀπὸ τὸν θλασον Λεπενιώτη, μὴ τρίπρακτῃ κωμῳδίᾳ μου, μὲ τὸ ὄνομα «Ἐλιξίριον τῆς Νεότητος». Καὶ ἐπειδὴ τὸ χειρόγραφον τῆς κωμῳδίας αὐτῆς ἐξηφανίσθη ἔκτοτε, καταχθονίως, ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ θιάσου — τώρα ἐννοῶ διατὶ — ἐπικαλοῦμαι, πρὸς βεβαίωσιν τοῦ πράγ-

ματος, τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὁ ὁποῖος, νεοφερμένος τότε στὰς Ἀθήνας, μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ παρευρεθῇ στὴν παράστασιν. Τὸ θέμα, λοιπόν, τῆς κωμῳδίας αὐτῆς, τοῦ ἐποίου διεκδικῶ τὴν κυριότητα, εἰναὶ αὐτούσιον τὸ ἐπίμαχον θέμα. Τὸ θέμα δηλαδὴ τῆς ἀναγεώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ, ἐπομένως, τῆς αἰωνίας ζωῆς.

Γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξῃ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, συνοψίζω ἐδῶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «Ἐλιξίριου τῆς Νεότητος». Ἐνας παράλυτος νέος σπουδάζων εἰς τὴν Εὐρώπῃ τὴν Ἰατρικὴν, δι' ἐξόδων ἐνδὲς ἐπαρχιώτου θεῖου του, τὰ μπλέκει, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀνυπάρκτων σπουδῶν του, μὲ μίαν γυναῖκα τοῦ καφέ-σαντάν, τὴν ὁποίαν φέρνει μαζί του στὸ χωριὸ καὶ στὸ σπίτι τοῦ θεῖου του, ἀφοῦ τὸν προειδοποίησεν, ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι ἐπραγματοποίησε ἕνα λαμπρὸν γάμον μὲ μίαν πλουσίαν νύφην μεγάλης οἰκογενείας. Ἔως ἐδῶ δὲν μοῦ ἔχουν κλέψῃ ἀκόμη τίποτε οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς. Ἀποδῶ καὶ κάτω, ὅμως, ἀρχίζει ἡ ἀχρεία κλοπῆ. Ὁ λαμπρὸς ἀνεψιός, μὲ τὴν ὠραίαν του, ἀφοῦ ἔφαγαν ἀρκετὰ λεφτὰ τοῦ γέρου στὸ ἐξωτερικόν, ἀποφασίζουσιν νὰ τοῦ φάγῃ καὶ τὰ ρέστα. Σοφίζονται, λοιπόν, φέροντας τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃν, ὅπου εἶχε ἀνακαλυφθῆ τότε τὸ μυστικόν τῆς αἰωνίας νεότητος — ἕνα μυστικόν, ποῦ ἀνακαλύπτεται, ὡς γνωστόν, διαρκῶς — νὰ τὸν πείσουν, ὅτι θὰ τοῦ ἀποδώσουν τὴν πρώτην του νεότητα. Ὁ γεροκλασμένος δέχεται, τὸν κουβαλοῦν στὰς Ἀθήνας, τὸν υποβάλλουσιν σὲ πανάκριβες καὶ φανταχτερές θεραπείας, ἀπὸ τίς ὁποῖες δὲν ἔλειψε οὔτε τὸ κλουβὶ τῶν ὑψηλῶν ρευμάτων, ὅπου τὸν ἔκλεισαν νὰ κελαϊδῆσῃ τὸν ἔρωτα, τοῦ βάρου τὰ μαλλιά



του και τὰ γένηται του και, τέλος, τὸν πείθουν ὅτι ἐξανάνωσε. Καὶ ἔπεται συνέχεια...

Αὐτούσιον, δηλαδὴ, τὸ θέμα τῶν Γάλλων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐκλεψεν ἀναιδέστατα καὶ τοὺς ὁποίους ἐκλεψεν ἢ δὲν ἐκλεψεν ὁ κ. Μωραϊτίνης. Ἐν τούτοις, δὲν σκέπτομαι νὰ προσῶ εἰς καμμίαν ἐνέργειαν ἐναντίον των, διότι δὲν εἶμαι βέβαιος κ' ἐγώ, ὅτι δὲν ἐκλεψεν κανέναν ἄλλον, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, καὶ δεύτερον διότι, ἐν τῇ μεταξὺ μπορεί νὰ παρουσιασθῶν καὶ ἄλλοι κλέπται τοῦ θέματος, εἰς ἕλην τὴν ὑφήλιον, καὶ δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ βάλω μὲ ὄλον τὸν κόσμον.

Ἐπιθυμοῦμεν, τώρα, νὰ σαφολογήσωμεν καὶ λιγάκι. Δοιπόν, ἀπλούστατα, ἡ λογοκλοπή, προκειμένου περὶ τοῦ θέματος ἢ καὶ τῆς ὑποθέσεως ἀκόμη ἐνός θεατρικοῦ ἢ, καὶ γενικώτερα, ἐνός λογοτεχνικοῦ ἔργου εἶναι μία ἀστεία πρόληψις. Τὸ θέμα δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν στὰ ἔργα τῆς τέχνης. Καὶ ἂν ἔχη κάποιαν ἀξίαν — ἡ γνώμη εἶναι γνώμη θεατρικοῦ συγγραφέως, τοῦ συγγραφέως τῆς «Μάγας», γνωρίμου μας ἀπὸ τὴν Ἐλευθέραν Σκηνὴν — ἡ ἀξία του εἶναι ἐξωτερική. Ἐνας συγγραφέας, ὅχι μόνον εἶναι ἐλεύθερος, γὰρ πάρη ἕνα γνωστὸν θέμα καὶ νὰ τὸ ἐκμεταλλεῖται, ὡς κοινὸν κτῆμα, ἀλλὰ ἔχει καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ κάμη, ἂν νομίζῃ, ὅτι ἕνα θέμα ποὺ ἀδικήθηκε ἢ ἐκκακοπάθησε ἀπὸ ἕναν ἄλλον συγγραφέα, μπορεί νὰ τὸ ἀνυψώσῃ μὲ τὴν τέχνην του. Τοὺς συγγραφεῖς δὲν τοὺς κάνουν αἱ ὑποθέσεις τῶν ἔργων των. Τοὺς κάνει ἡ ψυχὴ, ποὺ ἐμφυσῶν μέσα των. Ὁ Σαίξπηρ ἐπαίρνε, ὡς γνωστὸν, αὐτούσια ἔργα ἀναξίων συγγρα-

φέων, ποὺ εἶχαν κατορθώσει νὰ ἐπιτύχουν μίαν ὡραίαν ὑπόθεσιν, γὰρ νὰ τὴν κακομεταχειρισθῶν, καὶ τὰ ἐξανάχυνε στὸ καλοῦπι τῆς μεγαλοφυΐας του. Δὲν ὑπῆρξε δὲ μεγάλος συγγραφεὺς, ὡς γνωστὸν, ποὺ νὰ μὴν κατηγορήθῃ, ὅτι ἐκλεψεν ἕνα ἀσήμαντον προγενέστερον του, ὅπως κλέβει ὁ ἑκατομμυριοῦχος τὸν ζητιάνον. Στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν ἀκόμη μεγαλοφυεῖς λογοκλόπους τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Ἄν παρουσιασθῇ ὅμως ποτὲ κάποιος, νομίζω ὅτι ἀπὸ τὰ ὑπερδιακόσια ἀσήμαντα θεατρικὰ ἔργα τοῦ ἀειμνήστου γυμνασιάρχου Ἀντωνίου Ἀντωνιάδου, ἢ ἀποροῦσε, ἀξιόλογα, νὰ κλέψῃ μερικά, γὰρ νὰ γράψῃ ἰσάριθμα ἀριστουργήματα.

Ἀλλὰ ὁ ἀγαπητὸς μου κ. Γίμος Μωραϊτίνης, εἰς τὴν ἀνέλπιστην αὐτὴν περιπέτειάν του — ἂν μπορῇ νὰ ὀνομασθῇ περιπέτεια — εἶχε καὶ μίαν ἐξαιρετικὴν τύχην. Ἐνῶ αὐτὸς κατηγογέλλετο, ὅτι ἐκλεψε τοὺς δύο Γάλλους συγγραφεῖς, ὁ μάγειρος κ. Τσελεμεντές, συγγραφεὺς ἐνός βιβλίου Μαγειρικῆς κατῆγγελλεν εἰς τὰ δικαστήρια τὸν βιβλιοπώλην κ. Βασιλείου, ἐκδότην ἄλλου βιβλίου Μαγειρικῆς, ἰσχυρίζομενος, ὅτι τοῦ ἐκλεψε τὰς συνταγὰς του. Καὶ τώρα τὸ δικαστήριον πρόκειται ν' ἀποφανθῇ, ἂν οἱ κεφτέδες τοῦ κ. Βασιλείου εἶναι οἱ ἴδιοι κεφτέδες τοῦ κ. Τσελεμεντέ. Ἐάν, ὅπως ἐλπίζεται, τὸ δικαστήριον ἀποφανθῇ, ὅτι ὅλοι οἱ κεφτέδες τοῦ κόσμου ἀποτελοῦνται ἀπὸ κιμά, φιλοκομμένο κρεμμυδάκι καὶ διάφορα μπαχαρικά, διαφέρουν δὲ μεταξύ των κατὰ τὴν τέχνην ἐκείνου ποὺ τοὺς μαγειρεύει, ὁ κ. Μωραϊτίνης θὰ ἔχη, ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ἰσχυρότερον τῶν ἐπιχειρημάτων. Τὸ ἐπιχειρήμα τῶν κεφτέδων.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ



## ΣΥΧΩΡΕΣΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στὰ βουνὰ εἶχε ρίξει ἕνα χιονάκι νωρὸς καὶ ἀπάνου ὁ Μηλίδης ἄσπρισε. Καὶ τὸ χιόνι ἤρθε ὡς τὴν κορφὴν τὸ δάσος, μάλιστα ἔριχνε καὶ πιδ χαμπηλά. Ὅμως δὲν τόστρωσε, καθὼς ἦταν ἡ γῆ ἀναλυμένη ἀπὸ τὴν νοτιά. Δὲν ἔριξε κιάλας τόσο πολὺ, τουλάχιστο δὴν κάτου.

Τὸ χιόνι ἔμεινε γὰρ μέρες στὰ βουνὰ καὶ ἦταν ἡ αἰτία νὰ γυρίσει ὁ καιρὸς σὲ βοριά.

Ὁ Χρῆστος λογάριζε πολλὰ γὰρ τοῦτον τὸ χειμῶνα. Εἶχε βαρέσει κιάλας δυὸ ἀλουπέδες. Ἄν ἀπλώνονταν παντοῦ τὸ χιόνι ἀργότερα καὶ ἂν ἔπεφτε νέο κάθε δυὸ τρεῖς μέρες, θάκαναν χάλασμο στὰ κουνάβια. Ἄς ἀφήσουμε τοὺς λαγούς ποὺ θὰ τρώγανε

Μὰ καὶ χωρὶς χιόνι δὲ θάμεναν παραπονεμένοι. Ὁ Νιζάμ καὶ ὁ Ἀλέξης ἤξεραν καλὰ τὴ δουλειὰ τους. Καὶ γι' αὐτὰ τὰ δυὸ σκυλιὰ τὸν καλόπιαναν πολλοὶ τὸ Χρῆστο. Ὁ Ἀλέξης ἦταν ἀνεχτίμητος. Μικρόσωμος, λιγνὸς μὲ κοντὰ πόδια, μπορούσε νὰ χώνεται σὲ κάθε τρύπα ποὺ φώλιαζε ἀλουπού. Κι ὁ Νιζάμ ἔφρευγε σὰν τὴ σαῖτα.

Στὴν ἄκρη τῆς ἀλλῆς ἦτανε χτισμένο τὸ καλυβάκι τους μὲ πέτρες καὶ ἀσβέστη καὶ σκεπασμένο μὲ πλάκες. Στὶς μεγάλες παγωνιὲς ὅμως, τὰ παίονανε μέσα στὸ σπῆτι γὰρ νὰ κοιμηθοῦν τὴ νύχτα καὶ κουλουριάζονταν δίπλα στὴ γωνιά, κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ σπῆτι ἦτανε χαμπηλὸ μὲ δυὸ κάμαρες μόνον μὰ κάμποσο περιποιημένο. Ἦτανε δῶθε, στὴ δυτικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ, ἔτσι ξεμοναχιασμένο μὲ λίγα πουρνάρια μεγαλωμένα γύρα.

Καθὼς γύρισε βοριάς, ὄλο κρατοῦσε καὶ ἔασιέρονε.

Ὁ Χρῆστος εἶχε πάει κάτου στὸ μεγαλόχωρο, τὴν πρωτεύουσα νὰ ποῦμε· κεῖ ἦτανε ὁ ἀδερφός του Ἀλκίδας ποὺ εἶχε τσαγγάριο. Πῆγε νὰ τὸν ἰδεῖ καὶ νὰ πουνήσει τίποτα στὰ μαγαζιά. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ δειλινὸ γύρισε. Ἀπ' τὸ Βασιλικοπέραμα ἴσαμε τὸ χωριὸ εἶναι μιάμιση ὥρα ἀνήφορος. Γιὰ τὸ Χρῆστο ποὺ γύριζε ὄλον τὸν τόπο σὲ μιά μέρα κυνηγιοῦ, δὲν ἦταν τίποτα, ἀνέβαινε

χωρὶς ἀνάσα· ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα πατοῦσε. Μόνον ποὺ ἴδρωσε.

Στὸν Ἀγιάννη τὸ μικρὸ ξωκλήσι, βροῆκε τὸ Χαράλαμπο τὸ Μέχλερη μ' ἕνα σκούλι στὸν ὦμο του.

— Καλῶς τὰ παιδιὰ εἶπανε καὶ οἱ δυὸ μαζί.

Καὶ τραβήξανε πάνον συντροφιά.

Ὁ Μέχλερης ἦταν ἀνθρώπος τοῦ λόγγου, ξεσοκούφωτος πάντα, μελαγχὸς μὲ ἄγρια γενεα, μὰ μὲ ὕψη ἡμερη. Κάθονταν ὄξω στὸ Δουμιῶνα, καμιά ὥρα μακρὰ ἀπ' τὸ χωριὸ. Αὐτὸς εἶχε πάει γὰρ καπνὸ, λέει, κάπου καὶ ἀγόρασε ὡς μιά ὀκιά· τὸν εἶχε στὸ σκούλι του, τρεῖς τέσσερες ἀρμάδες μαζωμένες στριψιάρια.

Κόντευαν νὰ φτάσουν στὸ χωριὸ καὶ ὄλο κουβένιαζαν.

— Δὲν ξέρω, ἂν ἤθελες νὰ κυνηγήσουμε μαζί φέτο, εἶπε ὁ Μέχλερης· νὰ εἴμαστε οἱ δυὸ μας, νὰ μὴν πάροουμε κανέναν ἄλλο.

— Θὰ τὸ κανοῖσουμε, ἀποκρίθηκε ὁ Χρῆστος.

Κι ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγο ἦτανε κάτου ἀπ' τὸ σπῆτι τοῦ Χρῆστου, ξανάπε ὁ Μέχλερης πὼς ἔπρεπε νὰ κάνουν συντροφιά οἱ δυὸ τους. Πάλι δὲν τοῦ ἔδωκε θετικὴ ἀπάντησιν ὁ Χρῆστος. Ἐκεῖ χώρισαν.

Ὁ Νιζάμ καὶ ὁ Ἀλέξης εἶχανε ἀκούσει τὴ φωνὴν τοῦ ἀφέντη τους καὶ χαλοῦσαν τὸν κόσμο μὲ τὰ χαρούμενα ξεφωτισμάτα, τέλος ἔφτασε στὴν ἀλλῆ ὁ Χρῆστος καὶ καθὼς εἶδε τὰ σκυλιὰ νὰ τὸν χαίρουνται, πῆγε κεῖ κοντὰ τους νὰ τὰ χαϊδέψῃ. Ὡστόσο τὸν εἶχανε πάει εἶδησιν ἀπὸ μέσα καὶ βγήκαν τὰ παιδιὰ καὶ ἡ Φωτεινὴ στὴν πόρτα.

— Ἐλα μέσα καὶ εἶσαι ἰδρωμένος, εἶπε ἡ Φωτεινὴ.

Φυσοῦσε καὶ ἀγέρας. Τὰ παιδιὰ κορτεροῦσανε τίποτα ζαχαράτα ἀπὸ κάτου.

Ἐπειδὴ εἶπε ἡ Φωτεινὴ «ἔλα μέσα», στάθηκε λίγο ἀκόμα ὁ Χρῆστος, μάλιστα ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του καὶ κάτι καινούργιες χανάκες καὶ τίς δοκίμαζε νὰ ἰδεῖ πὼς πάνε στὸ λαιμὸ τῶν σκυλιῶν. Μὰ ἄξαφνα ἔνωσε μιά ἀνατριχίλα στὸ κορμὶ του καὶ χῶθηκε στὸ σπῆτι.



Κάτι είχε και για τα παιδιά που κείνησαν όλα κοντά του και περιμένα. Είχε χαράτα.

— Νά, πάρτε, τους είπε.

Και καθώς αυτά ξέσπασαν σε χαρές, τα βαρέθηκε άμέσως.

— Άντε, τραβήστε μέσα, λέει.

Τα παιδιά πήγαν στην άλλη κάμαρα.

Μά πώς διάολο αιστάνονταν κακοκεριά άργότερα, τη νύχτα ;

Και την άλλη μέρα ήταν άρρωστος.

— Μωρέ σήμερα λογάριαζα να πιάω κυνήγι ! είπε σαν είδε που δέν το έκανε καρδιά να σηκωθεί απ' το κρεβάτι και τον πονούσε το κεφάλι του.

— Σά να καίς μου φαίνεται, μουρμούρισε η Φωτεινή αφού έβαλε το χέρι της στο μέτωπό του μ'η σηκώνεσαι ακόμα.

\* \*

Απόξω στην αυλή έσκουζαν τα δυο σκυλιά. Καμιά φορά πειάντανε πάνω και σηκώνονταν στα πίσω τους πόδια, ενώ η άλυσίδα τα έπνιγε σκεδόν' μα την πιο πολλή ώρα καθόντανε σαβουριασμένα με το κεφάλι πάνω στα μπροστινά πόδια. Κι αν περνούσε κανένας, είτε σπιτικός είτε ξένος, άφιναν ένα μικρό λυγμό και κοιταζαν γυρίζοντας τα μάτια. Το κεφάλι δέν το έστριβαν.

Η Φωτεινή έβγαине πότε-πότε όξω και τα φροβέριζε με πνιγμένη φωνή. Όταν έσκουζαν συχνά, πάγαινε κεί κοντά τους και τους έδινε από μια κλωτσιά. Τα σκυλιά μαζώνονταν πίσω, όσο τ' άφινε η άλυσίδα, κι έκρυβαν την ούρα στα σκέλια τους δέν έβγαναν άγρια, δέν παραπονιόντανε για το χτύπημα.

Σε λίγο ξανάρχιζαν τους λυγμούς . . .

Χτες είχε ρθει ο άδερφός του Χρίστου, κάθισε όλη τη νύχτα και τα χαράματα έφυγε για κάτω έπρεπε ν' ανοίξη το μαγαζί, γιατί είχε και τέσσερες καλφάδες που θέλανε το μεροδούλι τους. Το βράδυ θά ξανάρχονταν.

Τώρα δά, πριν μισή ώρα, έφτασε ένα παιδάκι απ' το τηλέφωνο.

— Ο Άλκιδας μάς ρώτησε στο τηλέφωνο για το μπάρμπα Χρίστο, είπε. Τι κάνει, λέει ;

— Τα ίδια, είπε η Φωτεινή σιγανά άλλο τίποτα δέ σās είπε ;

— Όχι, το βράδυ θά ρθη μονάχος του.

— Καλά, πές του πως είναι κι ο γιατρός μέσα τώρα.

Το παιδί έφυγε.

Σ' ένα δέντρο, δίπλα στο σπίτι, ήτανε δεμένο το άλογο του γιατρού κι έτρωγε λίγο ξερό χόρτο. Ο γιατρός είχε φέρει κι άλλον άσκό δέυγόνου σήμερα. Και κατά την παραγγελία του, άφιναν μισανοιγμένο ένα παράθυρο στο δωμάτιο του Χρίστου για να ναι πάντα καθαρός άγέρας.

Υστερα από ώρα βγήκε απόξω ο γιατρός κι ένα κοριτσάκι έξη-έφτα χρονών του έριχνε νερό κι έπλενε τα χέρια του. Η Φωτεινή έφρερε μια πετσέτα όχι και τόσο καθαρή, μα ο γιατρός είχε δική του στον πέταινο σάκκο που ήτανε πάνω στη σέλα του άλόγου.

Ο γιατρός ήτανε κοντόχοντρος με παχύν κόκκινο πρόσωπο. Καθώς σφογγίζονταν, κοιταζε τα σκυλιά που άφιναν και κάνα λυγμό, και συλλογίζονταν τα τέσσερα παιδιά του Χρίστου. Η κακομοιριά βασίλευε σε κείνο το σπίτι. Κι ακριβώς όλο αυτό το άθλιο βάρος, ήτανε φορτωμένο σ' έναν άνθρωπο μονάχα, που πήγε ν' άρρωστήση από πνευμονία ! Περιοσιία έξδν από το σπίτι δέν είχανε άλλη. Τα σκυλιά ήτανε βέβαια μια καλή περιοσιία, μα όχι μόνο τους . . . Και τα σκυλιά και τα παιδιά τον κοιταζαν το γιατρό με μάτι περιλυπο.

— Γειά σας, είπε ο γιατρός κι έλυσε το άλογο του για να φύγη κι η καρδιά του ήτανε στενεμένη. Άύριο θά ξανάρθω το βράδυ μου λέτε με το τηλέφωνο, τί γίνεται.

Μπήκε καθάλλα και κίνησε για κάτω.

Τα σκυλιά άφισαν άπόνα σιγανό λυγμό χωρίς να κουνήσουν το κεφάλι τους. Τα τέσσερα παιδιά ήτανε στην πόρτα μπροστά.

Τούρωσαν τα μάτια του γιατρού.

— Φωτεινή, άκούστηκε να φωνάζη ο Χρίστος άγκομαχώντας, δώστε στα σκυλιά να φάνε . . . Κοιτάτε μη μου τ' άφήσετε νησιτικά . . . θά σās ξεμπερδέψω όλους . . .

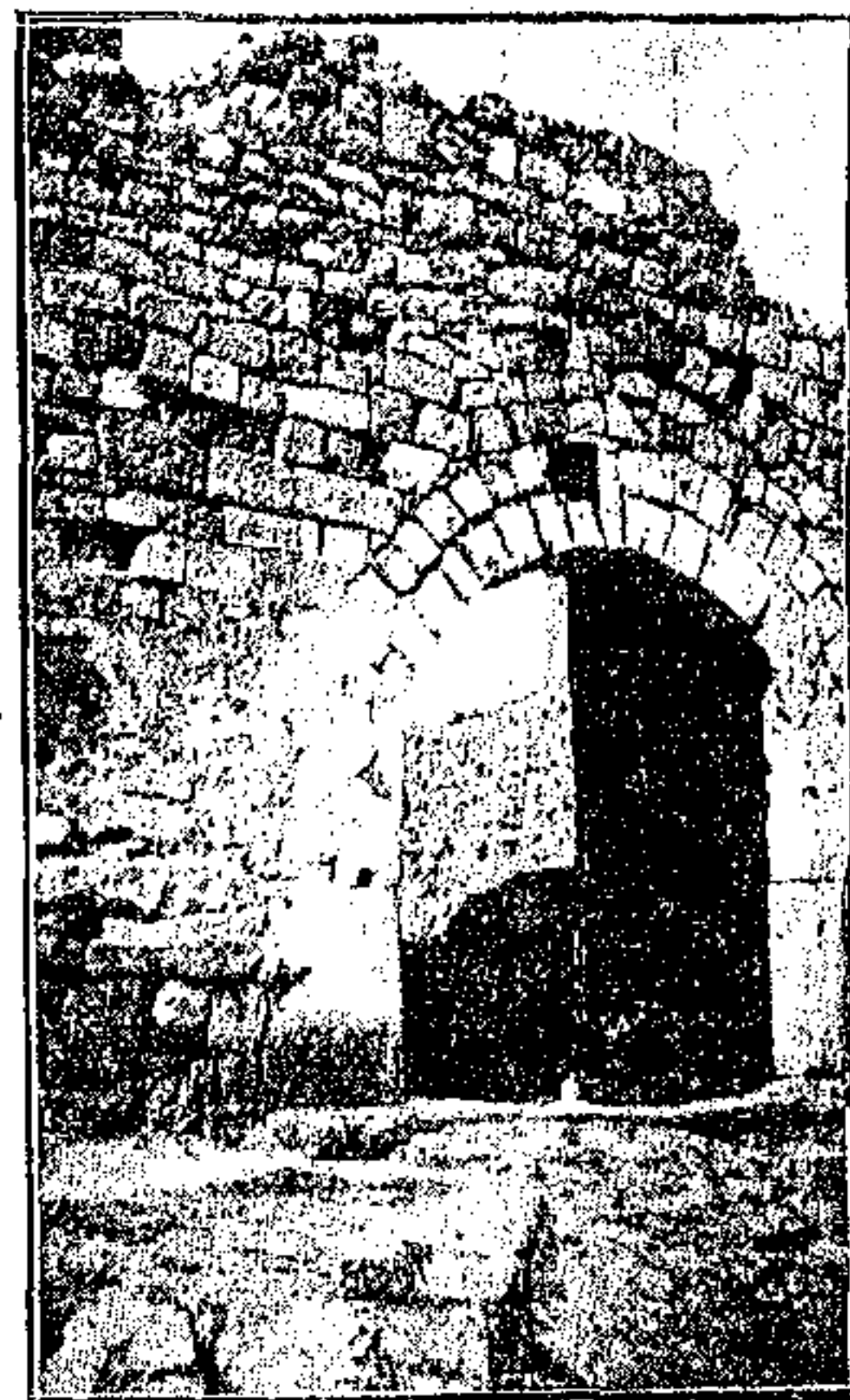
Πριν, είχε φοβερίξει και το γιατρό, πως θά τον σκότωνεσαν κότσοφα, αν δέν τον έκανε γρήγορα καλά.

Και ήτανε σε κίνδυνο.

\* \*

Το βράδυ ήρθε πάλι ο Άλκιδας. Καμιά ώρα νύχτα, άνοιξε την πόρτα και μπήκε μέσα στο σπίτι πνιγμένος στον ιδρώτα, κακο-

## ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ



Η ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ  
(Φωτογραφία υπό Π. Στ. Πατρικίου-Μαρκαντωνάτου).

παθιασμένος. Χτες το βράδυ, ακόμα και προχτές, έμεινε άύπνος σκεδόν' από καμιά ώρα τον έπαιρνε πάνω στο σκαμνί με το κεφάλι άκουμπισμένο σε μια καρέλα. Σήμερα όλη μέρα δούλευε και σαν έκλεισε το μαγαζί του κάτω στην πρωτεύουσα, κίνησε για δά. Δυο ώρες δρόμος, όχι λιγώτερο.

— Καλησπέρα, είπε στη Φωτεινή που καθόντανε κοντά στη φωτιά μισοκοιμισμένη. Τα παιδιά είχανε κοιμηθεί.

— Καλώς ώρισες, άφέντη, άποκρίθηκε η Φωτεινή.

— Τι γίνεστε ;

— Καλά είναι' έχει ως μισή ώρα που σύχασε, σά ν' άποκοιμήθηκε.

Του έβαλε ένα τσίπουρο να πιη.

Ο Άλκιδας φόρεσε το πανωφόρι του που το είχε άνάρριχτα και κάθισε κοντά στη φωτιά. Έβγαλε τα παπούτσια του και κάθονταν σταυροπόδι. Άκούμπησε με τον ώμο του στον τοίχο, ύστερα έγειρε και το κεφάλι του μονάχο. Τον πήρε ο ύπνος.

Και μέσα στο άλλο δωμάτιο που ήτανε ο Χρίστος, είχανε φωτιά. Από κεί άκούγονταν η άγωνιώδικη ανάσα του άρρωστου. Σε λίγο άκούστηκαν βογγητά και τα σανίδια του κρεβατιού να τρίζουν.

— Φωτεινή . . . Φωτεινή . . . φώναζε ο Χρίστος.

Η γυναίκα έτρεξε άμέσως στην πόρτα.

— Τι είναι, Χρίστο μου ; ρώτησε.

Αυτός άνάσκελα, με τα χέρια όξω από τα σκεπάσματα, βασανίζονταν από τη δύσπνοια κι άγκομαχούσε. Το παράθυρο ήτανε μισανοιγμένο καθώς το διάταξε ο γιατρός' είχανε το ένα φύλλο γεμμένο, έτσι που να μην πέφτη ο άγέρας άμέσως στο κρεβάτι. Μάλιστα είχανε κρεμάσει κι ένα ρούχο ανάμεσα στο παράθυρο και τον άρρωστο. Κι η φωτιά ζέστανε όλοένα τον άγέρα της κάμαρας.

— Άκόμα δέν ήρθε . . . κείνος ο άρχιληστής ; . . ρώτησε ο Χρίστος με άγκομαχητό. Φέρε μου δά . . . κείνο το τουφέκι μου . . . θά τον μπουμπουνίξω άμα ρθει . . .

— Ηρθε ο Άλκιδας, είπε η Φωτεινή που είχε πάει κοντά στον άντρα της σαν έκλεισε τη μεσιανή πόρτα.

— Ηρθε ; . . πούναι τος ; . .

— Νά, δέν έχει ένα τέταρτο. Έκατσε παραφωτιά να ξαποστάση μέσα, και τον πήρε ο ύπνος, είπε με μισή φωνή η γυναίκα.

— Σούτ, μωρή ! . . τί έβαλες τις φωνές ! έκαμε ο Χρίστος σηκώνοντας το χέρι του κι άφήνοντας το να ξαναπέσει στα σκεπάσματα. Κοίτα μη μου τον ξυπνήσης . . . και σέ μπουμπουνίξω έσένα . . .

Αυτός βέβαια φώναζε πιο δυνατά από τη Φωτεινή.

Κείνη τη στιγμή άκούστηκαν απόξω κάτι γανγισματάκια και κουνούρισμα άλυσίδας. Τα σκυλιά είχαν άκούσει τη φωνή του άφέντη τους . . . Υστερα έσκουζαν. Κι οι άλυσίδες τους όλο κουνούριζαν.

Ο Χρίστος έβγαλε ένα βόγγο και γύρισε το κεφάλι του στο πλάγι.

— Τάκοϋς ; . . τάκοϋς ; . . έκαμε μουρμούριστά τ' άφήσατε νησιτικά . . . και σά με πήρανε χαμπάρι . . .

— Τέσσερες φορές τη μέρα τα ταίξω, είπε η Φωτεινή με χαμπηλωμένα τα μάτια.



— Μην τὸν ξυπνήσεις καὶ σ' ἔφαγα ζωντανή. . . πρὸς δὲν κοιμήθηκε.

— Νὰ σοῦ φέρω ἕνα ζεστό; ρώτησε ἡ γυναῖκα σὲ λιγάκι, ἀφοῦ τὸν εἶδε ἡσυχασμένον πιά.

— Ἄμα ξυπνήσει ὁ Ἀλκίδας. . . ἀπὸ σένα δὲν τὸ θέλω. . . θέλω νὰ μοῦ τὸ δώσῃ ὁ ἀδερφός μου. . .

Ἡ Φωτεινὴ πῆγε στὴ γωνιά καὶ ἀνασήκωσε τὰ ξύλα ἐκεῖ, ποῦ σὲ μιὰ στιγμή ξαναπετάχτηκε μεγάλη φλόγα. Στὸν τοῖχο εἶχανε μιὰ λάμπα τοῦ πετρελαίου ποῦ ὅλη νύχτα ἔκαιγε χαμπηλωμένη. Καὶ κάτω ἀπ' τὴ λάμπα ἦταν ἕνα τραπεζάκι μὲ κἀνα δυὸ μπουκάλια φάρμακο γιὰ τὰ χλέμπια, ἕνα κουτάλι καὶ ἕνα μεγάλο φλυτζάνι.

Ἐκεῖ, ἀνοίξε ἡ μεσιανὴ πόρτα καὶ φάνηκε ὁ Ἀλκίδας μὲ μισοκλεισμένα τὰ μάτια. Τὰ μουστάκια του εἶχανε κρεμάσει κάτω. Ὁ Χρῖστος γύρισε ἀπότομα τὸ κεφάλι.

— Βρέ! ποῖος σὲ ξύπνησε; εἶπε.

Ἦθελε καὶ ν' ἀγριέψῃ, μὰ δὲν τὸ κατάφρανε, ἡ γρήγορη καὶ βαρεῖα ἀνάσα, ἔσβηνε κάθε ἔκφραση τῆς κουβέντας του.

— Χόρτασα ὕπνο καὶ ξύπνησα μονάχος μου, εἶπε ὁ Ἀλκίδας ζυγώνοντας στὸ κρεβάτι.

Πῆρε ἕνα σκαμνὶ καὶ κάθησε κεῖ κοντὰ στὸ προσκέφαλο τοῦ Χρῖστου, τοῦ ἴσιαξε τὰ σκεπάσματα καὶ ἔβαλε τὸ χέρι στὸ μέτωπό του νὰ ἰδεῖ τὴ ζέστα. Τὸ κεφάλι ἔκαιγε πολύ. Μὰ δὲν εἶπε ὁ Ἀλκίδας γιὰ νὰ βάλουν θερμομέτρο.

— Δὲ βάνεις τὰ χέρια σου μέσα; εἶπε μόνο καὶ ἔπιασε ν' ἀνασηκώσει νὰ σκεπάσματα.

Ὁ Χρῖστος τράβηξε τὰ χέρια του καὶ τάχασε κάτω ἀπ' τὴς βελόνιζες. Εἶχε τὸ κεφάλι του γυρισμένο κατὰ τὸ ἄλλο μέρος. Καὶ καθὼς ἀνασηκώθηκε ὁ Ἀλκίδας καὶ ἔσκυψε γιὰ νὰ τοῦ πιστώσῃ τὰ σκεπάσματα καλά, εἶδε νὰ κυλᾶνε δάκρυα ἀπ' τὰ μάτια του.

Ἄξαφνα τὸν ἔπιασε ἕνας τρομερὸς βήχας τὸν ἔρρωστο καὶ τοῦ ἀνασήκωνε τὸ κορμί ὑστερὰ βογγοῦσε.

— Δὲ φέρνεις τὸ χαμομήλι; εἶπε ὁ Ἀλκίδας στὴ Φωτεινὴ.

Κι ὅταν ἔφερε ἡ γυναῖκα ἕνα φλυτζάνι ζεστό, τῆς εἶπε νὰ βάλῃ καὶ μιὰ τέντζερη

μὲ νερὸ στὴ φωτιά γιὰ ν' ἀγριεστῇ ἡ κάμαρα. Σὲ λίγη ὥρα ἔγινε σὰ χαμάμι ἐκεῖ μέσα. Ὁ Χρῖστος εἶχε συχάσει κάμποσο καὶ ὁ ἀδερφός του καθόντανε πάντα στὸ σκαμνὶ κοντὰ στὸ προσκέφαλό του.

— Ἐσὺ νὰ κοιμηθῆς. . . ἄντε, εἶπε σὲ κάμποσο ὁ Χρῖστος.

— Βρὲ μὴ σὲ μέλη σένα, ἀποκρίθηκε ὁ Ἀλκίδας ποῦ σκεδὸν κοιμόντανε καθιστός καὶ πάγαινε νὰ πέσῃ κάτω ἀπ' τὸ σκαμνὶ του.

— Τὸ δίκανο. . . τὸ δίκανο. . . θὰ σὲ ξεμπερδέψω. . . θὰ σοῦ φάω τὴν καρδιά. . .

— Καλά, σκότωσέ με. Ὅμως σύχασε τώρα. Ἐγὼ κοιμᾶμαι ὅποτε θέλω. Ὅλη μέρα δῶ θὰ εἶμαι αἴριο, καὶ κοιμᾶμαι. Δὲ θὰ πάω κάτω.

Ὁ Χρῖστος ἔκαμε ν' ἀγριέψῃ ἀκούγοντας πὼς δὲν θὰ πάει κάτω αἴριο.

— Τί εἶπες, λέει; . . τί! . . μούγγυρισε.

— Καλά-καλά, θὰ πάω, τὸν ἔκοψε ὁ Ἀλκίδας.

Ὁ Χρῖστος δὲ μίλησε ἄλλο. Ἐκλείσε τὰ μάτια του καὶ καθόνταν ἀνασαινοντας μὲ βογγητό. Τὰ γένηια του εἶχανε μεγαλώσει ὡς ἐνάμισον δάχτυλο καὶ καθὼς ἦτανε τὰ μαλλιά του ἀχτένιστα, ἀνακατωμένα, ἔμοιαζε σὰ λήσταρχος, σὰν ἄνθρωπος τοῦ βουνοῦ ποῦ ἡ ἀρρώστια κατάφρανε νὰ τὸν κλείσῃ στὴν πνιγερὴ ἀτιμόσφαιρα τοῦ δωματίου.

Στὸν τοῖχο, ἀντικρὺ ἀπ' τὸ κρεβάτι, ἦτανε τρεῖς τουφέκια κρεμασμένα, μὲ τίς μποῦκες πρὸς τὰ κάτω: ἕνα δίκανο πιστογεμὲς, ἕνα ἄλλο ἀπ' τὰ παλιὰ μὲ τὴν τουφεκιάβεργα, καὶ μιὰ «μαντζακῆσα». Διπλά τους κρέμονταν καὶ ἕνα σακκίδιο τοῦ κυνηγιοῦ μισὸ πέτσινο καὶ μισὸ πλεχτό. Στὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ τοίχου εἶχανε δυὸ τομάρια ἀλεπούς τεντωμένα σὲ ξυλένιες διχάλες.

\* \*

— Δὲ θὰ πᾶς κάτω, ἀφέντη;

— Δὲ θὰ πάω.

Ἡ Φωτεινὴ ἔμεινε λιγάκι σκεφτικὴ μὲ τὸ κεφάλι γεμμένο στὸ πλάγι καὶ τὰ χέρια σταυρωτὰ μπροστά της. Κοίταζε χάμου.

— Ὅποτε εἶναι πολὺ βαριά; ρώτησε ὕστερα χωρὶς νὰ σηκώσει τὰ μάτια.

— Μπᾶ, εἶπε ὁ Ἀλκίδας καὶ κούνησε ἀσθητικὰ τὸ κεφάλι.

Αὐτὰ τὰ λέγανε στὴν ἄλλη κάμαρα. Τὸ μεγαλύτερο κορίτσι στεκόντανε κεῖ κοντὰ καὶ ἄκουγε, μὲ τὸ στόμα μισανοιγμένο, μὲ τὰ χέρια τὸ ἴδιο καθὼς τάχε καὶ ἡ μάνα του. Τὰ ἄλλα τρεῖς παιδιὰ ἦτανε ἀπόξω καὶ ζεσταίνονταν στὸν προῦνδον ἥλιο.

— Νὰ μὴ θυμώσει τίποτα ὁ Χρῖστος. . . εἶπε ἡ Φωτεινὴ νὰ μὴ γνοιαστῇ. . .

Ἠάλι κούνησε τὸ κεφάλι του ὁ Ἀλκίδας καὶ ἀφοῦ συλλογίστηκε μιὰ στιγμή, ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ πῆγε μέσα στὸ Χρῖστο.

— Ἐγὼ φεύγω, τοῦ εἶπε.

— Ἐδῶ εἶσαι ἀκόμα; ἔκαμε κεῖνος.

— Ἄμ' νύχτα δὲ θάφευγα! . . μὲ πῆρε καὶ ὁ ὕπνος. Ἄς εἶναι, εἶχα ἀφήσει τὸ κλειδί στὰ παιδιὰ καὶ θάνοιξάν τὸ μαγαζί.

— Εἶμαι καλὰ γώ, βρέ. . . ἄντε σύ. . . τράβα στὴ δουλιὰ σου. . .

— Καλά, καλὰ, μὴ λὲς κουβέντες καὶ ἀποπαιτίεις, τὸν ἔκοψε ὁ Ἀλκίδας. Θὰ ρθῇ καὶ ὁ γιατρός ἴσαμε τὸ γόμα. Ἐμένα μοῦ λένε ἀπ' τὸ τηλέφωνο, ἂν θελήσετε τίποτα.

Τοῦ ἔδωκε μιὰ κονταλιὰ φάρμακο γιὰ τὰ φλέγματα, εἶπε «καλὸ βράδυ» καὶ πάει.

— Ἄντε, καλὸ βράδυ, φώναξε δυνατὰ ὅταν βγήκε ἀπόξω στὴν ἀδλὴ. Φωτεινὴ, ἔδωκες στὰ σκυλιὰ τὰ φᾶνε;

— Ναι, ἀφέντη, ἀποκρίθηκε ἡ Φωτεινὴ ποῦ στεκόντανε στὴν δξώπορτα.

— Φέρε δῶ νὰ τοὺς ρίξω καὶ ἐγώ.

Ἡ Φωτεινὴ ἔφερε ἕνα κομάτι ψωμί καὶ τὸ ἔδωκε τοῦ Ἀλκίδα. Αὐτὸς τὸ ἔκοψε σὲ δυὸ καὶ πῆγε κοντὰ στὰ σκυλιὰ καὶ τοὺς τὸ πέταξε χάμου. Μὰ τὰ σκυλιὰ δὲν κουνήθηκαν.

Καθόντανε καὶ τὰ δυὸ σαβουριασμένα, μὲ τὸ κεφάλι ἀκουμπισμένο στὰ μπροστινὰ πόδια κατὰ τὴ μεριά τοῦ σπιτιοῦ. Γύρισαν τὰ μάτια τους καὶ κοίταξαν τὸ ψωμί ποῦ ἔπιασε πλάγι τους, μὰ δὲ μετατόπισαν. Ἦτανε σὲ κακὰ χάλια, στὰ καπούλια τους πετιόντανε κάτω κοκάλια καὶ τὰ πλευρὰ τους μετριόνταν ἕνα-ἕνα. Καὶ τὸ βλέμμα τους εἶχε μιὰ ἀνέκφραση θλίψη.

Ζύγωσε τὸν Ἀλκίδα ἡ Φωτεινὴ.

— Δὲν τρώνε τὰ μαγκούφικα, δὲν τρώνε τίποτες μέρους τώρα, εἶπε σιγανά.

— Βρὲ Ἀλέξη! βρὲ Νιζάρ! ποῦ εἶστε βρὲ! τάκραξε ὁ Ἀλκίδας.

Κεῖνα κούνησαν μιὰ φορὰ τὴν οὐρὰ τους καὶ τίποτα ἄλλο κοίταξαν μόνο μὲ τὰ θλιμ-

μένα μάτια τους. Δὲ σηκώθηκαν.

— Καλὸ βράδυ, γειά σας, εἶπε δυνατὰ ὁ Ἀλκίδας καὶ πάει, σὲ λίγο χάθηκε μέσα σὲ κάτι δέντρο. Φάνηκε παρὰ κάτω μιὰ στιγμή καὶ ὑστερὰ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὴ ράχη.

Τὰ παιδιὰ καθόντανε στὴν ἄκρη τῆς ἀλλῆς καὶ ἀγνάρτευσαν. . .

Δὲ θὰ πέρασε μιὰ ὥρα καὶ βλέπουν τὸ μπάρμπα τους νάρχεται πάλι ἀπάνου, κουτσαίνοντας. Ἀκουμποῦσε στὸ μπαστούνι του καὶ ρχόντανε σιγά-σιγά. Ἐνα κορίτσι ἔτρεξε μέσα στὴ μάνα του καὶ τῆς τὸ εἶπε.

Κάποτε ἔφτασε στὸ σπίτι ὁ Ἀλκίδας καὶ ὄλο κούτσα-κούτσα μπῆκε μέσα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ πάγαιναν ξοπίσω του τρομαγμένα.

— Τί ἔπαθες, Ἀλκίδα; ρώτησε μὲ λαχιάρα ἡ Φωτεινὴ.

Αὐτὸς δάγκωσε τὸ κάτω χεῖλος του γνέφοντά της καὶ ἔπεσε πάνου σ' ἕνα προσκέφαλο.

— Ἐπαθα! . . νά, πάτησα σ' ἕνα χαλικάκι τόσο δὰ καὶ στραγκούλιξα τὸ πόδι μου, εἶπε πιάνοντας μὲ τὸ χέρι τὸν κόμπο τοῦ ποδιοῦ του ἔκανε καὶ γκριμάτσες ἀπὸ τὸν πόνο.

— Βγάλε τὸ παπούτσι σου. . .

Δὲν τόβγαλε, οὔτε ἡ Φωτεινὴ ἐπέμεινε γι' αὐτό, μόνο πῆγε στὸ Χρῖστο καὶ τοῦ εἶπε πὼς ὁ Ἀλκίδας στραγκούλιξε λίγο τὸ πόδι του, τὸ στραβοπάτησε δηλαδὴ λιγάκι.

— Ποῦ εἶναι; . . ποῦ εἶναι; ἔκαμε ὁ Χρῖστος.

— Ἐδῶ εἶμαι, εἶπε ὁ Ἀλκίδας δυνατὰ, καὶ ἦρθε μέσα μὲ τὸ μπαστούνι πάντα καὶ ὄσο περπατοῦσε ἔκανε γκριμάτσες καὶ ἔβριζε.

— Τὸ παλιοχάλικο τοῦ νερατᾶ. . . ἀκοῦς ἐκεῖ, στὴ μέση τὴ λάκα! . . τοῦ διαλόου ἡ πέτρα. . . οὔστ' μωρέ, ζῶ εἶμαι! Στραβώθημα. . .

— Βρὲ. . . βρὲ. . . εἶπε ὁ Χρῖστος καὶ τὸν σταμάτησε ὁ βήχας. Τίποτὸ, αὐτὸς ἤθελε νὰ μιλῆσει. . .

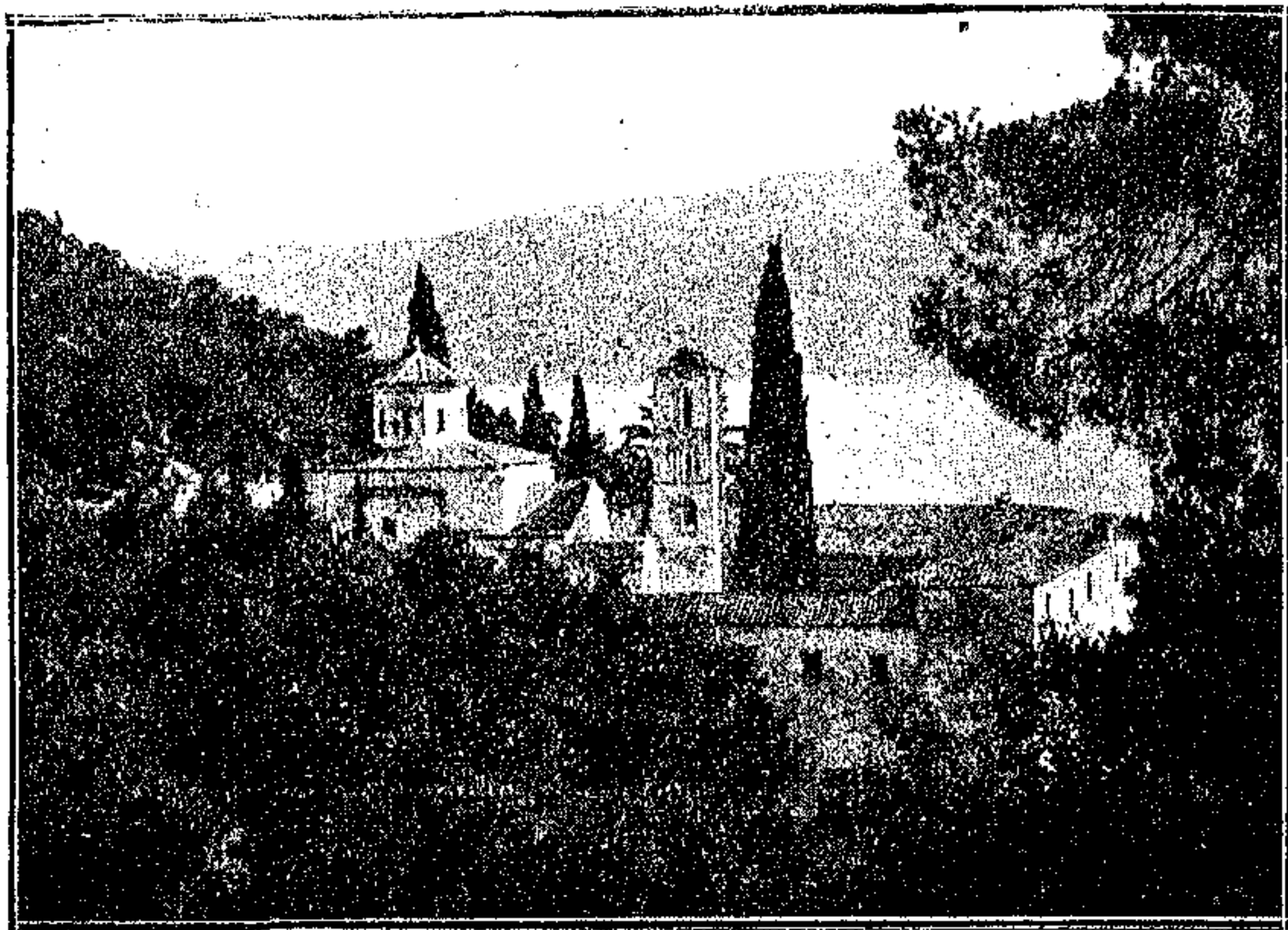
— Ἄϋπνος. . . λέει, σοῦ εἶπα νὰ κοιμηθῆς. . . μωρὴ γυναῖκα. . . φέρτου. . . φέρτου πέντε προσκέφαλα. . . νὰ κάτσει.

Ὁ Ἀλκίδας, ποῦ εἶχε καθίσει κοντὰ στὸ τζάκι, πύρωνα τὸ πόδι του καὶ τὸ μάλαζε ἀπαλὰ, ἔκανε μιὰ ἐντριβὴ πάνου ἀπὸ τὴν κάλτσα.

\* \*

Ὁ γιατρός, ποῦ ἦρθε ἀργότερα, ἔκατος καμιά ὥρα ἔκαμε στὸ Χρῖστο ἔνεση καὶ τοῦ ἔδωκε κουράγι. Ὑστερὰ εἶπε τοῦ Ἀλκίδα





ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΟΡΟΥ

(Φωτογραφία ὑπὸ Κώστα Θεοχάρη).

πὼς κόπηκε ἓνα λουρί ἀπὸ τὴ σέλα τοῦ ἀλόγου καὶ βγήκανε ὄξω νὰ τὸ διορθώσουν. Ὁ Ἀλκίδας ἤξερε ἀπὸ τέτοια πράματα, σὰν τσαγγάρης πού ἦτανε. Μὰ ἡ σέλα δὲν εἶχε τίποτα.

— Εἶναι καμιὰ ἐλπίδα; ρώτησε ὁ Ἀλκίδας.

— Τὴν καρδιά τὴν τόνωσα, ἀποκοίθηκε ὁ γιατρός. Σήμερα ἔχουμε ὀχτὼ μέρες, καὶ οἱ ἐννιά εἶναι τὸ ἀνώτατο ὄριο γιὰ νὰ κριθεῖ ἡ ἀρρώστεια.

Ὁ Ἀλκίδας συλλογίστηκε λίγο.

— Δηλαδή, τί ἀπόφαση βγάνεις ἐσὺ τώρα γιατρέ; ρώτησε κοντά. Γιὰ νὰ ξέρουμε δηλαδή, νὰ ξέρω κι ἐγὼ τί νὰ κάμω . . .

Σήκωσε τὰ φρύδια του ὁ γιατρός.

— Ἀπὸ αὐτοῦ καὶ πέρα ἴσως, μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Πάντως, αὐτὸς ἦτανε γερός ἄνθρωπος καὶ βιάσταξ. Εὐτυχῶς δὲν εἶχαμε καὶ καμιὰ ἐπιλοχὴ . . . Τὸ μόνο πὺν ἔχετε νὰ κάμετε, εἶναι νὰ προσέχετε νὰ μὴν ταραχτῆ ἀπὸ τίποτα . . . Ἡ καρδιά, ἡ καρδιά

εἶναι τὸ πᾶν . . . Καλὰ ἔκαμες καὶ κάθισες ἐδῶ σήμερα.

— Ἐκαμα τὸν κοντσό, ἔπαιξα δλόκληρη παράσταση γιὰ νὰ μ' ἀφήση νὰ κάτσω, εἶπε ὁ Ἀλκίδας.

Ὁ γιατρός τοῦ ἔδωκε κάτι ὀδηγίες ἀκόμα γιὰ τὸν ἄρρωστο, καὶ μπήκανε πάλι μέσα.

Ἡ Φωτεινὴ τοὺς κοίταξε μὲ ἀγωνία.

— Τὴν ἔφκιασες τὴ σέλα; ρώτησε ὁ Χρῆστος.

— Ναί, εἶπε ὁ Ἀλκίδας, τόπιασα μ' ἓνα σπάγγο τὸ λουρί.

Ὅσο, ὁ γιατρός μάζωνε τὰ πράματά του γιὰ νὰ φύγει.

— Γιατρέ, λέει ὁ Χρῆστος, μὴ μοῦ γυρέψεις . . . μὴ μοῦ γυρέψεις λεφτά . . . τώρα . . .

— Σκασμός! ἔκαμε ὁ γιατρός.

— . . . δυὸ ἄλουπες ἔχω μονάχα . . .

— Πάψε! ξανάπε ὁ γιατρός δυνατά.

— . . . Θὰ βαρέσω . . . εἰκοσιπέντε ἀγριμικά . . . φέτος . . .

Καί: γκούχ, γκούχ, ὀβήχας δὲν τὸν ἄφηγε.

— Βρὲ ποιὸς σὲ βάνει ἑσένα γιὰ πλερωμές; εἶπε ὁ Ἀλκίδας. Αὐτὸ δὲν εἶναι δική σου δουλειά.

— Δοικὸν τὴν ἄλλη Κυριακὴ σὲ περιμένω κάτου νὰ πιῶμε καφέ, εἶπε ὁ γιατρός στὸ Χρῆστο.

Ὁ Ἀλκίδας τὸν ξεπροβόδισε τὸ γιατρό ἴσαμε ἀποκάτου ἀπ' τὸ κηπάκι πού ἦτανε στὸ πέρα μέρος τῆς αὐλῆς.

Κόρτεψε μεσημέρι κι ἔκανε γλύκα ὄξω. Εὐτυχῶς πὺν τοῦτες τὶς μέρες εἶχανε καλοκαιρία, οὔτε βροχάδες, οὔτε χιόνια. Κι ἀπάνου στὸ βουνό, στὸ Μηλιό, εἶχανε λυώσει τὰ χιόνια κι ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτανε ξερὴ. Οὔτε τὸ πρωτὶ δὲν ἔπεφτε ὄροσιὰ καὶ οἱ κυνηγοὶ γυρῖζανε μὲ τὶς τσάντες ἀδειανές, μὲ τὰ τουφέκια γιομάτα καθὼς τὰ πήρανε ἀπὸ τὸ σπῆτι.

Ὅταν περνοῦσε κάνας κυνηγὸς κάτου στὸ δρόμο κι ἔβλεπε τὰ παιδιὰ νὰ κάθονται στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς, τὰ ρωτοῦσε γιὰ τὸν πατέρα τους. Ἐνας, δυὸ, πάρχαιναν κι ἀπάνου, μὰ ἡ Φωτεινὴ δὲν τοὺς φηγε νὰ μποῦνε στὸ Χρῆστο.

— Μὴν πᾶτε μέσα, ἔλεγε, σὰς βλέπει καὶ ζουλεύει, στενοχωριέται. Κι ὁ γιατρός μᾶς εἶπε νὰ μὴν ταραχτεῖ ἀπὸ τίποτα.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο).

Τὰ σκυλιὰ, σὰν ἔβλεπαν τουφέκια καὶ τσάντες, ἔκλαιγαν. Δὲ σηκώνονταν ἀπάνου, μὰ γύριζαν λίγο τὸ κεφάλι τους ψηλά κι ἄφιναν ἓνα-δυὸ λυγμούς . . .

Ὁ Ἀλκίδας κἀθήσε λίγη ὄρα στὴν αὐλὴ καὶ κάπνιζε σκεφτικὸς. Κάποια στιγμή ἄκουσε τὸ Χρῆστο νὰ φωνάζη τὴ Φωτεινὴ.

— Ποῦ εἶναι ὁ Ἀλκίδας; τῆς ἔλεγε.

Πέταξε τὸ τσιγάρο του καὶ πῆγε μέσα.

— Εἶμαι καλύτερα τώρα, εἶπε ὁ Χρῆστος, εἶμαι καλά. Τὴν Κυριακὴ, λέει. Θὰ πάω κάτου! . . . σὰν πολλὲς μέρες εἶναι . . .

— Μὰ μόλις σηκωθῆς ἀπ' τὸ κρεβάτι, δὲ θὰ κινήσης γιὰ δρόμο! τὸν ἠτύχασε ὁ Ἀλκίδας. Ἐὰν κάτου πεντὶ ἔξη μέρες νὰ δυναμώσεις.

Ἀλήθεια, τούτῃ τὴν ὄρα ἦτανε κάπως ἡσυχώτερος ὁ Χρῆστος, δὲν τὸν βασάνιζε καὶ πολὺ ἡ δύσπνοια, μόνο ἔβηγε κάπου-κάπου, χωρὶς νὰ φαίνεται ἂν τοῦ φέρῃ πόνο.

Μέσα ρχόντανε κανένας φίλος, καμμιὰ γυναικοῦλα, γιὰ νὰ μάθουνε τί κάνει. Καὶ τὰ σκυλιὰ τοὺς ὑποδέχονταν ὄλους μ' ἓνα σβυσομένον λυγμό, μὰ καμμιὰ φορὰ δὲν οὐρλιαζαν.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

## ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Θεία μητέρα, θάλασσα 'που ἐπάνωθὲ σου κλίνει  
καὶ σὲ γαλιάζει αὐτὴ ἡ θωριά τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ,  
πῶς τέτοια δὲν ἀπλώνεις μας καὶ στὴν καρδιά γαλήνη  
κι ἀπὸ τὴν τόση διαύγεια δὲν δώσατε στὸν νοῦ;

\*\*

Θεοῦ χαρὰ ἀποξύπνισε τὴν πλάσι 'που ἐκοιμᾶτον  
καὶ λούζονται ὅλα μέσ' τὸ φῶς. Κολῶνες μὲ καὶ μιά,  
Μόν' ἄκου! πάλι θ' ἀναιψε κραιπάλη τῶν κοιμάτων . . .  
Πῶς τόση δημορφιά γύρω μας κ' ἐντὸς μας ἀσχημά;

Σ. Μ. (\*)

Σ. τ. Ν. Ε.—Οἱ ἀναγνώσται μᾶς μαντεύουν βέβαια τίνας εἶναι τὰρχικά Σ. Μ., ὑπὸ τὰ ὁποία καὶ ἄλλα χαριτωμένα τετραστιχὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Νέαν Ἐστίαν». Αὐτὰ ὅλα, μαζὶ μὲ ἄλλα πολλὰ, ὁ σοφὸς ποιητὴς μᾶς γράφει ὅτι θὰ τὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς εἰς τόμον μ' ἐκτενῆ πρόλογον περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιγράμματος.





## ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ (\*)

### Δ' — ΟΙ ΠΟΙΗΤΙΚΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ζωὴν ὑπάρχει κατὰ ἐξόχως ἀνθελληνικόν. Δὲν εἶναι δὲ τὸσον ἐπείγουσα ἢ ἀναζήτησις τῆς προελεύσεώς του, ὅσον ἡ τελεία ἐκρίνωσις του.

Ὁ ἀνθελληνισμὸς αὐτός, ὁ ὅποιος εἴμπορει νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ ὡς Νεοελληνικὴ Θεότης, εἶναι ἡ **Ἀντιδρασίς**.

Πᾶσα δηλαδὴ νοητικὴ καὶ μυϊκὴ ἀκόμη ἔντασις, δυναμένη καὶ τὸν κάτοχόν της νὰ ἀνοψώσῃ καὶ τὸν ἀντίπαλόν της—ἀν εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη—νὰ καταβάλλῃ διὰ τῆς παρὰ κλήρου δράσεως, καταναλίσκεται εἰς ἀντίδρασιν μόνον. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ ὁ δρῶν ὁπωσδήποτε παραβλάπτεται, ἀλλὰ κυρίως ὁ ἀντιδρῶν οὐδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του καρποῦται.

Τοῦτο συνέβη, εἰς τὸν κύκλον τῶν γραμμάτων μὲ τοὺς ποιητικοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ ἐπισημοποιουμένου διὰ τῆς Πανεπιστημιακῆς πρωτοβουλίας.

Ἀπετέλουν αὐτοὶ τὸ κέντρον καὶ τὸ κέντρισμα συγχρόνως μιᾶς ἐξαιρετικῆς πνευματικῆς κινήσεως. Ὡς στάδιον διὰ τὸ τοιοῦτον ἀγώνισμα ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ ὁποία καὶ ὡς προσωπογραφικὴ ἀκόμη Πανακτοῦ προκαταλαμβάνει τὸν σεβασμὸν τοῦ εἰσερχομένου. Ἐλλανοδίχαι ἦσαν οἱ ἐκ τῶν Καθηγητῶν μᾶλλον πρὸς τὴν δημιουργικὴν φιλολογίαν προσκείμενοι.

Καλοὶ καὶ κατάλληλοι, ἢ κακοὶ καὶ ἀκατάλληλοι ἀκόμη ἀν χαρακτηρισθοῦν οἱ κριταὶ αὐτοὶ ἐνίοτε ἢ καὶ πάντοτε ἀν θέλετε, ἦσαν ἐν ταῦτοις Καθηγηταὶ κεκτημένης φήμης εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ τόπου. Ἡ δὲ προσέλευσις, διὰ ν' ἀκού-

σούν τὴν Ποιητικὴν Κρίσιν τοῦ Μαΐου, πλήθους φίλων τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων σταθμῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐπιδραστικῆς δυνάμεως τῶν πνευματικῶν τούτων ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιφλοῦς αἰγλης, ἡ ὁποία προσθέτως κατηύγαξε τὰ ἐκάστοτε βραβεύμενα πνευματικὰ προϊόντα. Καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν τὸ νὰ διίσχυρισθῆ κανεὶς, ὅτι χωρὶς τὴν μελέτην τῶν κρίσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἀναλυομένων ἔργων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐλησημονήθησαν ὅπως καὶ οἱ ἐκπονήσαντες αὐτὰ, **πραγματικῆς Ἱστορίας τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων** δὲν γράφεται.

Δὲν ἐβράδυγε λοιπὸν ν' ἀκουσθῆ καὶ ἡ ἀποφθεγματικὴ φωνὴ τῆς διαμαρτυρίας: «ἡ ἀξία δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διαγωνισμοῦ καὶ ἀπὸ κρίσεως σ. φῶν' θὰ ἐπιβληθῆ μόνη της, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τῆς ἐπιβολῆς τὰ στοιχεῖα».

Καὶ ἡ διαμαρτυρία αὕτη σὺν τῇ χρόνῳ ἀνοψώθη εἰς ἀντίδρασιν ἢ ἀντίδρασις ἐπεκράτησε, ὑπὸ ποικίλας δὲ μεταμφιέσεις ἐμφανιζομένη κατόρθωσεν, ὥστε οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοὶ τοῦ Πανεπιστημίου (Ράλλης, Βουτσηῆς, Λασάνης) νὰ μᾶς ἀφήσουν χρόνους.

Καὶ ὁ μὲν Ράλλειος (τοῦ Ἀμβροσίου Στ. Ράλλης δηλ.) ἱδρυθεὶς τῇ 1850, κατὰ τὰς σημειώσεις μου, ἔζησε μέχρι τοῦ 1860 αὐτοτετακτισθεὶς διὰ τὴν ἑλλειψιν κριτῶν, σχετιζομένην παρὰ τὴν φηνομενικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀγωνιζομένων. Καὶ ἦτο ἐπισημότετος ὁ διαγωνισμὸς αὐτός, εἰς τὸν ὅποιον ἐβραβεύοντο ἄνδρες τῆς περιωπῆς τοῦ Ζαλοκώστα, Βερναρδάκη καὶ ἄλλων, ἐπιθέτοντες τὸν στέφανον τοῦ Βασι-

λέως Ὁθωνος, τοῦ τὸσον στοργικῶς παρακολουθοῦντος—πατρικὴ κληρονομία—τὴν ποιητικὴν τοῦ Ἔθνους ἀφύπνισιν.

Καὶ ὁμολογουμένως θὰ ὁμοίαζε μὲ τὸ αὐτὸν τοῦ Κολόμβου μιᾶ ἐπιστολή, ἐπισήμου βεβλῆως προσελεύσεως, ἡ περίληψις τῆς ὁποίας θὰ ἦτο. . . «φιλογενέστετε! κ. Ράλλη, πληρώσατε καὶ τοὺς κριτὰς. . .»

Σημειωτέον ὅτι δι' ἀδικαιολόγητον ψυχολογικὸν λόγον, καίτοι μὴ ἀγνωστον ὄλωσ, ἡ πρότασις αὕτη καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατὰ κανόνα δὲν ἐμφανίζεται.

\* \*

Τὸν Ράλλην διεδέχθη τῇ 1861 ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰω. Γ. Βουτσηῆ ἱδρυθεὶς ὁμοῖος ἀγών, ὅστις ἔζησε μέχρι τοῦ 1876.

Κατ' αὐτὸν πρῶτος ἐβραβεύθη ὁ Ἀλέξανδρος Βυζάντιος μὲ τὰ θαυμάσια πάντοτε ἔργα του **Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης**. Ἀνεφάνη δὲ κατὰ τὸν Βουτσηῆ ἀγῶνα καὶ δραματικὸν μετέωρον προῶρος ἐξαφανισθὲν ἀπὸ τὴν τροχίαν τῆς ζωῆς: ὁ τοῦ «Ἀγνῖθα ἐν Γόρτυνι» ποιητῆς Κ. Βεροῦης.

Τὸ διήγημα τοῦ εὐρυτάτου αὐτοῦ θέματος περὶ τοῦ Βουτσηῆ διαγωνισμοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν κινήσεως θὰ τὸ πεποιθῶ, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, εἰς τὸν διαγωνισμὸν μιᾶς πενταετίας (1872—1876).

Πρὸ τούτου ὅμως ἐπιθυμῶ νὰ προτάξω γραμμάς τινας διὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1865, οὐτινας ἢ κρίσεις ἀνεγνώσθη τὴν 9ην Μαΐου. Κριταὶ ἦσαν ὁ Κουμάνουδης, ὁ Ἀφεντούλης καὶ ὁ πρόταξις Η. Μητσόπουλος, εισηγητῆς δὲ ὁ Ροτσόπουλος. Κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον (λυρικά, ἐπικολυρικά καὶ δραματικά) διεγωνίσθησαν καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος καὶ ὁ Βασιλειάδης καὶ ὁ Βλάχος, ἐσκανδάλισε δὲ καὶ κριτὰς καὶ ἀκροατὰς «Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης» τοῦ Κλέωνος Ραγκαβῆ, ἀπορριφθεὶς ἀνευ ἐπαίνων. Διὰ τὴν ὑπερβολικὴν δὲ ἀνόψωσιν τοῦ φιλοσόφου Βασιλέως καὶ τὴν κατ' ἀνάγκην καταφορὰν τῶν ποιητῶν κατὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ὁ εισηγητῆς δὲν ἀπήγγειλε χάριν αὐτοῦ, ἀλλὰ χάριν ἄλλου τὸν στίχον:

«Πόσον ὤρατον, ἀν δάφνην φορεῖ τις ὦν ἀξίος  
[δάφνης]

Εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πενταετίας (1872—1876) ἐμφανίζομαι κά-

τοχος ἐνὸς πλεονεκτήματος καὶ ἐνὸς μειονεκτήματος.

Τὸ πλεονέκτημα εἶναι ὅτι γνωρίζω πολὺ καλὰ τὴν περίσθον αὐτὴν, ὡς λαβῶν ἐνεργὸν μέρος, ἐνεργότατον μάλιστα, τὸ δὲ μειονέκτημα, ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ περιαυτολογῶ.

Ἀλλὰ πῶς εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν ἐνεφανίσθη ὡς λογοτέχνης; Ἡ τάσιν ὑπεκφυγῆς δυναμένη νὰ ἔχῃ ἀπάντησις εἰς αὐτὸ ἤμπαροῦσε νὰ εἶναι ἡ ἐξῆς: «ὅπως ἐνεφανίσθη καὶ ὡς μουσικὸς συνθέτης (βραβευθεὶς τῇ 1876) καὶ ὡς λαογράφος καὶ ἱστοριοδίφης ἀπὸ τοῦ 1882 καὶ ἐξῆς», καλὸς ἢ μέτριος εἶναι ἄλλο ζήτημα.

Εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἐργασίας μου ἔχω δύο παλαιὰ καθίσματα (πολυθρόνας). Τὸ ἓνα εἶναι τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ ἄλλο τῆς μητέρας μου ὅταν ἡ λογοτεχνικὴ καὶ μουσικὴ γοητεία καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν μου κάθουμαι εἰς τὸ πατρικὸν μου κάθισμα καὶ ὅταν ἡ λαογραφικὴ καὶ ἱστοριοδιφικὴ εἰς τὸ μητρικὸν μου.

Οἱ γονεῖς μου κάθε βράδυ ἐπήγαιναν εἰς τὸ θέατρον· μὴ θέλοντες δὲ νὰ ἀφήσουν τὸν μοναχογιὸν τῶν εἰς τὸ σπίτι μόνον μὲ τὴν ὑπηρεσίαν μὲ παρελκόμενον μαζί των, μοῦ εἶχαν μάλιστα εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ μεγάλον θεωρεῖον τοῦ Θεάτρου Μπούκουρα (τὸ θεωρεῖον τῆς διευθύνσεως) ἓνα κρεββατάκι καὶ ἐκεῖ τὸν ἐπαίρνα δίπλα. Ἐνῷ ὁμοῦ μὲ ἐνανοῦριζεν ἡ μουσικὴ εἰς τὸ μελόδραμα, μὲ ἐξυπνοῦσαν κάθε τὸσον αἱ τελευταῖαι δυναταὶ φωναὶ τοῦ βαρυτόνου ἢ αἱ ὄξειαι τοῦ τενόρου καὶ αἱ στριγγαὶ τῆς πρίμας, καὶ τότε οἱ παρκαθημένοι μὲ ἐθώπευαν εἰς τὴν ράχιν διαβεβαιοῦντες με, ὅτι δὲν συνέβη τίποτε δικαιολογοῦν τὸν τρόπον μου καὶ πάλιν τὸν ξανάπαίρνα. Ἀλλοῖμονός μου ὅμως, ὅταν ἡκούοντο αἱ ἄγριαι κραυγαὶ δραματικοῦ τινος ἥρωος ἑλληνικῆς τραγῳδίας, Ἐπιταγόμενον οὐσσωμος καὶ ἔμενα ἄυπνος μέχρι τέλους τῆς παραστάσεως.

Τὸ πρᾶγμα διέφερον, ὅταν μ' ἐξυπνοῦσαν τὰ γέλια τοῦ κόσμου διὰ κάποιαν φράσιν τοῦ κωμικοῦ. Τὴν ἀπελάμβανα δὲ πολλαπλῶς, διότι οἱ δικοὶ μου τὴν ἐπαγελάμβαναν εἰς ἐμὲ διὰ νὰ εὐθυμήσω.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ ψυχὴ μου κατὰ τοὺς θεατρικοὺς ὕπνους μου (μελοδραματικὸς καὶ δραματικὸς) ἀπηλλαγμένη τῆς ἀντιδράσεως τοῦ σώματος ἤρχισε νὰ μοῦ ἐπι-

(\*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.



βάλλη εμπνεύσεις μουσικές και σκηναϊκές. Έξ' άλλου τὰ Ἀθηναϊκὰ παραμύθια τῆς μητέρας μου, καὶ αἱ ἀμίμητοι παραλοαὶ τῶν Ἀθηνηῶν μου ἐνέπνευσαν ἀρρητον λαογραφικὴν γοητείαν.

Ὅταν δὲ ὑπερεπήδησα πλέον τὰ θρία τῆς ἡθῆς, καὶ ἤκουα τὰς ἀφηγήσεις τῆς μητρός μου διὰ τὸν κοινωνικὸν καὶ κοινοτικὸν βίον τῶν Τουρκοκρατουμένων Ἀθηνηῶν καὶ ἀνε-

γνώσκα συγχρόνως κάπου κάπου διὰ τὰς Ἀθῆνας τῶν χρόνων αὐτῶν γραμμὰς περιφρονήσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ, ἐξανέστην δλόκληρος πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀδικίας καὶ εἶδα τότε πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν ἀξίαν νὰ μὴ τὴν ἐξαφανίσῃ μὲν, ἀλλὰ νὰ τὴν καλύψῃ ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς, χωρὶς κὰν νὰ εὐρίσκωνται τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα μου ἐντὸς τῆς νηδὸς τῶν Παναθηναίων.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

## ΟΙ ΣΤΡΟΦΕΣ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχὴ, ποὺ κυρίως ἀρχίζει νὰ γίνεταί ἡ χρήση τῆς ποιήσεως στροφικῶν συστημάτων, ὅπως οἱ μεταγενέστερες στιχογραφίαι ἐχρησιμοποίησαν διάφορες στροφές, εἴτε κατὰ μίμηση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, εἴτε καὶ πρωτότυπες.

Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι πῶς, στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ στιχογραφία καὶ στίς μεταγενέστερες προσωδιακές, ὅπως στὴ λατινική, οἱ στροφές ἐχρησιμοποιήθηκαν μονάχα στὴ λυρική ποιήσιν, ἐνῶ στίς μεταγενέστερες τονικές, μὲ τὴν προσθήκην τῆς δημοιοκαταληξίαις, οἱ στροφές χρησιμοποιοῦνται σ' ὅλα τὰ ποιητικὰ εἶδη, χωρὶς καμμιά ἀπολύτως ἐξαίρεση. Βλέπετε, αὐτὴ ἡ φύση τῆς δημοιοκαταληξίαις προϋποθέτει ἕνα κάποιο εἶδος στροφῆς, ἀρκεῖ οἱ στίχοι νὰ δημοιοκαταληχτοῦνε μὲ κάποιο σύστημα καὶ ἔχει ὅπως-ὅπως. Καὶ μὴ ἀπὸ τὶς παλαιότερες στιχογραφίαι, ποὺ ὁμοίως μὲ τονικὸ χαρακτήρα μὲ χωρὶς δημοιοκαταληξία χρησιμοποιεῖται σχεδὸν γενικὰ στροφικὰ συστήματα, εἶναι ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ. Αὐτῆς οἱ στροφές, ποικιλότατες στὴ σύνθεσίν τους, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν τονισμῶν τους, ποὺ διποτᾶζουσι τὴν φωνητικὴν τους, μοιάζουσι κυρίως μὲ μουσικὰ συνθέματα, κωμωμένα γιὰ νὰ φάλλωνται καὶ ἔχει γιὰ ν' ἀπαγγέλλωνται.

Ἡ δημοτικὴ μας στιχογραφία, καθὼς αὐτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς στιχογραφίας μὲ τὸν τονικὸν χαρακτήρα, καὶ τῆς βυζαντινῆς κοσμικῆς, ποὺ τόσο σ' ἀρχαίαν γλῶσσαν, ὅσο καὶ σὲ δημοτικὴν, πρωτοπαρουσιάζεται σχεδὸν μαζί μὲ τὴν κλασικιστικὴν τάσιν, ποὺ σὰν ἕνα εἶδος βυζαντινῆς ἀναγέννησεως, παίρνει ἕνα κάποιο ἐξάνθημα κυρίως μὲ τὸ Δέκατον Αἰῶνα καὶ κορυφώνεται μὲ τὸ Δωδέκατον, γιὰ νὰ μὴ σῆσῃ κατόπι τελείως ποτέ, ἔχει καὶ αὐτὴ τὰ δικὰ της στροφικὰ συστήματα.

Τὰ στροφικὰ συστήματα τῆς δημοτικῆς μας στιχογραφίας, ἀρκετὰ σὲ ποσότητα καὶ σὲ ποιότητα, ἀποτελοῦνται ἄλλοτε ἀπ' ὁμοιορρυθμῶν καὶ ὁμοιομορφῶν στίχων, ἄλλοτε ἀπ' ὁμοιορρυθμῶν καὶ ἀνομοιομορφῶν, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἀνομοιορρυθμῶν καὶ πλουτίζονται τὶς περισσότερες φορές καὶ μὲ τὴν δημοιοκαταληξία.

Κ' ἔχουμε στροφές δυοστίχων μὲ στίχους ὁμοιορρυθμῶν καὶ ὁμοιομορφῶν, ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν δημοιοκαταληξία καὶ μόνον, ὅπως ἡ ἀκόλουθη :

Ὁ κόσμος εἶν' ἕνα δαυτὸ, κ' ἐμεῖς τ' ὄπωρικό του.  
Ὁ Χάρος εἶν' ὁ τραγητὴς καὶ παίρνει τὸν καρπό του.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

Γέρος εἶσαι, δὲ φελᾶς,  
Τὸ κρεοὶ μὴν τὸ χαλᾶς.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τροχαϊκούς ἑφτασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

α. Ἀγαπῶ 'να χελιδόνι.  
α. Σκύλλα ἢ μάνα μὲ μαλώνει.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τροχαϊκούς ὄχτασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

Κυήσαν τὰ κλεφτόπουλα,  
Τὰ κολοκοτριωνόπουλα.

Καὶ πᾶν στὸν πέτρα μαχαλὰ  
Ποῦν' τὰ κορᾶσια τὰ πολλὰ.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λαμβικούς ὄχτασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

Κάτω σὲ δροσάδες  
Καὶ σὲ πρασινάδες

Ἀέντρα φροντωμένα  
Στ' ἀνθία γιομισμένα.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τροχαϊκούς ἑξασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

Τὰ μάτι' ἀνοιγοκλιεῖς  
Σαγίτες μὲ βραεῖς

Στὰ μάτια μὲ κοιτᾶς,  
Σαγίτες μὲ χτυπᾶς.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λαμβικούς ἑξασύλλαβους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

Καλημέρα σας, καλὴ βραδυὰ σας,  
Καλῶς ἠῆραμε τὴ συντροφιά μας.

Ἄν κοιμώσαστε, νὰ σηκωθῆτε,  
Κι' ἂν καθώσαστε ν' ἀφοκρασθῆτε.

ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τροχαϊκούς δεκασύλλαβους μὲ σταθερὴ τομὴ στὴν πέμπτη συλλαβή, κλπ. κλπ.

Ἐπίσης, στὴ δημοτικὴ μας στιχογραφία ἔχουμε καὶ τριστίχους στροφές, ποὺ οἱ στίχοι τους εἶναι ὁμοιορρυθμοὶ μὰ καὶ ἀνομοιομορφοὶ, ὅπως ἡ ἀκόλουθη :

α. β. Κόβω μὰ κλάρα  
α. β. β. Κλαρίτσα λαίμονιά  
β. β. β. Καὶ πᾶνω ἀγαπητικιά.

α. β. Κόρη, ποιά μάννα,  
α. β. β. Μαννούλα σ' ἔκαμε  
β. β. β. Καὶ σ' ἔστειλε σ' ἐμένανε ;

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕναν πεντασύλλαβο, ἕναν ἑξασύλλαβο καὶ ἕναν ὄχτασύλλαβο, ὅλους λαμβικούς. Κι' ἀπ' αὐτοὺς ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος δημοιοκαταληχτοῦνε κανονικὰ, ἐνῶ ὁ πρῶτος, ποὺ φαίνεται σὰν ἐκκλῆρωτος χωρὶς δημοιοκαταληξία, δημοιοκαταληχτεῖ ἐσωτερικὰ μὲ τὸ δεύτερο στίχο, γιὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου ἐπαναλαμβάνεται πάντα ἡ τελευταία λέξη τοῦ πρώτου. Ἴδου ἄλλες δύο στροφές τοῦ ἴδιου ποιήματος :

α. β. Μιὰ γοιὰ γινούλα,  
α. β. β. Χινούλα μ' ἔκαμε  
β. β. β. Καὶ μ' ἔστειλε σ' ἐμένανε.

α. β. Πούχε τὰ μάτια,  
α. β. β. Ματάκια σὰν ἐλιά,  
β. β. β. Καὶ ζούρλαν' ὅλα τὰ παιδιά.

Ἔτσι εἶναι γραμμένο δλόκληρο τὸ ποίημα. Ὡς-τόσο ἐδῶ πρέπει νὰ προστάσουμε πῶς ἡ στροφή αὐτὴ κυρίως εἶναι διστίχη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο λαμβικούς ὄχτασύλλαβους, ποὺ ὁ πρῶτος ἔχει πάντα τομὴ στὴν πέμπτη του συλλαβή. Μὰ κατὰ τὸ τραγούδιμα του, τοακίζεται ὁ πρῶτος στίχος στὴν πέμπτη συλλαβή, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ λέξη, σὲ τέλος τῆς ὁποίας γίνεται ἡ τομὴ μαζί μὲ τὴν τελευταία λέξη τοῦ στίχου, σχηματίζοντας ἕνα νέο στίχο :

Κόβω μὰ κλάρα (κλαρίτσα) λαίμονιά. κτλ.

Τέτοια τοακίματα γίνονται συχνὰ στὰ δημοτικά μας τραγούδια, ὅμως τὶς περισσότερες φορές τὰ τοακίματ' αὐτὰ γίνονται μὲ προσθήκας ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά σέση μὲ τὸ τραγούδι καὶ εἶναι τελείως ἐσωτερικά, ἐνῶ σ' αὐτοῦτο, τὸ τοακίμα δὲ γίνεται μόνον μὲ τὴν ἐπανάληψιν ὁρισμένων λέξεων του, μὰ, καθὼς εἶναι σχηματισμένος ὁ πρῶτος του στίχος, φαίνεται πῶς ἔχει καὶ ὀργανικὴ θέση μέσα στὸ ποίημα. Γιατί, ἐκτός ποὺ ὁ πρῶτος στίχος ἔχει πάντα τομὴ στὴν πέμπτη συλλαβή, καὶ ἡ λέξη σὲ τέλος τῆς ὁποίας γίνεται ἡ τομὴ καὶ ποὺ πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ, εἶναι πάντα ἡ τρισύλλαβη, ἡ δισύλλαβη ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ τρισύλλαβη. Ἴδου δύο ἀκόμη στροφές, γιὰ νὰ φανῇ καθαρότερα ἡ παρατήρησή μας :

Πούχε τ' ἀστῆθι  
Τ' ἀστῆθι τὸ πλατύ,  
Ζωγραφισμένο σὰ χαρτί.

Πούχε τὸν ἄσπρο,  
Τὸν ἄσπρο τὸ λαίμο,  
Καθῶς τὸ γίγαρο νερό.

Ἐπίσης, στὴ δημοτικὴ μας στιχογραφία ἔχουμε καὶ τετράστίχους στροφές, μὲ στίχους ὁμοιορρυθμῶν. Ἀπ' αὐτές, ἄλλες δημοιοκαταληχτοῦνε σταυρωτὰ, καὶ ἄλλες κατὰ δύο-δύο στίχους. Καὶ σταυρωτὰ δημοιοκαταληχτεῖ ἡ ἀκόλουθη :

α. Στὸν Ἀδῆ θὰ κατέβω  
β. Τὸ Χάρο γὰ νὰ βρῶ,  
α. Νὰ τότε πιῶω φίλο  
β. Καὶ ἀδεροποιοτό.

ὅπου ὁ πρῶτος καὶ τρίτος τῆς εἰν' ἑφτασύλλαβοι λαμβικοί, καὶ ὁμοιοκαταληχτοῦνε μεταξύ τους, καὶ ὁ δεύτερος καὶ τέταρτος ἑξασύλλαβοι λαμβικοί, καὶ ὁμοιοκαταληχτοῦνε ὁμοίως μεταξύ τους.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

α. Τοῦτο τὸ χειμῶνα  
β. Θέλω νὰ διαβῶ

α. Καὶ τὸ καλοκαίρι  
β. Θάρθω νὰ σὲ βρῶ.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ στίχους τροχαϊκούς : δύο ἑξασύλλαβους, τὸν πρῶτο καὶ τὸν τρίτο, ποὺ δημοιοκαταληχτοῦνε μεταξύ τους, καὶ δύο πεντασύλλαβους, τὸ δεύτερο καὶ τὸν τέταρτο, ποὺ ὁμοίως δημοιοκαταληχτοῦνε μετὰ τῶν πρώτων.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

α. Ἄν εἶταν τρόπος  
β. Κι' ἂν ἤμποροῦσα,

α. Μὲς στὴν καρδιά μου  
β. Θὰ σ' ἐκρατοῦσα.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερους λαμβικούς πεντασύλλαβους, ποὺ δημοιοκαταληχτοῦνε πρῶτος μὲ τρίτο, καὶ δεύτερος μὲ τέταρτο.

Εἴτε ἡ ἀκόλουθη :

α. Ποιὸς ἀσίχης σὰν κ' ἐμένα  
β. Στὸ παζάρι περπατεῖ ;

α. Τρέχουσι τὰ δυὸ μου μάτια  
β. Σὰν τὴ σιγαλὴ βροχί.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ στίχους τροχαϊκούς, καὶ ὁ πρῶτος καὶ τρίτος τῆς, ὄχτασύλλαβοι, δημοιοκαταληχτοῦνε μεταξύ τους, καθὼς ὁ δεύτερος καὶ τέταρτος, ἑφτασύλλαβοι, δημοιοκαταληχτοῦνε ὁμοίως μεταξύ τους. Ὅπως ἡ στροφή αὐτὴ, ὁμοία τελείως μὲ τὶς στροφές τοῦ «Ἰγνίου» τοῦ Δ. Σολωμοῦ, πιθανώτατα εἶναι μεταγενέστερη.

Ἐκτός ἀπὸ τὶς τετράστίχους στροφές ποὺ δημοιοκαταληχτοῦνε σταυρωτὰ, ἔχουμε καὶ ἄλλες ποὺ δημοιοκαταληχτοῦνε δύο-δύο οἱ στίχοι τους. Τέτοια εἶναι ἡ ἀκόλουθη :

α. 7. Χόρραψε μωρὴ γριά,  
α. 7. Στὸν παιδιοῦ μας τὴ χαρά,  
β. 8. Δὲ μὲ βλέπεις, μωρὲ γέρο,  
β. 8. Πῶς πηδῶ καὶ πῶς χορεύω ;



Τῆς στροφῆς αὐτῆς, οἱ δύο πρώτοι στίχοι εἶναι ἐφτασύλλαβοι τροχαῖκοι, κ' ἑμοιοκαταληχτοῦνε μεταξὺ τους, κ' οἱ δύο ἄλλοι εἶναι ὄχτασύλλαβοι τροχαῖκοι, καὶ ἑμοιοκαταληχτοῦν ἑμοίως μεταξὺ τους.

Εἶτε ἡ ἀκόλουθη :

- α. 8. Κάθε μισβότα-μνημική,
- α. 8. Σχολαίνουν οἱ γραμματικοί,
- β. 7. Σχολαίνουν κ' οἱ ἀριστὰ ἡδῆς
- β. 7. Μὲ τοὺς κοτομπασιῶδες.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους στίχους, πού εἶναι ὄχτασύλλαβοι ἰαμβικοί κ' ἑμοιοκαταληχτοῦνε μεταξὺ τους, κ' ἀπὸ τοὺς δύο δευτέρους, πού εἶναι ἐφτασύλλαβοι ἰαμβικοί κ' ἑμοιοκαταληχτοῦν ἑμοίως μεταξὺ τους. Ἴδου ἄλλη μιὰ τέτοια στροφή :

- α. Σχολαίν' καὶ μὲν' ὁ ἀφέντης μου,
- α. Ὁ ρήγας ὁ λεβάντης μου,
- β. Στὴν ἐκκλησιά πηγαίνει
- β. Τώρα ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.

Ἐχτός ἀπὸ τῆς τετραστίχης ἑμοιορρυθμῆς στροφῆς, ἔχουμε ἀκόμη καὶ διάφορες πολυστίχες, ἑμοίως ἑμοιορρυθμῆς, ὅπως ἡ ἀκόλουθη, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑννιά στίχους :

- 7. Μωρὴ παπαδοπούλα,
- 7. Γιὰ βγα στο παραθύρι
- α. 6. Τὰ μάτια σου νὰ ἰδῶ
- α. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῶ.
- 7. Γιατὶ τὸν Ἀρβανίτη,
- β. 6. Τί θέλεις νὰ τὰ ἰδῆς ;
- 7. Περδίκια νὰν αὐτὴ πλάγια.
- β. 6. Καὶ πῆγαινε νὰ ἰδῆς
- β. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῆς.

Τῆς στροφῆς αὐτῆς, ὁ πρῶτος, δεύτερος, πέμπτος κ' ἕβδομος εἶναι ἐφτασύλλαβοι ἰαμβικοί, ἐνῶ ὁ τρίτος, τέταρτος, ἕχτος, ὄγδοος κ' ἑνατος εἶν' ἑξασύλλαβοι ἑμοίως ἰαμβικοί. Καὶ οἱ ἐφτασύλλαβοι δὲν ἔχουνε καμμιάν ἑμοιοκαταληξία, ἐνῶ οἱ δύο πρῶτοι ἑξασύλλαβοι ἑμοιοκαταληχτοῦνε μεταξὺ τους, καθὼς καὶ οἱ τρεῖς τελευταῖοι. Ἐπίσης πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὼς ἡ στροφή αὐτὴ διατηρεῖ τῆς ἴδιας ἑμοιοκαταληξίας ὁ δλόκληρο τὸ ποίημα καὶ τῆς σχηματίζει μάλιστα καὶ μὲ τῆς ἴδιας λέξεως. Ἴδου μιὰ δευτέρη στροφή :

- 7. Μωρὴ παπαδοπούλα,
- 7. Γιὰ βγα στο παραθύρι
- α. 6. Τὰ φρύδια σου νὰ ἰδῶ
- α. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῶ.
- 7. Γιατὶ τὸν Ἀρβανίτη,
- β. 6. Τί θέλεις νὰ τὰ ἰδῆς ;
- 7. Γιατάνια στο παζάρι
- β. 6. Καὶ πῆγαινε νὰ ἰδῆς,
- β. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῆς.

Οἱ στίχοι κ' οἱ ἑμοιοκαταληξίαις ἔχουνε τὴν ἴδια σειρά καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν προηγούμενη. Καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνῃ καμμιά ἀμφιβολία πὼς πρόκειται γιὰ καθορισμένη στροφή, πού ἀπαναλαμβάνεται ἀδιασπρόστα, ἰδού καὶ ἡ τρίτη στροφή τοῦ ἴδιου ποιήματος :

- 7. Μωρὴ παπαδοπούλα,
- 7. Γιὰ βγα στο παραθύρι
- α. 6. Τὰ δόντια σου νὰ ἰδῶ,
- α. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῶ.
- 7. Γιατὶ τὸν Ἀρβανίτη,
- β. 6. Τί θέλεις νὰ τὰ ἰδῆς,
- 7. Ρίζι εἶναι στο παζάρι
- β. 6. Καὶ πῆγαινε νὰ ἰδῆς,
- β. 6. Γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῆς.

Ἐπίσης στὴ δημοτικὴ μας ποίησὴ υπάρχουνε τραγούδια σὲ ποικίλες στροφές, μὲ πού εἶναι τελείως ἑμοίως μεταξὺ τους δύο-δύο, σὰ στροφή κ' ἀντιστροφή. Καὶ τὸ ὅλο τραγούδι τελειώνει μὲ μιὰ κατακλειδί, πού μοιάζει σὺν ἐπιπόδες. Ἴδου ὁλόκληρο ἓνα δημοτικὸ τραγούδι μὲ τέτοιες στροφές :

Πέρα καὶ σὺν Ὀλυμπε,  
 Καὶ σὺν κοντοόλατι,  
 Κάθονταν γεράλαφος  
 Κι' ὅλο κλαῖν τὰ μάτια του.  
 Χόνουν δάκρυα κόκκινα,  
 Κόκκινα καὶ πράσινα  
 Κι' ὅλο καταγάλαζα.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑφτά τροχαῖκους ἐφτασύλλαβους, χωρὶς ἑμοιοκαταληξία. Καὶ ἑμοια τελείως εἶναι ἡ δευτέρη. Ἴδου αὐτὴ :

Ζάρκαδος ἐπέριναγε,  
 Στέκει καὶ τὸν ρούταγε :  
 —Τί ἔχεις, βρὸ γεράλαφε,  
 Κι' ὅλο κλαῖν τὰ μάτια σου ;  
 Χόνουν δάκρυα κόκκινα,  
 Κόκκινα καὶ πράσινα  
 Κι' ὅλο καταγάλαζα :

Ἡ τρίτη στροφή εἶναι τριστίχη :

—Ἡσθάν τοῦρκοι στο χωριὸ  
 Κ' ἔχουν καὶ λαγιονικά  
 Ἐβδομήντα δύο σκυλιά.

Ἡ τέταρτη εἶν' ὅμοια μὲ τὴν τρίτη :

—Γὼ τὰ παίρνω στο κοντά,  
 Καὶ τὰ ρίχνω σὺν νησιά,  
 Στὰ νησιά τὰ πέλαγα.

Καὶ τὸ ποίημα τελειώνει μ' ἓνα τετραστίχο, ἑμοίως ἀπὸ τροχαῖκους ἐφτασύλλαβους, χωρὶς ἑμοιοκαταληξία. Ἴδου αὐτό :

Ἴσιαμε τὸ δειλιγὸ  
 Πιάσανε τὸ ζάρκαδο.  
 Κ' ἴσιαμε τὸ σούρουπο  
 Πιάσαν τὸ γεράλαφο.

Δημοτικὰ τραγούδια σὲ στροφές πολυστίχες ἢ καὶ σὲ πολυποικίλες ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχονε πολλά, μὰ καθὼς εἰμὶναι στὴ μνήμη τοῦ λαοῦ ἐμπιστευμένα, πού εὐκόλως ἐσχνάει καὶ παραμορφώνεται, ἄλλα θὰ χαθήκανε κ' ἄλλα θὰ ἔχουνε καταστήσει ἀγνωρίσιμα. Καὶ δημοτικὸ τραγούδι μὲ χαλασμένες στροφές ἀσφαλῶς εἶναι π.χ. τὸ «Βγήκαν κλέφτες στὰ βουνά», πού ἀπὸ Συλλογὴ σὲ Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν δημοσιεύεται καὶ διαφορετικῶς, καὶ πού ἀπὸ στόμα σὲ στόμα τὸ ἀκούει κανένας μὲ στροφές μεγαλύτερες ἢ μικρότερες καὶ πάντα διαφορετικὰς ἢ

μὲ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὅμως, ἀν ἡ ἀδυναμία τοῦ λαοῦ νὰ συγκρατήσῃ σωστά σ' ἡ μνήμη του τὰ τραγούδια του, ἔχει καταστήσει ἀγνωρίσιμα, ὁ τρόπος πού ἔχουνε μαζευταὶ καὶ δημοσιευταὶ εἶναι τόσο ἀπλοϊκός, πού δὲ βοηθεῖ καθόλου μὲ κάποια κριτικὴν ἀποκατάστασίν τους. Ἀυστυχῶς, οἱ διάφοροι συλλέκτες κ' ἐκδότες τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας δὲν εἶταν ἀνθρώποι μὲ τὴν ἀπαιτούμενη κριτικὴν, καὶ προικισμένοι μὲ τὸ χρειαστὸ κριτικὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ διακρίνονε τίς ἀκαρπυθὲς καὶ νὰ ζητήσουνε νὰ τίς συμπληρώσουν αὐτοί, εἶτε νὰ προσφέρουνε τὸ ἀπαραίτητο ὑλικὸ στοὺς εἰδικούς, μὲ τὴ συγκέντρωση ἕως τὸ δυνατό περισσότερον παραλλαγῶν. Κ' εἶτσι, τὸ ὑλικὸ πού ἔχουμε στὰ χέρια μας, καθὼς εἶναι τρομερὰ παραμορφωμένο, δὲ μᾶς βοηθεῖ οὔτε ὅλη τὴν ποιητικὴν οὐσία νὰ καταλάβουμε σωστά, οὔτε καὶ ὅλη τὴν τεχνικὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας.

Ἐχτός τώρα ἀπὸ τῆς ἑμοιορρυθμῆς στροφῆς, στὴ δημοτικὴ ποίησὴ ἔχουμε ἀκόμη κ' ἀνομοιορρυθμῆς. Καὶ τέτοιες ἔχουμε διστίχες, ὅπως εἶναι ἡ ἀκόλουθη :

- 1. Ὅλα τὰ πουλάκια
- 2. Ζυγὰ-ζυγὰ,
- 1. Τὸ ἔρημο τὸ ἀηδόνι
- 2. Τὸ μοναχό.

Ἡ στροφή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἑξασύλλαβο τροχαῖκὸ κ' ἀπὸ ἓνα τετρασύλλαβο ἰαμβικὸ, χωρὶς συστηματικὴν ἑμοιοκαταληξία.

Κ' ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς, ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ συλλέκτες κ' ἐκδότες δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἐθεωρήσαν αὐτὴ τὴ στροφή γιὰ ἓνα στίχο, καὶ γιὰ ἓνα μονοκόμματο δεκασύλλαβο τὴ θεωρεῖ κ' ὁ κ. Ἡλίας Βουτιερῖδης στὴ Νεοελληνικὴ Στιχογραφικὴ του (σελ. 222 καὶ 223). Ὅμως κανένας δὲν ἐπαρατήρησε πὼς ἡ μεταβολὴ τοῦ τροχαῖκοῦ ρυθμοῦ τοῦ πρώτου ἑξασύλλαβου σὲ ἰαμβικὸ στὸ δεύτερο τετρασύλλαβο δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν τομῆ, γιὰ νὰ θεωρηθῇ ἓνας στίχος, μὰ παρουσιάζει τελείαν ἀνεξαρτησία, πρᾶμα πού εἶναι συμβαίνει, δὲν ἐπιτρέπεται τὰ δύο μέρη νὰ θεωρηθοῦνε γιὰ ἡμιστίχα ἑνὸς στίχου. Γιατὶ, εἶναι γνωστὸ πὼς, εἴταν ἡ τομῆ γίνεται στὸ τέλος ὅποιοιδήποτε ποδός, τὰ δύο ἡμιστίχα μοιραία πρέπει νὰ διατηροῦνε τὸν ἴδιο ρυθμὸ, ὅπως π. χ. συμβαίνει μὲ τὰ ἡμιστίχα τοῦ δεκαπεντασύλλαβου, πού εἶναι καὶ τὰ δύο ἰαμβικά. Ἐπίσης εἴταν ἡ τομῆ γίνεται ἀνάμεσα σ' ὅποιοιδήποτε ποδὰ, τὸ δεύτερο ἡμιστίχο μοιραία μεταβάλλει τὸν ρυθμὸ του, γιὰ τὸν πρῶτο ποδὸ τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου, προστίθεται τὸ ὑπόλοιπο τοῦ τελευταίου ποδὸ τοῦ πρώτου ἡμιστίχου, ὅπως π.χ. συμβαίνει σὺν τροχαῖκὸ δωδεκασύλλαβο μὲ τὴ σταθερὴ τομῆ στὴν πέμπτη συλλαβή, πού τὸ πρῶτο τοῦ ἡμιστίχου διατηρεῖ τὸν ἀρχικὸ ρυθμὸ τοῦ στίχου καὶ εἶναι τροχαῖκὸ, ἐνῶ τὸ δεύτερο γίνεται ἰαμβικὸ. Ἴδου ἓνα σχετικὸ παράδειγμα :

Ἐνας ἄγουρος — ἓνας καλὸς στρατιώτης  
 — υ | — υ | υ || υ | υ υ | — υ | — υ  
 Κάστρο γύρευε — χωριὸ νὰ πῆγ νὰ μείνῃ  
 — υ | — υ | υ || υ | — υ | — υ | — υ

Ὅμως ὁ θεωρούμενος γιὰ δεκασύλλαβος πού ἐξετάζουμε, μ' ὅλο πού ἡ τομῆ του γίνεται στὸ τέλος τοῦ τρίτου τροχαίου, καὶ μοιραία θὰ πρέπει νὰ δια-

τηρήσῃ τὸν ἴδιον ρυθμὸ καὶ στὸ δεύτερο ἡμιστίχο, τὸν μεταβάλλει καὶ τὸν κάνει ἰαμβικὸ, σὺν ἡ τομῆ νάχε γίνει ἀνάμεσα σὺν τροχαῖκὸν ποδὰ κ' ἔχι στὸ τέλος του.

Ἐτσι φαίνεται καθαρὰ πὼς ὁ στίχος αὐτός, ὁ θεωρούμενος γιὰ δεκασύλλαβος, δὲν εἶν' ἓνας, μὰ δύο, πού καθένας ἔχει καὶ τὸ δικὸ του ρυθμὸ κ' οἱ δύο μαζί σχηματίζουνε διστίχη ἀνομοιομορφῆ στροφή.

Κ' ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς παρατηρήσῃ κανένας πὼς δὲν πρόκειται γιὰ δύο ἑμοιορρυθμῆς στίχους, γιὰ ν' ἀληθεύουνε τὰ συμπεράσματά μας, μὰ γιὰ ἓνα ποικιλόρρυθμο. Ὅμως γιὰ νάναί σωστὴ ἡ παρατήρησὴ αὐτὴ, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀπλῶς μέσα στοὺς τροχαῖκους ποδὸς καὶ κάποιος ποδὸς διαφορετικὸς, ὡς ποῦμε ἰαμβικός, πού νὰ ἐνώνεται μὲ τὸν ὅλο ρυθμὸ τοῦ στίχου. Μὰ τὴ στιγμὴ πού τὸ θεωρούμενο γιὰ δεύτερο ἡμιστίχο ἔχει ὁλόκληρο διαφορετικὸ ρυθμὸ, γιὰ τὴν ἀποτελεῖται ὅλο ἀπὸ ἰαμβικούς, ὅπως καὶ τὸ πρῶτο ἀπὸ τροχαῖκούς, οὔτε ὁ στίχος μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ γιὰ ποικιλόρρυθμος, γιὰ τὴν καὶ τὰ δύο μέρη του ἔχουνε καθένα τους ἑμαλὸ ρυθμὸ, οὔτε καὶ τὰ μέρη μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦνε γιὰ ἡμιστίχα τοῦ ἴδιου στίχου, γιὰ τὴν καθένας τους ρυθμικῶς εἶναι τελείως ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ὡς τόσο, οἱ δύο αὐτοὶ στίχοι, κοντὰ-κοντὰ σὺν ἓνας, βρίσκονται μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας ποίησὴ ἀνακατωμένοι μ' ἄλλους στίχους, πρᾶμα πού συμβαίνει καὶ μ' ὅλους τοὺς στίχους τῆς δημοτικῆς μας ποίησῆς, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἡ δημοτικὴ μας ποίησὴ, παίρνοντας τους ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, τοὺς ἐμεταχειρίσθησε μὲ περισσότερη ἑμοιομορφία καὶ ἑμοιορρυθμία, καὶ τοὺς ἐδιατήρησε ἀδιασπρόστα τὸν ρυθμὸ τους. Καὶ λέμε πὼς τοὺς ἐδιατήρησε ἀδιασπρόστα τὸν ρυθμὸ τους, γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν στιχογραφία οἱ ρυθμικοὶ τόνοι ὑποτάσσονται πάντα στοὺς μουσικοὺς τόνους τῆς ψαλμωδίας, κ' εἶτσι συχνὰ παρατηροῦνται φαινομενικοὶ παρατονισμοί, τοὺς ὁποίους ὅμως ποτὲ δὲ χρησιμοποιεῖ ἡ δημοτικὴ στιχογραφία μας. Ἴδου μερικὰ τέτοια διστίχα, πού βρίσκονται σὺν ἓνας στίχος, στὴν ἀρχὴ διαφορῶν τροπαρίων :

Ἐμνήσωμεν πάντες — θεοπροπῶς.  
 Ἐκ νεκρῶν ἰδοῦσα — τὸν σὸν υἱόν.

Καὶ ἰδοὺ μερικὰ ἄλλοι, πού βρίσκονται δύο-δύο μαζί στὸ εσωτερικὸ ἄλλων τροπαρίων :

Ἀναρχον πατέρα — καὶ πανουργόν.  
 Ὅν φρένι καὶ τρέμει — τὰ Χερουβεῖμ.

Μ' ἂν στὴν ἐκκλησιαστικὴ στιχογραφία οἱ δύο αὐτοὶ στίχοι παρουσιάζονται σὺν ἓνας κοντὰ-κοντὰ, δὲ σημαίνει πὼς εἶναι κ' ἓνας, γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναπτύξαμε ψηλότερα.

Στὴν ἴδια διστίχη στροφή ἔχουμε κ' ἄλλα τραγούδια τῆς δημοτικῆς μας ποίησῆς, ὅπως π. χ. τὸ ἀκόλουθο, πού τραγουδιέται τὰ Φῶτα.

- 1. Σήμερον ν' τὰ Φῶτα
- 2. Κι' ὁ φωτισμός,
- 1. Ἡ χαρὰ ἡ μεγάλη
- 2. Τ' ἀφέντη μας, κλπ.

Ἐπίσης διστίχη ἀνομοιορρυθμῆ στροφή, μὲ μὲ ἑμοιοκαταληξία συστηματικὴ, εἶναι ἡ ἀκόλουθη :



1. Ξέρε μ', πὸ θέλεις παντρεύει, ἢ καὶ μὲν ἔμεινα,
2. Νὰ σοὺ πῶ ποῖά 'ναι γιὰ πένα.
1. Ψηλὴ γυναῖκα μὴν παρῆς, καρδιὰ ξεκλονομένη,
2. Πάντα κακοκωρδομένη.

Ἡ στροφή αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕναν ἱαμβικό δεκαπεντασύλλαβο, κ' ἕνα τροχαϊκὸ ὄχτασύλλαβο. Στὸ τέλος ἔμως τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ στροφή ἀπὸ διστιχῆ, γίνεταί τριστιχῆ, κί' ἀποχτάει ἕναν ἀκόμη στίχο ἀν κατακλείδα, πού ὁμοιοκαταληχτεῖ με τὸν προηγούμενον ὄχτασύλλαβο. Ἴδου ἡ σχετικὴ στροφή τοῦ ἴδιου ποιήματος :

1. Αἰκία γυναῖκα ἔπαρε, νᾶζει καὶ μαῦρα μάτια.
2. Κί' ἂν γεράσει, κί' ἂν χαλάσει,
3. Πάντα μαῦρα μάτια θάζει.

Ὁ τελευταῖος πρόσθετος στίχος εἶναι ὁμοίως τροχαϊκὸς ὄχτασύλλαβος. Στὴν ἴδια στροφήν ὑπάρχουνε κί' ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια, ὅπως τὸ ἀκόλουθο :

1. Ἡ Παναγιώτα κίνησε, νὰ πάει σὶά γονικά της.
2. Τὴ μαλιών' ἢ πεθερά της.
1. Στὸ δρόμονδ' πονήγεινε, σὶά δρόμον πού διαβαίνει,
2. Τί κακό παιδ' ἢ καμημένη! κλπ.

Ἐχτός ἀπὸ τὶς ἀνομοιόρρυθμες δυστιχες στροφές, ἔχουμε καὶ διάφορες τετράστιχες, ὅπως ἡ ἀκόλουθη :

*Βγήκα ψηλὰ στὰ ἄγραφα,  
Ἐπάνω στὰ κατσάβραγα  
Γιὰ δύο μάτια π' ἀγαποῦσα  
Νὰ ξεχάσω δὲ μοροῦσα.*

Ἡ στροφή αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὄχτασύλλαβους ἱαμβικούς, πού ὁμοιοκαταληχτοῦνε μεταξὺ τους, κί' ἀπὸ δύο ὄχτασύλλαβους τροχαϊκούς, πού ὁμοιοκαταληχτοῦνε ὁμοίως μεταξὺ τους. Στὴν ἴδια στροφή ἔχουμε κί' ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια, ὅπως τὸ ἀκόλουθο :

*Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά,  
Σηρόμερο καὶ ἄγραφα,  
Καὶ σὶά πέντε βιλαέτια,  
Φάτε, πηήτε, μωρ' ἀδέφια. κτλ.*

Ἐἴτε τὸ ἀκόλουθο :

*Στὴς μαντιουράνας τὸν ἀνθὸ  
Ἐπσοα ν' ἀποκοιμηθῶ,  
Λίγον ὑπνο γιὰ νὰ πάρω,  
Τὴν ἀγάπη μου γιὰ νάβρω. κλπ.*

Ἐἴτε τὸ ἀκόλουθο :

*Κορῖτσι μου μελαχρινό,  
Δὲ μὲ λυπᾶσαι τ' ὄρφανό ;  
Τί μοῦ στέκεις κακιωμένο  
Καὶ μὲ κάνεις καὶ πειθαίνο ; κτλ.*

Καθὼς κ' ἕνα πλῆθος ἄλλα, πού δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀναφέρουμε, μὰ πού δείχτουνε καθαρὰ πὺς ἡ τεχνικώτατη αὕτη στροφή, πού θυμίζει σχεδὸν τὴν ἀλκαϊκὴ, εἶναι συχνότατη στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

Ἐπίσης ἀνομοιόρρυθμη τετράστιχη, μὲ ζυγές ὁμοιοκαταληξίες, εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη :

*Ἐγὼ μ' ἐνοῦ φαρὰ παιδί,  
Μαυροματοῦσα καὶ ξανθή,  
Κ' ἐπῆγα νὰ φαρῆρω  
Μαῦρα μάτια νὰ γυρέρω.*

Τῆς στροφῆς αὕτης, οἱ δύο πρῶτοι στίχοι εἶναι ἱαμβικοί ὄχτασύλλαβοι, ὁ τρίτος εἶναι ἱαμβικός ἑφτασύλλαβος, κί' ὁ τέταρτος εἶναι τροχαϊκὸς ὄχτασύλλαβος. Ἴδου ἡ δευτέρη παρομοία στροφή :

*Ρίχνω τὸ πλεγματάκι μου,  
Καημὸ πῶχ' ἢ ἀγάπη μου !  
Καὶ πιάνω νὰ φαρᾶκι  
Τῶδεσ' ὁ Θεὸς λαυράκι.*

Ἴδου καὶ τρίτη τέτοια στροφή :

*Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε  
Στὴν κόρη πού μ' ἐτρέλλανε,  
Στὴς ἀγαπῶς τὴν πόρτα,  
Σὶά νὰ ἤξερ' ἀπὸ πρῶτα.*

Ἴδου καὶ τέταρτη :

*Καὶ τὶς γειτόνισσες ρωτῶ :  
— Πού εἶν' ἡ κόρη π' ἀγαπῶ ;  
— Ἐδῶ 'ναι καὶ κοιμᾶται  
Καὶ κανένα δὲ θυμάται.*

Καὶ ἡ στροφή αὕτη ὁμοίως δὲν εἶναι λιγώτερο τεχνικὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη.

Τέτοιες εἶναι σχεδὸν οἱ στροφές πού συναντᾶμε στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, στροφές, πού ὅπως κ' οἱ στίχοι τους, πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Βυζαντινὴν στιχοῦργιαν κί' ἀπὸ τὴν κλασσικιστικὴν τάση πού τότε δυνατώτερη, τότε χαμηλότερη, δὲν ἔσθουσε ποτὲ στὸ Βυζάντιο. Μόνο πού οἱ δημοτικὲς στροφές εἶναι πῶς ἀπλές καὶ πῶς ἀτεχνες ἀπὸ τὶς ἐκκλησιαστικές, κί' αὐτὸ εἶναι φυσικὸ, γιατί ἡ λαϊκὴ τέχνη, ἔχοντας πάντα πρότυπο τῆς τὴν προσωπικῆ, δταν ὑπάρχει, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν παρακολουθήσῃ σ' ὅλη τὴν τελειότητα. Κί' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν στιχοῦργιαν ἡ δημοτικὴ μας ἐπῆρε τὸν τρόπο τοῦ δεξτερικῶν σχηματισμοῦ τῶν στροφῶν τῆς, καθὼς καὶ τὸ ἀνομοιόρρυθμὸ τους. Κί' ἀπὸ καὶ πηγάζει ἡ τόση συχνὴ χρησιμοποίησι τῶν διπλῶν ὁμοιοκαταληξιῶν, καὶ τῶν τόσο ἄφρονων διστιχῶν τῆς δημοτικῆς μας ποίησης. Κί' αὐτὸ πού λέμε φαίνεται ἀμέσως, δταν προσέξουμε στὴν ἐκκλησιαστικὴν στιχοῦργιαν, πού οἱ στίχοι τῆς, μέσα στὴν ποικιλορρυθμίαν τους, συμφωνᾶνε συχνὰ κατὰ δύο καὶ πλουτίζονται μάλιστα κάποτε καὶ μὲ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, ὅπως π. χ. συμβαίνει στοὺς «Χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας», γιὰ ν' ἀναφέρουμε κάτι πολὺ γνωστὸ, πού οἱ στροφές τους ἀποτελοῦνται ἀπὸ διάφορα ἀνόμοια διστιχα.

Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν κλασσικὴν στιχοῦργιαν πηγάζει ἡ ὁμοιόμορφη χρησιμοποίησι τῶν στίχων, καὶ τὸ κανονικὸ βᾶδιον τῶν ρυθμῶν τους, πού σπανίως συναντιέται στὴν ἐκκλησιαστικὴν στιχοῦργιαν, γιατί ἐκεῖ, καθὼς εἶπαμε καὶ ψηλότερα, οἱ ρυθμικοὶ τόνοι τῶν στίχων ὑποτάσσονται στοὺς μουσικοὺς τοῦ φασματός τους, σχηματίζοντας ἔτσι στίχους μὲ ἀκανόνιστο ρυθμικὸ βᾶδιον. Καὶ μὲ τὴν διατήρησι

τοῦ κανονικοῦ βᾶδιοματος τοῦ ρυθμοῦ, καὶ μὲ τὴ συστηματικὴν χρησιμοποίησι στίχων διαφορετικοῦ ρυθμοῦ, οἱ στροφές τῆς δημοτικῆς μας ποίησης—μιλῶ γιὰ τὶς ἀνομοιόρρυθμες—ἔχουνε πᾶσαι κάτι τὸ κλασσικὸ, κάτι πού, μέσα στὸ τονικὸ μας σύστημα, θυμίζει τὶς κλασσικὲς στροφές, δείχνοντας ἔτσι πόσην ἔχτικὴν καὶ ποιὲς ποικιλίες θὰ μπορούσε νὰ πάρῃ ἡ νεώτερη στιχοῦργιαν μας, ἀντὶς νὰ εὐχαριστιέται στὶς ξενικὲς ἐπιρροές καὶ στὴν ἀπλή βοήθεια τοῦ αὐτιοῦ, πού σπάνια ξεπερνᾶει τὰ ἔρια τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ. Ἀπὸ τὶς δημοτικὲς μας στροφές, ἐκείνες πού φαίνεται νὰ προσέρχονται ἀπὸ νεώτερες ἐπιρροές, καὶ ἴσως ξενικές, εἶναι μονάχα οἱ στροφές μὲ σταυρωτὴν ὁμοιοκαταληξίαν.

Ἄν ἐδῶ εἶταν ὁ σκοπὸς μας νὰ δείξουμε μεθοδικὰ ποιὰ εἶναι ἡ σχέση τῆς δημοτικῆς μας στιχοῦργιαν μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, θὰ μπορούσαμε νὰ παραθέσουμε ἀρκετὲς στροφές τῆς πρώτης, πού, μέσα στὴν ἀνώτερη τεχνικότητά τους, θὰ παρουσιάζανε πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα μὲ τὶς δημοτικὲς μας. Μάλιστα οἱ ὁμοιόρρυθμες ἐκκλησιαστικές, πού δὲ συμβαίνει νάσαι καὶ πολλές, ἔχουνε τόσην ὁμοιότητα μὲ τὶς δημοτικὲς μας, πού κ' ἡ δημοτικὴ μας στιχοῦργιαν θὰ μπορούσε θαυμάσια νὰ τὶς εἶχε μεταχειριστῆ, κ' ἴσως νὰ τὶς μεταχειριστῆ καὶ νὰ μὴ σῶζονται, κ' ἡ νεώτερη προσωπικὴ μας εἶναι περισσότερο δὲν τὶς ἐμεταχειριστῆκε τόσο μὲ ὁμοιοκαταληξίαν, ὅσο καὶ χωρὶς. Ἴδου μίαν τέτοια στροφή γιὰ παράδειγμα :

*Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις  
Κατακοσμήσας ὡς θεός,  
Καὶ διὰ τῶν σῶν ἀγγέλων  
Πᾶσαν τὴν γῆν φωταγωγῶν,  
Λημισουργὲ τῶν ἀπάντων,  
Τοὺς ἀνυμνοῦντας σε σῶζε.*

Ἡ στροφή αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔξη ἱαμβικούς στίχους, πού κυρίως δὲν εἶναι παρὰ ἡμιστιχα ἑφτασύλλαβα κί' ὄχτασύλλαβα τοῦ κοινοῦ μας δεκαπεντασύλλαβου. Καὶ οἱ τέσσαροι πρῶτοι στίχοι ἀποτελοῦνε δύο δεκαπεντασύλλαβους, μὲ τὴν διαφορὰ πὺς εἶναι μπροστὰ τὸ δεύτερο ἡμιστιχο καὶ πίσω τὸ πρῶτο, καὶ οἱ δύο τελευταῖοι σχηματίζονται ἀπὸ δύο δευτέρη ἡμιστιχα ὁμοίως τοῦ κοινοῦ μας δεκαπεντασύλλαβου.

Ἀπὸ τὴν δημοτικὴν μας στιχοῦργιαν κί' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἡ νεώτερη προσωπικὴ μας στιχοῦργιαν σχεδὸν ἀπαμακρύνθηκε τελείως. Κί' ἂν ἐξαιρέσουμε τὶς διστιχες δημοτικὲς στροφές καὶ τὶς τετράστιχες, κί' ἀπ' αὐτὲς μόνον τὶς ὁμοιόρρυθμες, δὲν ἐχρησιμοποίησα, παρὰ στροφές σχεδὸν μονάχα ἰταλικές, πού ἀσφαλῶς ἔχουνε πολὺ πῶς χαλαρὴ τὴν ρυθμικὴν τους ὑπόστασιν.

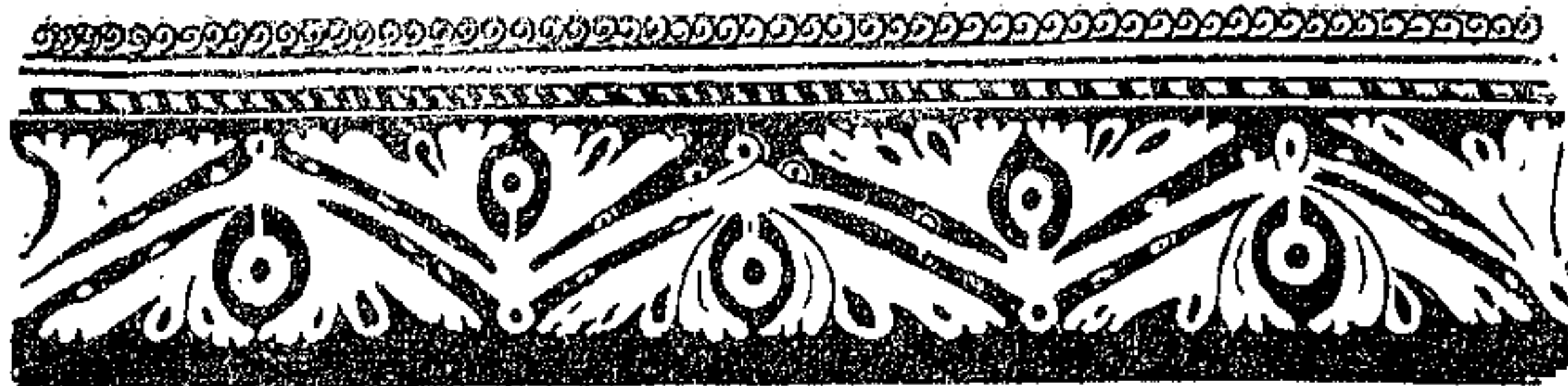
Οἱ λόγοι εἶναι βέβαια ἱστορικοί. Τὰ δύο κυριώτερα πνευματικὰ μας κέντρα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔθνικοῦ μας ξυπνημοῦ : ἡ Κωνσταντινουπόλη κί' ἡ Ἐπίσκοπος, εὐρισκόντανε κάτω ἀπὸ διάφορες ἐπιρροές. Τὸ πρῶτο, καθαρὸν ἑλληνικόν, μὲ τὰ μάτια γυρισμένα στὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, κυρίως στὸ τυπικὸ τῶν ἀττικῶν συγγραφέων, καὶ ἐστὶν ὁ τυπικὸς πολιτισμὸς, δὲν εἶχε τὸν καιρὸ μὲ καὶ δὲ θὰ καταδεχότανε νὰ ζητήσῃ τὰ στιχοῦργικὰ του πρότυπα στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ἐπίσης τὸ δεύτερον : ἡ Ἐπίσκοπος : γιὰ αἰῶνες ἐλόκληρους συνυφασμένο μὲ τὶς τύχες τῆς Εὐρώπης καὶ μὲ τὸν ἰταλικὸν πολιτισμὸν, δὲν ἤξερε καὶ δὲ μπορούσε νὰ ζητήσῃ τὰ στιχοῦργικὰ του πρότυπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν λογοτεχνίαν. Κί' αὐτὸς ἀκόμη ὁ Σολομῶς, πού κατὰ ληξε νὰ δώσῃ μεγάλη ρυθμικὴ ἀνάπτυξιν στοὺς στίχους του, ἀπὸ τὴν δημοτικὴν στιχοῦργιαν μας δὲν ἐπῆρε σχεδὸν, παρὰ μονάχα τὸ δεκαπεντασύλλαβο, καὶ ὅλη του ἡ προσπάθεια ἐπεριωρίστηκε στὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῶν στίχων του. Ἐτσι, δταν οἱ δύο αὐτὲς σχολές, ἡ Φαναριώτικη κί' ἡ Ἐπισκοπικὴ, ἐνωθήκανε στὴν Ἀθήναν μὲ τὴν Ἐθνικὴν μας ἀπελευθέρωσιν, ἡ προσωπικὴ μας ποίηση, βρισκόντας πρόχειρα πῶς τὰ στιχοῦργικὰ τῆς πρότυπα στὶς δύο προηγούμενες σχολές, ἐξαικολούθησε νὰ τὰ χρησιμοποίησῃ χωρὶς τὴν παραμικρότερην ὑποψίαν πὺς εἶναι ξενικὲς ἐπιρροές, κί' ἀγνόησε σχεδὸν τελείως τὴν δημοτικὴν στιχοῦργιαν μας καὶ τὰ στροφικὰ τῆς συστήματα.

Ὡς τόσον, δὲν ἀποκλείεται μ' αὐτὸ ἡ μελλοντικὴ τους χρησιμοποίησι κί' ὁ πλουτισμὸς τους σύμφωνα μὲ τὸ ρυθμικὸν χαρακτῆρα τους. Ἄλλως τε καὶ ἄλλες λογοτεχνίες, ἀφοῦ δεχτήκανε διάφορες ξενικὲς ἐπιρροές, ἀντρωρόμενες, ἐζητήσανε σὶά ντόπια στοιχεῖα καὶ στὴν ντόπια παράδοσιν, δταν εἶχανε, τὴν ἀπελευθέρωσίν τους καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τους, πού εἶναι τὰ κύρια στοιχεῖα γιὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἐξωριστῆς λογοτεχνίας.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ







# ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

## ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ (\*)

### ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ—ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ

[Στὸ κατωγῶγι τοῦ παλατιοῦ, πού φωτίζεται ἀπὸ ἕνα καντηλέρι. Ἡ Ἀρετοῦσα μὲ τὴ Νένα τῆς κάθονται κοντὰ στὸ παραθύρο καὶ βλέπουν μὲ ἀγωνία πρὸς τὰ ἔξω].

#### Ἀρετοῦσα

Φροσύνη κακορρίζικη, μὲ ποιὰ καρδιά ἀναμένεις  
τὸν ἀνθρώπο, ὅπου μισᾶς, κ' εἶντά χεῖς καὶ σωπαίνεις ;

#### Νένα

Σὰ νὰ μὴ δοῦν τὰ μάτια μου πρῶματα πλιὰ μεγάλα,  
ἐτοῦτα τὰ μικρότερα σ' ἀρχὴ κακὴ μὲ βάλα.  
Πάρε τὰ φῶτα ἀπὸ δῶ, μὴν τύχη καὶ περῶση  
κανεῖς καὶ δὴ ἀντηλίρισμα <sup>1)</sup>, καὶ τὸ κακὸ λογιᾶση.

[Ἡ Ἀρετοῦσα πέρνει τὸ καντηλέρι καὶ τὸ βάζει παράμερα, ἐνῶ ἡ Φροσύνη ἐξακο-  
λουθεῖ νὰ βλέπη ἔξω].

Ἔσωσεν ὁ Ρωτόκριτος, νάτος ἐπὰ στὸ σπίτι,  
πὸ πιά μεριά 'ναι ν' ἀνεβῆ, γνωρίζει καὶ θωρεῖ τη ;

[Ἡ Ἀρετοῦσα πὸ μόλις μπορεῖ νὰ σταθῆ στὰ πόδια τῆς σέρνεται πρὸς τὸ παραθύρι].

Καὶ μ' ὄλο πού το δύσκολο, στ' ἀνέβασμα ἀντροσεύτη,  
πολλὰ πιδέξια ἀνέβηκε, χαλίκι σκιάς δὲν πέφτει.

#### Ἀρετοῦσα

Ἐτοῦτο εἶναι φυσικὸ κεινῶν ὅπ' ἀγαποῦσι,  
εἰς ἔτοιες χρεῖες σὰ λάχουσι, πουλιῶν φτερὰ βαστοῦσι.

#### Νένα

Ἔσίμως ὁ Ρωτόκριτος, στὸ παραθύρι ἀπλώνει.

#### Ἀρετοῦσα

Ποιὸς εἶναι κεῖ ;

Ἐρωτόκριτος (ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ κάγκελα)

Ἡ ἀγάπη μου ποιὸς εἶμαι φανερόναι.

[Μένουν καὶ οἱ δυὸ ἀμίλητοι. Ἀφοῦ περάσουν λίγα δευτερόλεπτα]

#### Ἀρετοῦσα

Δὲν ἔχω τὴν ἀποκοτιὰ <sup>1)</sup>, τὰ θέλω νὰ μιλήσω.

#### Ἐρωτόκριτος

Δὲν ξέρω ἀπὸ ποιὰ μεριά τὰ πάθη μου ν' ἀρχίσω.

#### Ἀρετοῦσα

Ἀρχίζω νὰ σὲ ἐρωτῶ καὶ νὰ μιλάω πρώτη :  
Πές μου, γιάντια <sup>2)</sup> ζουγράφισες τὴν ἀσκημὴ μου νεῖοτη ;  
καὶ τὴν κρατοῦσες φυλακτὴ εἰς τ' ἀρμαράκι μέσα  
μὲ τὰ τραγούδια, πού λέγες, κι ὅπου πολλὰ μ' ἀρέσα ;  
Ποιὰ ἀφορμὴ ξεκίνησε τὴν ὄρεξή σου 'ς τοῦτα,  
ἀπὸ τὴν πρώτη π' ἀρχισες τραγούδια καὶ λαγοῦτα ;  
καὶ σὲ ποιὰ στρατά περπατεῖς, καὶ ποιὰ 'ναι τὰ γυρεύεις ;  
καὶ τί ἔχεις μὴτὰ λόγου μου, καὶ θές νὰ μὲ παιδεύης ;

#### Ἐρωτόκριτος

Θυμᾶσαι πὸν καθημερνὸ ἐρχόμουν στὸ Παλάτι,  
κι ὁ Ρήγας καὶ πατέρας σου σὰν τέκνο μὲ ἐκράτει ;  
Τῆς ὁμορφιάς σου βλέποντας τὰ πλούτη, Ἀρετοῦσα,  
μέσα ἡ καρδιά μου ἔλαμπε, τὰ σωθικά κεντοῦσα.  
'Αγάλι 'γάλι σ' ἐρωτιὰ καὶ πόθοι ἐκινούμουν,  
πεῖραξιν εἶχα λογισμοῦ κι οὐδ' ἔτρω' οὐδὲ κοιμούμουν.  
Μπόρεσι δὲν ἔχει ὁ λογισμὸς, μηδ' ἔχει νὰ βοηθήσῃ  
ἐκεῖ πὸν ἀγγίζει ἡ πεθυμιὰ καὶ τς ἐρωτιᾶς ἡ κρίσι.  
Πὸν μ' ἔσυρε τὸ ριζικὸ κ' ἡ μοῖρα νὰ μὲ βάλῃ  
κι ἀγάπησα ἔτοιαις λογῆς μιά μας κερὰ μεγάλη.  
'Εβιάθηκά τ' ἀπὸ καιρὸ, καὶ θέλησα ν' ἀρχίσω  
νὰ τρέχω εἰς τὴν ξενητεία, γιὰ νὰ σ' ἀλησμονήσω.  
'Ὀλπίζα νὰ λησμονηθοῦν οἱ πόνοι πὸν μ' ἐκρίναν,  
μὰ ἔβλεπα χειρότεροι καὶ πλιὰ βίαιοι ἀπομείναν.  
Λόγιασε σ' εἶντα βρισκόμεναι καὶ ξάναδέ το πάλι,  
πές μου πῶς νὰ βοηθηθῶ σ' ἔτοιαι δουλειὰ μεγάλη ;

#### Ἀρετοῦσα

Ἐγὼ νὰ δώσω συμβουλή ; Ὅλα ἐσὺ κατέχεις  
καὶ σὰ λογιᾶζω εἰς φρόνεψη, ταῖρι ποτὲς δὲν ἔχεις.

#### Ἐρωτόκριτος

Ἐβανα μὲς στὸ λογισμὸ νὰ φύγω ἀπ' τὸ παλάτι,  
μὰ σφαλα, δὲν μὲ ἄφηνε ὁ καημὸς πὸν μ' ἐκράτει  
κ' ἔπαρνα σὰν παρηγοριά, τό θελα δεῖ ἀπ' αὐτήνους.

(\*) Ὁ κ. Θ. Ν. Συναδινὸς διασκεύασε τὸ ἔπος τοῦ Κορνάρου σὲ πεντάπρακτο δράμα. Ἀπὸ τὴ διασκευὴ αὐτή, πὸν θὰ τὴν καίξῃ σὲ λίγο ἡ «Ἐλευθερὴ Σκηνὴ», — θὰ δοθῇ μάλιστα καὶ μιά ἐπίσημη παράσταση πρὸς τιμὴν τοῦ Συναδινίου τῆς Εἰρήνης, — δημοσιεύομεν ἐδῶ αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα πὸν παρέχώρησε στὴ «Νέα Ἔστια» ὁ διαπρεπὴς συγγραφεὺς. — Σ.τ.Δ.

<sup>1)</sup> Ἀντιφέγγισμα.

<sup>1)</sup> Τόλημη, θάρρος. <sup>2)</sup> Γιατί.



π' ἀπ' τὸ παλιὲ ἦρχονταν, κ' ἔσιμα μετὰ κείνους·  
ὡς καὶ σκυλί λαγωνικὸ τὸ νὰ θελε γαυγίσει,  
πὼς ἦτογε τοῦ παλατιοῦ, μοῦ λάρφρωνε τὴν κρίση.  
Ἐβιάθηκα, Ρετούσα μου, τραγοῦδι καὶ λαγοῦτο  
γογγύρα νὰ μὲ γιάνουσι στὸν λογισμόν ἐτοῦτο.  
Καὶ τὴν αὐγὴ, πρὶ ἄλλος μὲ δῆ, στὸ σπῖτιν ἐγιαγέρνα<sup>1)</sup>.

### Ἀρετιούσα

Καὶ γὰρ τὴ νύχτα ἄγρουπη, πολλὴ χαρὰν ἐπαῖφνα  
νὰ σοῦ γρικῶ νὰ τραγουδῆς, κ' ἔτσι γλυκὰ νὰ λέγῃς  
τοῦ ἔρωτα τίς πονηριές, τίς πράξεις του νὰ ψέγῃς.

### Ἐρωτόκριτος

Τίς νύχτες ἐπερπάταγα βαρῶντας τὸ λαγοῦτο  
καὶ τὴν αὐγὴ ζωγράφισα τὸ προποπάκι τοῦτο.  
"Ὅσες κι ἂν εἶναι ζωντανές κ' ἡ πλάκα ὅσες σκεπάζει  
κρίνω νὰ μὴν εὐρίσκειται καμμιά ἄλλη νὰ σοῦ μοιάζῃ.

### Ἀρετιούσα

Τὴν πρώτην ὅπου ἄκουσα νὰ παίξῃς τὸ λαγοῦτο  
ποτέ μου δὲν τὸ λόγιαζα νάρθω στὸ μέτρος τοῦτο·  
μὰ τὰ τραγοῦδια πόλεγες, κι ὅπου χαρὰ μοῦ φέροναν  
ἦσαν προδότες πῖβουλοι καὶ τὴν ἔξά<sup>2)</sup> μοῦ παίρναν.  
Οἱ κόρδες τοῦ λαγοῦτου σου πουλιά 'ν καὶ κελαηδοῦσι  
καὶ γιαίνουσι τὰ τραγοῦδια σου ἄρωστο σὰν τ' ἀκούσῃ.  
Τὸ περασμένο κάμωμα τῆς ἀντρείότης πάλι,  
μοῦ πλήθυνε τὴν παιδωμὴ, μοῦ πλήθυνε τὴ ζάλη,  
κ' ἔτσι μπερδεύτηκα καὶ 'γώ, καὶ πάσχω καὶ ξετρέχω  
νᾶβγω ἀπὸ τέτοιο μπερδεμό, καὶ λυτρωμὸ δὲν ἔχω·  
κι' ὀλημερίς κι ὀλονυχτίς ξύπνου κι οὔτε κοιμοῦμαι  
τὸ λαγοῦτάρι ἀναζητῶ, τοῦ τραγοῦδιου θυμοῦμαι.

### Ἐρωτόκριτος

Ὁ ἔρωτας ἀνυφαντῆς μὲ πονηρίαν ἐγίνη  
ἀράχνην ἔστησε ψιλὴ, πιαστήκαμε σ' ἐκείνη.

### Ἀρετιούσα

Φωτιά 'χω μέσα στὴν καρδιά, νερὸ θὲ νὰ τὴν σβύσω  
καὶ τὸ νερὸ στὰ χεῖλη σου βροῖσκω ὄντε σοῦ μιλήσω,  
καὶ μόνο μὲ τὴν ἐμιλιὰ μὲ δίχως νὰ τ' ἀπλώνω  
μοῦ φαίνεται σβύν' ὁ καημὸς ὁ τόσος ὅπου χώνω<sup>3)</sup>.  
Δὲν θέλω τίποτ' ἀπ' αὐτό, νὰ σοῦ μιλήσω μόνο  
μὲ σώνει, καὶ τὸν πόνο μου γλυκαίνω καὶ μερώνω<sup>4)</sup>.  
Πάσχω, βοηθοῦμαι ὅσο μπορῶ τὸ σφάλμα μου γνωρίζω  
μὰ τὴν ἔξά μοῦ πῆρες σύ, μπλιό μου δὲν τὴν ὀρίζω.  
"Ὅμως ἂν εἶν' καὶ μέλλῃ μου 'ς τοῦτα τὰ πάθη νάμαι,  
"Ἦλιε μου, δός μου θάνατο, ἢ ἐλεημοσύνη κάμε.

<sup>1)</sup> Ἐγύριζα, ἐπέστρεφα. <sup>2)</sup> Ἐξουσία, κυριότητα. <sup>3)</sup> Κρύβω. <sup>4)</sup> Ἡμερώνω, καθήσυχάζω.

### Ἐρωτόκριτος

Στὰ ξένα ποῦ περπάταγα, συντήρηγα<sup>1)</sup> ἕνα, ἕνα  
ἀπὸ τὰ δέντρα τὰ ὄμορφα, ὅπου 'σαν ἀνθισμένα,  
κι ὅπου βλεπα ὄμορφο δέντρο μὲ τ' ἀνθη στολισμένο,  
εἶν' τῆς καλῆς μου τὸ κορμί τ' ὄμορφοκάμωμένο·  
ὅπου βλεπα τὰ λούλουδα τὰ κοκκινοβαμένα,  
ἔλεγα ἔτσ' εἶν' τὰ χεῖλη τῆς καὶ τῆς κεφαλῆς μου μένα·  
τό 'χα γροικῆξει τ' ἀηδονιοῦ, πὼς κελαηδώντας κλαίει,  
ἐλόγιαζα πὼς μὲ πονεῖ καὶ μοιρολόι λέει·  
κ' ἐτρέχανε τὰ μάτια μου, στὴ γῆς πηλὸν ἐκάναν,  
τά θελα γιὰ παρηγοριὰ 'ς πλιὰ πιάθη μὲ ἔβάναν.  
Τώρα ἐπὰ ποῦ βροῖσκομαι, κάμε νὰ ξεδειλιάσω  
καὶ ἀπλώσε τὸ χέρι σου, γλυκὰ γιὰ νὰ τὸ πιάσω.

### Ἀρετιούσα

"Ἄκου, μπλιό σου μὴν τὸ πῆς καὶ μὴν τὸ δευτερώσῃς,  
καὶ μὴ ζητήσῃς, μὴ βαλθῆς, στὸ χέρι μου ν' ἀπλώσῃς·  
σὲ χέρι ἢ σὲ μάγουλο ποτὲ δὲ θὲς μ' ἀγγίξει,  
ὥστε νὰ φέρουν οἱ καιροὶ γλυκὸς καιρὸς ν' ἀνοίξῃ,  
νὰ τὸ θελήσῃ ἢ μοῖρα μου, κι ὁ κύρις<sup>2)</sup> νὰ τ' ὀρίσῃ,  
ἄλλιῶς ποτὲ δὲν τὸ θώρεῖς, ὁ κόσμος κι ἂν βουλήσῃ<sup>3)</sup>.  
Σώνει σε τοῦτο μοναχά, λέω σοῦ νὰ κατέχῃς<sup>4)</sup>,  
ἐσὺ θὲ νὰ 'σαι ὁ ἀντρας μου, κ' ἔγνωια καμιά μὴν ἔχῃς,  
κι ὁ κόσμος ἂν ξαναγενῆ, ἄλλο δὲν κάνω ταῖρι,  
μόνον ἐσέ, Ρωτόκριτε, κι ἄσ' το γιὰ δὰ τὸ χέρι·  
κι ὁ κύρις σου τὴν προξενιά κάμε νὰ τὴν μιλήσῃ  
τοῦ Ρήγα, καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐλπίζω νὰ νικήσῃ.  
Γιατὶ πολλὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ ρέγεται καὶ σένα,  
τίς χάρες σου πολλὲς φρογὲς ἐμίλειε μετὰ μένα.  
Τὴν προξενιά σὰν τοῦ τὴν πῆς, λογιαζῶ νὰ τ' ἀρέσῃ,  
γιατὶ ἦκουσά του ἀπὸ καρδιάς πολλὰ νὰ σὲ παινέσῃ.  
Λοιπὸν προθύμεια καὶ σύ, καὶ τοῦ κυροῦ σου πέ το  
κι ἂν τοῦ μιλήσῃ, γίνεται ὁ γάμος, κάτεχέ το.

### Ἐρωτόκριτος

Στὸν κύρη μου θὲ νὰ τὸ πῶ, Ρετούσα . . .

*Νένα (ποῦ εἶναι τραβηγμένη παράμερα)*

Ἐημερώνει.

### Ἀρετιούσα

"Ἄμε νὰ πηλαίνεις, μίσειψε, τοῦτο γιὰ δὰ σὲ σώνει  
πάλι αὐριο ἀναμένω σε σ' τοῦτον τὸν ἴδιο τόπον  
κρυφά, νὰ μὴ μᾶς δοῦν ποτὲ μάτια ἄλλωνῶν ἀνθρώπων,  
καὶ μόνο μὲ τὴν ἐμιλιὰ νὰ λέγω, νὰ μοῦ λέγῃς,  
ἄμ' ἄλλο τίποτε ἀπὸ μὲ κάμι νὰ μὴ γυρεύγῃς.

<sup>1)</sup> Παρατηροῦσα, ἔβλεπα. <sup>2)</sup> Πατέρας. <sup>3)</sup> Βουλιάξῃ. <sup>4)</sup> Νὰ ξέρες, νὰ γνωρίζῃς.



**Ερωτόκριτος**

Ρετούσα, πάλι αύριο άργά...

**Αρετούσα**

'Σ τούτον τόν ίδιο τόπο

σου ελπίζω να σε.

**Ερωτόκριτος**

Θά κάνω πάντα τρόπο.

[Ο Ερωτόκριτος φεύγει].

**Αρετούσα (πλησιάζοντας τη Νένα)**

'Εμίσησε ο Ρωτόκριτος! Γιατί είσαι πικραμένη;

**Νένα**

'Ο Ρήγας αν μιθάνη το, ο Χάρος μās προσμένει.

ΑΥΔΑΙΑ

Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ

## ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

## Ο ΚΗΠΟΣ ΤΩΝ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

## —ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΙΤΑΛΙΑ—

Μπήκαμε στην Ιταλία συνεχίζοντας το δρόμο της Κιανής Αχτής. Η πρώτη εντύπωση είναι μάλλον απογοητευτική. Έχει κανένας διαβάσει κι' ακούσει τόσα πολλά για την Ιταλία, ώστε περιμένει, κι' ως μὴν πιστεύει πιά στο υπερφυσικό, να τοῦ ἀποκαλυφθεῖ ἀμέσως ἓνα θαῦμα. Ἡ ὁμορφιά ὅμως τῆς Ἰταλίας δὲν προσφέρεται σὰν μιὰ ἐπιβλητικὴ ἐνιαία σύνθεση· εἶναι πάρα πολὺ ποικίλη καὶ πολὺπλευρὴ γιὰ νὰ μπορέσει κανένας νὰ τὴ συλλάβει μὲ ἓνα βλέμμα. Ἡ ἀρμονία τῆς εἶναι διάχυτη. Σὲ κάθε βῆμα ἀνακαλύπτει κανένας μιὰ νέα ἀποψη καὶ ὁ ἄρτος καὶ γοητευτικὸς Ἰταλικὸς κόσμος ὀλοκληρώνεται μόνον βαθμιαία· ἅμα ὅμως προκαλέσει τὴν πρώτη συγκίνηση ὁ καλμὸς τοῦ σὰν ἓνα διεισδυτικὸ ἄρωμα εἰσορμῆς ὁλοένα βαθύτερα μέσα μας, καὶ ἡ ἀγάπη μας κι' ὁ ἐνθουσιασμός μας γι' αὐτὸν ὀλοένα ἀναπτύσσονται.

Ἡ λιγούρεια ἄλλωστε ἀχτὴ ὑπῆρξε πάντα ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς Ἰταλικῆς δημιουργικῆς ἀνάτασης. Μόλις εἶχαμε περάσει τὴν Κιανὴ Ἀχτὴ ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐξωράισε τὴ Φύση καὶ φαίδρυνε ὄλους τοὺς ἀπαλοὺς ὄρους καὶ τὶς δασωμένους ἀκρογιαλιὲς μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ζωηρὰ χρωματισμένα καὶ περιποιημένα σκίτια καὶ ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα, κι' ὅπου ἄπλωσε μιὰ ἔντονη ἀτμόσφαιρα διασκέδασης καὶ πολυτέλειας, ἀντιληφθήκαμε ἀμέσως ὅτι πλησιάζαμε πρὸς τὴν Ἀνατολή, χωρὶς καὶ νὰ διακρίνομε τὰ στοιχεία τοῦ προσδίνον

στην Ἀνατολὴ τὸ χρῶμα καὶ τὸ θέλημα τῆς. Ἡ Φύση εἶταν ἐγκαταλειμένη στὸν ἑαυτὸ τῆς· καθὼς εἶχαμε συνειθίσει στὴν ἀνθρώπινη ἐπέμβαση, ἡ ἀταχτὴ βλάστηση, οἱ ἀίμουδιες οἱ φορτωμένες μὲ χαλίκια, οἱ βράχοι ποὺ δεσπόζανε τὴ θάλασσα γυμνοὶ καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν καὶ τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ ἀπόκριμο καὶ συναρπαστικὸ ἄγριο, μās ἔδιναν μιὰν εἰκόνα ἀπειρης ἐρήμωσης καὶ θλίψης. Οἱ πόλεις εἶναι λίγες, σ' ἀπόσταση ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ μās χτυποῦνε ἢ παραμέλησέ τους, καὶ τὰ ἄβυφα χτίρια τους ποὺ ἔμοιαζαν νὰ ἐρειπώνονται χωρὶς κανένας νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀνακαίνισή τους. Στὸ στενὸ δημόσιό δρόμο συναντούσαμε ἀδιάκοπα τοὺς γνωστοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα λάκκους. Τὸ αὐτοκίνητο εἶχε ἀρχίσει πάλι νὰ ταλαιπωριέται.

Σιγὰ σιγὰ ὅμως παρατηρήσαμε ὅτι τὰ λεω- μένα χτίρια εἶχαν μιὰ ἐξαιρετικὴ προσωπικότητα καὶ καλαισθησία. Μιὰ τοιχογραφία μὲ σβησμένα ἀπαλά χρῶματα, μιὰ εἰκόνα ἀγίου σὲ μιὰ γωνιά τοῦ δρόμου ζωγραφισμένη μὲ ἀφέλεια, ἀλλὰ καὶ μὲ πίστη καὶ μὲ μιὰ αὐθόρμητη συνείδηση τῆς ἀρμονίας, μιὰ ἐκκλησία στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ὅποιας διακρίναμε μιὰ ἰδιόρρυθμη καὶ ἐμπνευσμένη ποιικιλία τοῦ κανονικοῦ ρυθμοῦ, ἓνα ἰδιόρρυθμο κωδωνοστάσιο, ἀνεξάντλητα διακοσμητικὰ μοτίβα κι' ἀνάγλυφα στὰ τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν ποὺ ἀναπαράσταναν φερωμένους ἀγγέλους ἢ φανταστικά ζῶα, μιὰ χαριτωμένη loggia μὲ ἀνάλαφρους

κίονες, πλατιὲς καμάρες ποὺ κλείνανε τὴ θέα μίση σὲ ἓνα ἐκλεχτὸ πλαίσιο, καὶ στὰ παράθυρα ἄπειρα πολύχρωμα λουλούδια φυτευμένα σὲ γλάστρες καὶ σὲ οἰκιακὰ δοχεῖα κάθε εἶδους καὶ κάθε σχήματος, μās φανέρωναν τὴν ψυχὴ ἑνὸς λαοῦ ποὺ αἰσθάνθηκε πάντα πολὺ βαθιὰ μέσα του τὴν ἀνάγκη νὰ μεταστώσει τὴ ζωὴ του καὶ νὰ τὴν περιβάλει μὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ τῆς ἔκφραση. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἰταλίας εἶχε ἀρχίσει νὰ μās συναρπάζει ὅταν φθάσαμε στὴ Γένοβα.

Τρία διάφορα εἶδη ζωῆς ἀντιπροσωπεύονται στὴ Γένοβα· τὸ καθένα ἔχει τὶς συνεικίες του, ἀλλ' εἰσχωρεῖ καὶ στὶς συνεικίες τοῦ ἄλλου καὶ ἡ φυσιογνωμία τῆς Γένοβας ἀποχτὰ κάτι τὸ πολὺ ἀτομικὸ καὶ γραφικὸ.

Στὴν ἀρχὴ βλέπει κανένας μόνον τὴ μοντέρνα Γένοβα, μιὰ πόλη μὲ μεγάλες πλατείες, ἀρχετὰ φαρδιούς δρόμους μὲ μαγαζιά καὶ ψηλὰ σπίτια, ὅμοια μὲ κάθε ἄλλη πόλη. Τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὶς πελώριες καμαρωτὲς στοῦς δὲν μοῦ θύμιζε πὼς βρισκόμαστε στὴν Ἰταλία, καὶ καθὼς δὲν εἶχα ἀντιληφθεῖ ἀκόμα τὴν πολὺ περιορισμένη ἔχταση τῆς μοντέρνας αὐτῆς ὕψης, καὶ δὲν εἶχα παρατηρήσει πόσο λίγο ζωηρὴ εἶταν ἡ κίνησις, ἀποροῦσα πὼς σχετικὰ εὐλάχιστοι κάτοικοι ἔχτισαν μιὰ πόλη τόσο δυσανάλογη. Μόλις ὅμως ἄφισα τὶς κεντρικὲς ἀγορῆς καὶ μπήκα στὸς κάθετους δρόμους, βρέθηκα σὲ κάτι περίεργες λεωφόρους χωρὶς πεζοδρόμια, πολὺ στενές, μέσα στὶς ὁποῖες τὰ σύγχρονα αὐτοκίνητα κυκλοφοροῦσαν μὲ ἄπειρη δυσκολία παρακολουθώντας τὸ βῆμα τῶν πεζῶν. Οἱ λεωφόροι αὐτὲς ἐξυπηρετοῦσαν ἀνετα τὴν συγκοινωνία μās ἄλλης ἐποχῆς. Πλασιώνονται ἀπὸ παλιὰ παλάτια, τὰ παλάτια τῶν παλιῶν γενοβέζων εὐγενῶν, ποὺ εἶναι κι' ἐξωτερικὰ σχεδὸν τόσο διακοσμημένα καὶ ζωγραφισμένα, ὅσο κι' ἐσωτερικὰ. Ἡ Γένοβα εἶταν ἡ ἰδιοκτησία τῶν ἀρχόντων. Κρατοῦσαν οἱ δημόσιοι δρόμοι τοῦ ἰδιωτικοῦ τους χτῆματος νὰ εἶναι στοιχημένοι καὶ νὰ ἐμφανίζον τὸν πλοῦτο τους καὶ τὴν καλαισθησία τους· κρατοῦσαν νὰ θαμπώνουν τὸν ἄρχοντα γείτονά τους σκορπώντας τὴν πολυτέλεια σὲ κάθε λεπτομέρεια.

Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ παλάτια ἔχουν μετατραπῆ σήμερα σὲ τράπεζες, σὲ ἰδιωτικὰ γραφεῖα, ἢ καὶ σὲ κατοικίες ἀστῶν. Οἱ καινούριοι ἔνοικοι προσπάθησαν, εἰς βάρος βέβαια τῆς βολῆς τους, νὰ μὴν ἀλλοιώνουν τὸ ρυθμὸ τῶν παλατιῶν καὶ νὰ διατηρήσουν μέσα στὸ καθένα μερικὲς αἰθουσὲς ὅπου συγκέντρωσαν τὶς συλλογές, τοὺς πίνακες, τὶς προσωπογραφίες, τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ σκεῦη, τὶς φαγιέντες καὶ τοὺς βενετσιάνικους πολυελαίους τῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας. Κάθε σχεδὸν ἀνάχτρο-γραφικὸ κλίνει μέσα του ἓνα μουσεῖο. Φαντάσθηκα τὶς ἐπίσημες εὐσαρκές κυρίες νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κάδρα τους, ὅπου ἀποτύπωσαν οἱ μεγάλοι ζωγράφοι τῆς ἐποχῆς τους τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς φυσιογνωμίας τους, ὅπως τὴν εἶδαν ἐκεῖνοι, καὶ νὰ περιφέρονται ἀλύγιστες μὲ τὰ βήματά τους τὰ ἀργὰ καὶ τὰ ἐμποδι-

σμένα ἀπὸ τὰ ἀσχημάτα φορέματά τους, ἀνάμεσα στὰ ἐγκολλημένα καὶ σκαλισμένα ἐπιπλά τους καὶ στὰ πολυτελῆ τους κομποτεχνήματα. Ὁ ὀρίζοντάς τους εἶταν στενός· οἱ περισσότερες θὰ εἶσαν ἰκανοποιημένες μέσα στὶς ἐκθαμβωτικὲς τοὺς κατοικίες. Στὸ βλέμμα ὅμως μερικῶν διέκρινα σὰν μιὰ ἀνησυχία καὶ μιὰ θλίψη· ἴσως κάποιες νὰ εἶχαν αἰσθανθεῖ κι' ὄλας τὴ μεγάλη ἀνάγκη τῆς ἀπόδρασης. Τὶς εἶδα νὰ κατεβαίνουν τὶς πλατιὲς σκάλες ἀπὸ μαῦρο μάρμαρο, περιτριγυρισμένες ἀπὸ ὑψηλότες κι' ὀπλίτες μὲ ἀστραφτερὲς στολές καὶ νὰ περπατοῦν μὲ πλῆξη στοὺς κήπους τους ποὺ εἶναι ὄλοι μικροὶ τετράγωνοι κλεισμένοι αὐλόκηποι. Θὰ ἔμεναν στὸν ἴσκιό τῆς στοῦς ἀκουμπισμένες σὲ μιὰ κολόνα, ἢ θὰ κάθονταν σ' ἓνα μπάνκο κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά καὶ θὰ ἄκουαν μὲ μισόκλειστα μάτια γιὰ ὄρες τὸ μονότονο θόρυβο τοῦ νεροῦ ποὺ κυλᾷ ἀκόμα σήμερα μέσα σὲ τεχνητὲς σπηλιὲς στολισμένες μὲ σπάνια ἄνθη, φυτὰ κι' ἀγάλματα...

Ἄπὸ τὶς λεωφόρους τῶν παλατιῶν κατεβαίνει πρὸς τὸ λιμάνι ὅπου ἀνοίγεται μιὰ ἄλλη πάλι ζωὴ· ἡ ζωὴ τῶν ταξιδιωτῶν, ἓνας λαβύρινθος πάρα πολὺ στενῶν σοκακῶν. Μόλις χωρᾶνε νὰ περῶσουν μαζί δυὸ ἄνθρωποι. Ἐνα πλῆθος ἀπὸ μισόγυμνα παιδιὰ παίξει μέσα σ' αὐτὰ τὰ σοκάκια ἀναπνέοντας ἓνα μολυσμένο ἀέρα. Ὁ οὐρανὸς δὲν φαίνεται, γιὰ τὴν μικρὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὰ σπίτια εἶναι στεγασμένη μὲ τὰ ἀπλωμένα ρούχα τῆς μπουγάδας. Ὅπως στὰ παράθυρα, ἀνάμεσα στὰ ρούχα, ἀνθίζουν καὶ πάλι ἀναιμικὰ λουλούδια κι' ἀπειρες γωνιὲς καὶ πόρτες καὶ λότζιες κι' ὀλόκληροι τοῖχοι εἶναι διακοσμημένοι μὲ εἰκόνες καὶ μὲ ἀνάγλυφα.

Στὸ κέντρο περίπου τοῦ λαβύρινθου ὑψώνεται ἡ μητροπόλις, μιὰ παλαιότατη ἐκκλησία. Ἐνας ἀφελῆς, πρωτόπειρος, ἀλλ' ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης σκόρπισε σπάταλα στοὺς τοίχους τῆς καὶ σὲ κωδωνοστάσιό τῆς καταπληκτικὰ φανταστικά μοτίβα.

Τὸ Μιλάνο, ἀντίθετα ἀπὸ τὴ Γένοβα, μὲ ἄφισε σχεδὸν ἀδιάφορη. Δὲν μοῦ ἔδωσε καμιὰ ἀπὸ τὶς συγκινήσεις ἐκεῖνες ποὺ προσθέτουν μιὰ νέα δόνησι στὸν ἐσωτερικὸ μας κόσμο. Εἶναι μιὰ κοινὴ, περιποιημένη, διεθνικὴ μεγαλοπόλις μὲ χτίρια μεγάλα καὶ καλαισθητά, ἀλλὰ χωρὶς ἐξαιρετικὴ ἀτομικότητα. Τὰ ἀριστουργήματά του, ποὺ ἀποτελοῦνται προπάντων ἀπὸ θαυμάσιους πίνακες μεγάλων ζωγράφων, τὰ ἔχει κλείσει μέσα σὲ μουσεῖα· μέσα σὲ συνειθισμένα μουσεῖα· ὄχι σὲ μουσεῖα ποὺ, ὅπως στὴ Γένοβα, διατηροῦν ἀκόμα τὴ ζωὴ ποὺ ἔσβυσε. Καὶ τὰ νεκρὰ μουσεῖα ποὺ συγκεντρώνουν κι' ἀραδιάζουν τὰ ἔργα χωρὶς νὰ τὰ περιβάλλουν μὲ τὴ θεριμότητα τῆς ἀτμόσφαιράς τους οὐδέποτε μπόρεσαν νὰ μοῦ μιλήσουν. Τὰ ἀριστουργήματα ποὺ γειτονεύουν χωρὶς νὰ τὰ συνδέει ἀναμεταξύ τους καμιὰ ἀνάγκη, μὲ ἐλλάτουν, μοῦ κάνουν τὴν ἐντύπωση στεριεμένων ὑπάρξεων ποὺ ἀναζητοῦν ἀνάφελα, καὶ μαζί μελαγχολικὰ καὶ λίγο κομικὰ, τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸν προσορισμὸ τους, καὶ ὕστερα ἀπὸ



λίγο δὲν μπορῶ πιά οὔτε νὰ τὰ κυττάξω. Ἡ προσωπικὴ φυσιογνωμία τοῦ Μιλάνου διακρίνεται μόνο στήν κελύφη ἀπὸ τοῦ καὶ προπάντων στὸ ἱερό του. Ἄλλ' οὔτε νὰ αὐτὸ μὲ ἐνθουσίασει. Αἰῶνες δλόκληρους δουλεύσαν ἀπειροὶ καλλιτέχνες γιὰ τὴ διακόσμησή του καὶ κατόρθωσαν νὰ τὸ υπερφορτώσουν. Τοῦ λείπει ἐντελὸς ἢ ἐνόητα. Κάνουν μόνο κατάπληξη τὰ μάρμαρά του ποὺ ἔχουν μεταβληθεῖ μὲ τὸ λάξευμα σὲ λεπτότερες δαντέλλες, καὶ ἡ ἀνεξάντλητη ἀρθονία τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἀναγλύφων ποὺ ἀναπαρασταίνουν ὅλες τὶς σκηνὲς τῆς Γραφῆς. Ἡ κατάπληξη ὁμοῦς ὑστερεῖ ποιοτικά πολὺ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση· δὲν μεταφέρει σὲ ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο, δὲν ἐξαυλάνει.

Ἀπὸ τὸ Μιλάνο ἴσαμε τὶς λίμνες ἐχτείνονται ἡ Autostada. Εἶχα βυθιστεῖ μέσα στὴν παλιὰ Ἰταλία καὶ τὴ νέα δημιουργικὴ Ἰταλία δὲν τὴν εἶχα δεῖ ἀκόμα, παρὰ μόνο πολὺ ἀόριστα μέσα ἀπὸ τὰ ἀπειρα μαῦρα πουκάμισα τῶν φρουρῶν τοῦ καθεστώτος τῆς ποὺ εἶναι ὅλοι νέοι ἢ καὶ παιδιὰ τὰ ὅποια θὰ συνεχίσουν αἰῶνα τὸ ἔργο τῆς ἀνόρθωσης. Τὴν ἔλευση τῆς ἐλευθερίας, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται πολὺς λόγος στὸ ἐξωτερικόν, δὲν τὴν ἀντιλαμβάνεται κανένας· ἴσως νὰ τὴν συναισθάνονται κρυφὰ

μερικοὶ ἀντιδραστικοί, ἀλλ' ἐκαίνο ποὺ βλέπει κανένας εἶναι ὅτι ὁ Duce περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ ἀπειρη-ἀτιμώσιμα θαυμασμοῦ, ἀφωσίωσης καὶ λατρείας. Σὲ κάθε βῆμα συναντᾷ κανένας τὶς φωτογραφίες του καὶ τὶς εἰκόνες του· στοὺς τοίχους κοντὰ σὲ μιὰ ἀγιογραφία, ἀναπηδᾷ τὸ βλέμμα του τὸ διαπεραστικόν, τὸ θελκτικόν, τὸ ἀπορρασιμένο νὰ ἀνοικοδομήσει καὶ νὰ στερεώσει ἓνα ἔθνος. Κι' ἀσφαλῶς τὰ «μαῦρα πουκάμισα» ἐπέτυχαν νὰ ἐμφανίσουν στὸ ἔθνος τὴ συνείδηση ὅτι, μόνο ἂν ὑποταχθεῖ στὴν κειθαρχία, θὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ θὰ συλλάβει τὸ ἰδανικόν του τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρῆς Ἰταλίας. Παντοῦ, καὶ στὰ μικρότερα χωριά, αἰσθάνθηκα νὰ κυριαρχοῦν, χωρὶς καθόλου νὰ ἐπιβάλλονται ἀπὸ μιὰ βία, ἡ τάξη καὶ ἡ ἀσφάλεια καὶ νὰ ἀναβλύζει μὲς' ἀπ' αὐτὲς μιὰ ὀριζή ἀνάτασης. Ὁ λαὸς ἔμαθε νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ θέλει ὁ ἴδιος αὐτὲς τὶς ἀξίες. Εἶδα ἓνα λαὸ αὐτοϊκανοποιημένο ποὺ κατέχτησε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει αὐτοπεποίθησι· μιὰ αὐτοπεποίθησι γερὰ στερεωμένη ποὺ δὲν τὸν σπρώχνει σὲ καμμιά ὑπεροψία. Ὑποδέχεται τοὺς ξένους ποὺ ἐπισκέπτονται τὸν τόπο του, πρῆφανα, ἀλλὰ καὶ μὲ μιὰ ἀπειρη γαλήνια φιλοφροσύνη. Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ὑποχρεωτικότητά του κάθε φορὰ ποὺ τοῦ ζητᾷ κανένας, μιὰ πληροφορία ἢ μιὰ συνδρομή, ἢ ποὺ μαντεύει ὅτι μπορεῖ νὰ βοηθήσει, μὲ ἕκανε ἐντύπωση.

Τὶς καλλιτεχνικὲς προσπάθειες κι' ἀναζητήσεις τῆς σύγχρονης Ἰταλίας δὲν μοῦ δόθηκε δυστυχῶς ἀκόμα εὐκαιρία νὰ τὶς παρακολουθήσω. Στὴ Γένοβα καὶ στὸ Μιλάνο δὲν εἶταν ἡ ἐποχὴ τῶν θεάτρων καὶ τῶν ἐκθέσεων. Ὅλα τὰ θεάτρα εἶχαν διακοπῆ. Ἐλλίξω στὶς ἄλλες πόλεις ποὺ θὰ ἐπισκεφθῶ γὰ μπορέσω νὰ δῶ πῶς ἐκφράζεται ἡ σημερινὴ ἰταλικὴ ψυχὴ. Γιὰ τὴν ὥρα, τὰ ἀναρίθμητα ἥρωα τοῦ Μεγάλου Πολέμου, ποὺ εἶδα σ' ὅλες τὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, ἐκδηλώνουν ἓνα χτυπητὸ ξεπεσμό τοῦ γούστου καὶ τῆς πλαστικῆς ἰκανότητος, ἀλλὰ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ σχηματίζει κανένας ἀπ' αὐτὰ μιὰ γνώμη. Σὲ ὅλες τὶς χώρες, σχεδὸν ὅλα τὰ ἀπειρα ἥρωα εἶναι ἄθλια κατασκευάσματα. Ὁ χρόνος δὲν πρόφθασε ἀκόμα νὰ κάνει μιὰν ἐπιλογή του.

Ἡ Autostada ὁμοῦς, παρ' ὅλο ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἔργο τεχνικόν, εἶναι τόσο τέλεια, ὥστε μοῦ ἔδωσε ἓναν ἐνθουσιασμό ἀνάλογο μὲ τὸν πῶ ἀγνὰ καλλιτεχνικόν. Ἡ Ἰταλία πρῶτη ἀπ' ὅλα τὰ κράτη, δημιούργησε γιὰ τὰ αὐτοκίνητα, γιὰ τὸ σύγχρονο αὐτὸ μέσο τῆς συγκοινωνίας, εἰδικούς δρόμους τοὺς ὁποίους σκέπτεται νὰ ἀπλώσει σὲ ὅλη τὴ χώρα τῆς. Μόνον τὰ αὐτοκίνητα ἐπιτρέπεται νὰ κυλίσουν στοὺς δρόμους αὐτούς: ἀπαγορεύονται ἀσπληρὰ στοὺς πεζοὺς, στὰ ποδήλατα, στὰ ἀμάξια κτλ. Γιὰ χιλιόμετρα καὶ χιλιόμετρα ἀνοίγεται μιὰ λεωφόρος φαρδύτατη, ἀρτια ἀσφαλτοστρωμένη, ποὺ ἐπιτηριέται κάθε μέρα καὶ κάθε ὥρα, γιὰτὶ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε ἡ πῶ ἀμυδρὴ σιγμὴ νὰ ἀλλοιώσει ποτὲ τὴ λεία τῆς ἐπιφάνειας. Οἱ κάθιστοι τῆς δρόμοι φυλάγονται μὲ φράχτες τοὺς ὁποίους ἀνοίγουν ὅταν θέλει νὰ

εἰσελθεῖ ἓνα αὐτοκίνητο εἰδικὸι φρουροί, ἀφοῦ βεβαιωθοῦν ὅτι καὶ σὲ ἀπόσταση δὲν διακρίνεται κανένας αὐτοκίνητο. Ἐκεῖ πληρώνει κανένας μὲ εὐχαρίστηση τὰ διόδια ποὺ προκαλοῦν βαθύτατη δυσφορία στὴν Ἑλλάδα. Οἱ εἰσπράττορες τῶν διοδίων στὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἐκμετάλλευση ποὺ κοροϊδεύει· στὴν Autostada βλέπει κανένας ἓνα τεράστιο ἔργο, καὶ ξέρεῖ ὅτι μπορεῖ χωρὶς κανένος εἶδους ἀνησυχία νὰ ἀναπτύξει ὅλη τὴ δυναμικότητα τοῦ αὐτοκινήτου του, νὰ ἀπολαύσει τὴν ταχύτητα ποὺ εἶναι ἡ πῶ χαρακτηριστικὴ ἐφεύρεση τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ νιώσει ὅλη τὴ δύναμη τῆς μηχανῆς τὴν ὁποία ρίχνει σήμερα καταχτητικὰ ὁ ἄνθρωπος στὸν ἀέρα καὶ στὴ γῆ γιὰ νὰ μετατρέψει τὸν πλανήτη μας σὲ μιὰ ἔχταση πάρα πολὺ γνωστὴ, στενὴ καὶ περιορισμένη.

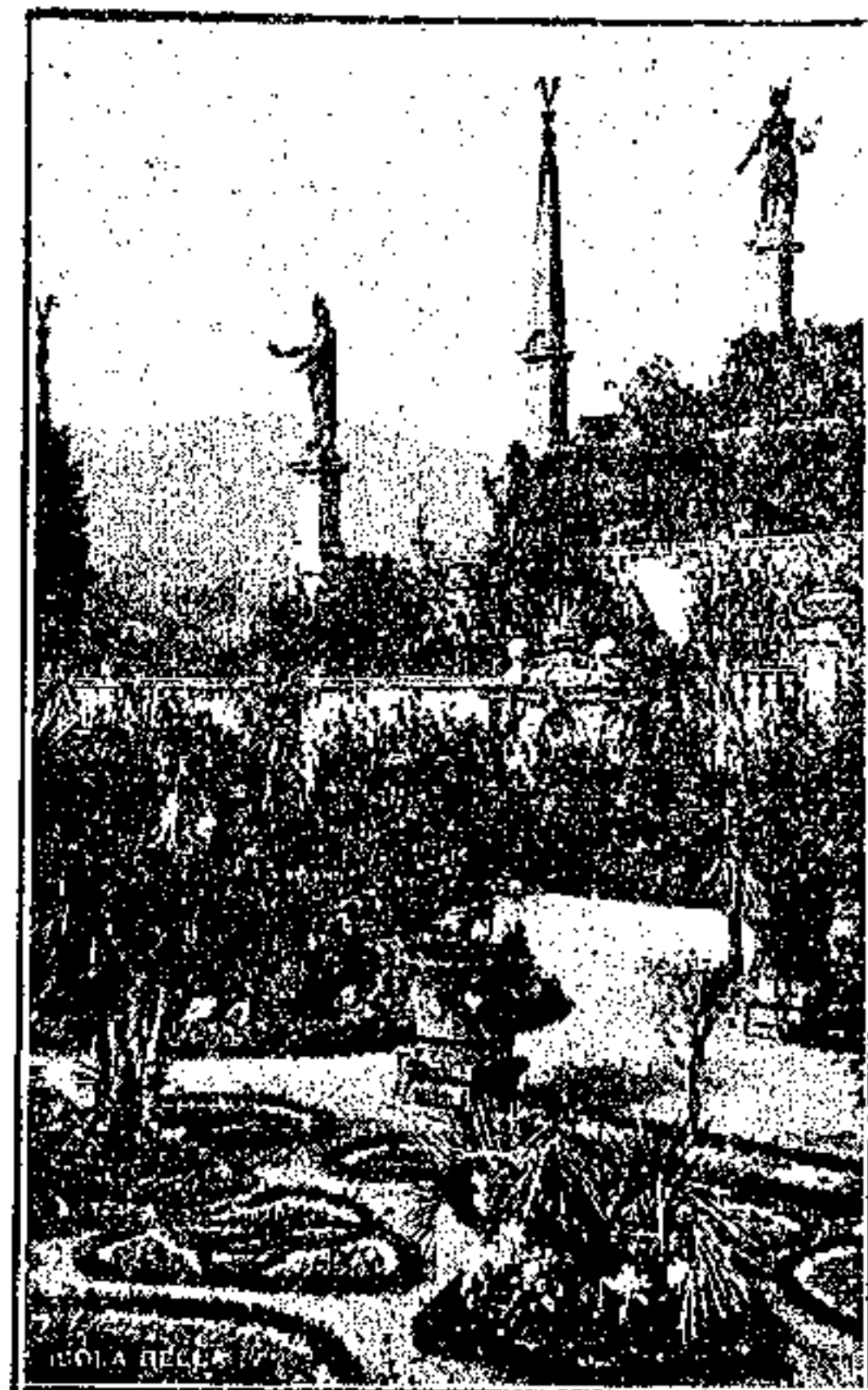
Ὁ πλανήτης μας ὡς σύνολο θὰ εἶναι σὲ λίγο μιὰ φυλακὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Μὰ θὰ τοῦ προσφέρει πάντα ἀνακουφιστικὲς, ἀπολυτρωτικὲς καὶ γοητευτικὲς θέσεις.

Εἶμασθε ἀκόμα σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Lago Maggiore, ὅταν ἓνα φύσημα ἀνέμου μᾶς ἔφερε ἓνα ὀξὺ μεθυστικὸ ἀρώμα. Εἶταν τὸ ἀρώμα τῶν κήπων τῆς λίμνης.

Ἡ λίμνη ἀπλώνεται καμπυλωμένη καὶ μὲ ἀπαλούς ἐλιγμούς μέσα σὲ κατάφυτους λόφους καὶ βουνὰ τῶν ὁποίων οἱ γραμμὲς εἶναι ὅλες ἀρμονικὲς σὰν ἓνα τραγούδι. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκέστηκε στὴ φυσικὴ καλλονή, ὅσο κι' ἂν εἶταν αὐτὴ ἐξαισία. Κι' οὔτε τοῦ ἔφτασε ἀπλὰ καὶ μόνο νὰ ἐξωραΐσει τὴ Φύση, ὅπως ἐξωραΐσαν π. χ. οἱ Γάλλοι τὴν Κωνσταντῆ Ἀχτὴ. Δὲν περιορίστηκε νὰ χτίσει πολυτελῆ καὶ εὐθυμα σπῆτια καὶ ξενοδοχεῖα καὶ νὰ φροντίσει γενικὰ γιὰ τὴν ἀνεσὴ του. Ἐκβίασε μέσα του ὅλο τὸ τοπίο καὶ συλλογίστηκε πῶς εἶταν δυνατό, χωρὶς ν' ἀλλοιώσει καθόλου τὴν ἀτομικὴ ὁμορφιά τοῦ περιβάλλοντος, νὰ τὸ υποτάξει στὴν ἀνθρώπινη δημιουργία, νὰ τὸ ἀναπλάσει καὶ νὰ τὸ τελειοποιήσει. Καὶ ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσει ἓνα ἔργο τέχνης.

Στὶς δύο ὁχθες τῆς λίμνης οἱ κῆποι διαδέχονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Οἱ κῆποι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ τυχαῖο. Κάθε τους λεπτομέρεια εἶναι ὑπολογισμένη, ἀλλὰ κ' ἐμπνευσμένη. Δὲν ἐκβιάζουν τὴ Φύση, ὅπως οἱ κλασσικοὶ γαλλικοὶ κῆποι, τῶν ὁποίων ὅλος ὁ ἐπιβλητικὸς καὶ μεγαλόπρεπος χαρακτήρας ἐγκείται στὴν κανονικότητα τῶν parterres καὶ στὸ σχηματισμένο, αὐστηρὰ λογικὸ κόψιμο τῶν δέντρων. Οἱ ἰταλικοὶ κῆποι σέβονται τὴ Φύση καὶ μόνο τὴν δλοκληρῶνουν αἰσθητικὰ.

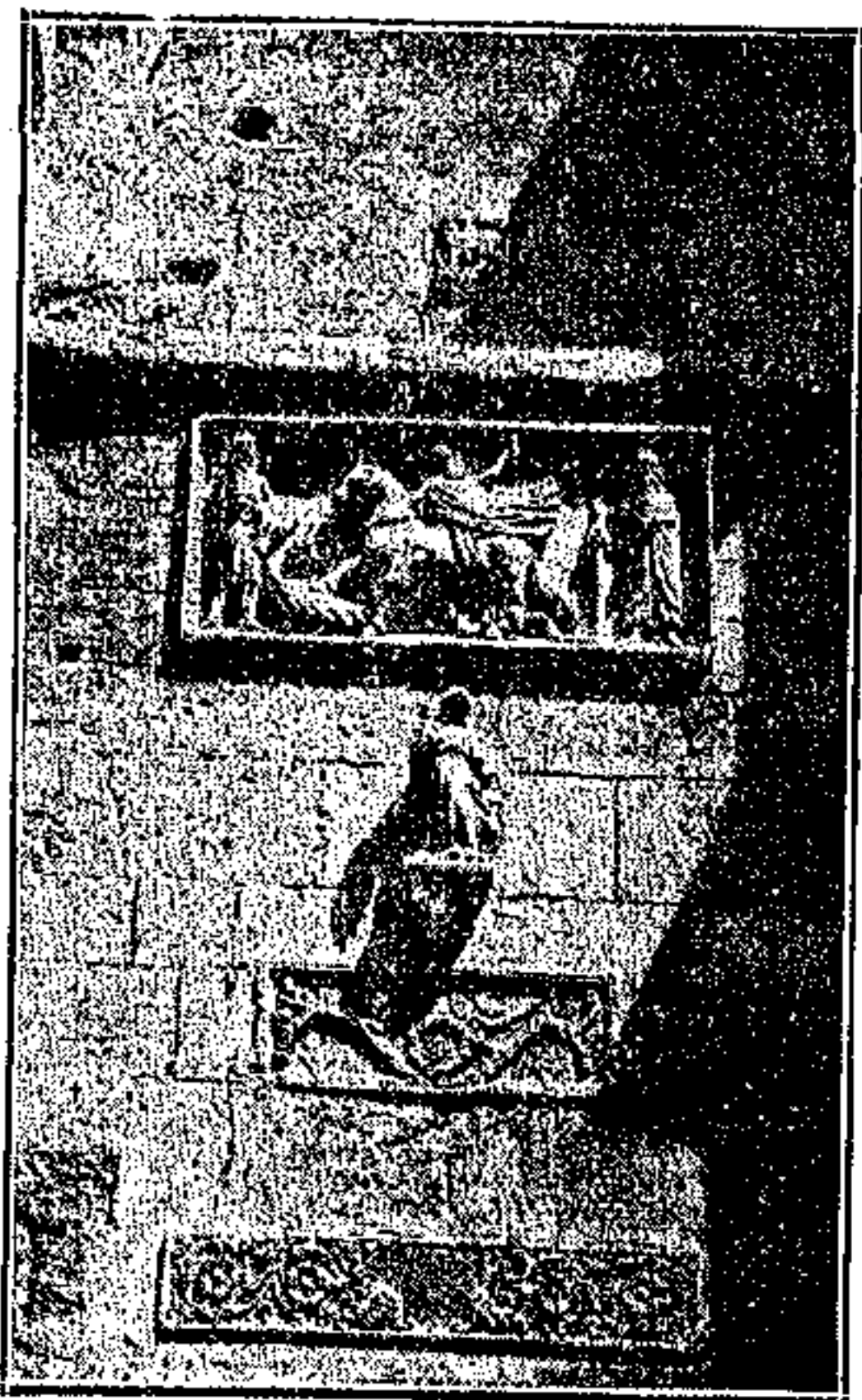
Οἱ ἰταλοὶ κηπουροὶ συμπλήρωσαν τὰ φυσικὰ δάση τῶν κήπων μεταφυτεύοντας ἀπὸ μακρινούς ἐξωτικούς τόπους, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὶς Ἰνδίες, τὴ Νότιο Ἀμερικὴ, σκόνια δέντρα. Περπατᾷ κανένας μέσα σὲ δάση ποὺ ἀποτελοῦνται ὅλο ἀπὸ συνδυασμένα δείγματα ἐκλεχτῶν δέντρων καὶ φυτῶν. Γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὶς πλαγιὲς τῶν λόφων καὶ τῶν βουνῶν οἱ ἰταλοὶ κηπουροὶ, ἔκοψαν τοὺς ἀνηφόρους μὲ πελώριες ταράτσες. Οἱ ἰταλικοὶ κῆποι σχηματίζον-



Μιὰ γωνιά τοῦ κήπου τῆς Isola Bella στὸ Lago Maggiore.

ται ἀπὸ πολλὲς σειρὲς ταράτσες. Οἱ ταράτσες αὐτὲς, ποὺ πλαισιώνονται ἀπὸ τὰ δάση καὶ εἶναι πλημμυρισμένες ἀπὸ ἐξαισία λουλούδια, μέσα στὰ ὁποία περιφέρονται ἐπίσημα πολυχρώμα καὶ ἄσπρα παγώνια, ἐνώνονται ἀναμεταξύ τους μὲ μαριμάρινες σκάλες, μὲ τεχνητοὺς καταρράχτες, μὲ σειρὲς ἀπὸ ὠραιόγραμμη βάζα κι' ἀγάλματα. Εἶναι πιθανόν τὰ ἀγάλματα αὐτὰ νὰ μὴν ἔχουν ἀπόλυτη καλλιτεχνικὴ ἀξία· ἀλλ' ἀποβλέπουν προπάντων στὸ νὰ διακοσμήσουν καὶ στὸ νὰ ἀναδείξουν τὸ τοπίο ἀφαιρώντας ἀπ' αὐτὸ κάθε οὐδετερότητα.

Περιπλανήθηκα μέσα σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κήπους. Οἱ σημερινοὶ ἰδιοκτήτες, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν παλιὰ οἰκογενειακὴ κληρονομία καὶ γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀνταπεξέλθουν στὰ τεράστια ἔξοδα ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ συντήρησή τους, εἰσπράττουν μιὰ εἴσοδο, κι' ὁποῖος θέλει ἐπισκέπτεται τὶς βίλλες τους, ποὺ κλείνουν μέσα τους ἀπειρα ζωγραφικὰ καὶ διακοσμητικὰ ἀριστουργήματα, καὶ τοὺς κήπους τους. Περιπάτησα μέσα σὲ ὀργιαστικὲς εὐωδιές, εἶδα πῶς τὸ γαλαξοπράσινο τῆς λίμνης ξεχωρίζει, ἀμα διαγράφεται ἀπάνω του ἡ καμπύλη ἐνὸς λευκοῦ βάζου, πῶς τὰ νερά ποὺ πέφτουν ζωντανεύονται, ὅταν βρέχουν παιγνιδιάρικες νεραῖδες, πῶς τὸ ἀγαλματάκι ἐνὸς σατύρου τοποθετημένο ἐκεῖ



Ἀνάγλυφο ἀπὸ τὴ Μητρόπολη τῆς Γένοβας



πού πρόπει, δίνει ένα λυρικό παλμό στα δέντρα, θανάμια υπέροχα υπολογισμένες προοπτικές, κι' αποκόμια την εικόνα της τελειότητας στην όποια μπορεί να φθάσει ή σφιχτή ένωση της Φύσης με την Τέχνη.

"Όλο σχεδόν το Lago Maggiore περιβάλλεται από έναν άτελειωτο κήπο. Έν τούτοις δέν δίνει ούτε στιγμή την εντύπωση της πληχτικής μονοτονίας. Οι Ιταλοί ξέρουν να μην επαναλαμβάνουν ποτέ απαράλλαχτα τον εαυτό τους. Είναι καλλιτέχνες και κατά συνέπεια είναι πάντα πρωτότυποι. Ο ρυθμός σε όλους τους κήπους είναι ο ίδιος, μα κάθε κήπος έχει κάτι το εξαιρετικό, κάτι το έντελως δικό του, έφυγε με το δικό τον τρόπο από τους ελλύγιστους κανόνες του ρυθμού, έπλασε την ατομική του μορφή.

"Επιβρα ανάμεσα στους κήπους συναντά κανέναν τόσο μικρός πολιταίος που κι' αυτός διαφέρουν ή μια από την άλλη. Έχουν όλες τις παλιές τους εκκλησίες που παρουσιάζουν μια ανεξάντλητη ποικιλία στη διακόσμησή τους και στην αρχιτεκτονική των κωδωνοστασίων τους.

Μόλις ανεβαί κανένας λίγο ψηλότερα απάνω στα βουνά, τον περιμένουν νέες απροσδόκητες εκπλήξεις. Ένα καλό μοναστήρι κρέμεται απάνω σε μια βαθύτατη χαράδρα, βρέχεται από έναν όρμητικό, γνήσιο αυτή τη φορά, χείμαρρο, σκεπάζεται από το φύλλωμα προαιώνιων γλοβόρων δέντρων. Μέσα στην έκκλησία οι τοίχοι δέν φαίνονται· οι πιστοί δέν άφησαν ούτε μια λουρίδα ελεύθερη κρέμασαν παντού τα παράδοξα τάματα τους, κάτι μικρές εικόνες ζωγραφισμένες από άφελαις κι' άπειρους καλλιτέχνες και που αναπαριστούν την άρρώστια ή το δυστύχημα από το οποίο γλύτωσαν. Είδα άσθονες μέσα στο κρεβάτι τους περιτριγυρισμένους από τους δικούς τους που προσεύχονται, ναυαγούς να παλεύουν με τα κύματα, πεσμένους έτοιμους να πατηθούν από ένα άμαξι, ένα τραύμα, ένα αυτοκίνητο· σε μια γωνιά της εικόνας εμφανίζεται πάντα στερεότυπα ή χαμογελαστή μορφή της Παναγίας. Οι έντελως άτεχνες αυτές εικόνες που εκφράζουν παιδίαστικά ένα όλόκληρο δράμα με τη λυτρώσή του, προκάλεσαν μέσα μου μια συγκίνηση έντελως άλλη

από κείνη που μου έδωσαν τα άριστουργήματα, άλλ' επίσης βαθιά...

Λίγο πιο πέρα βρέθηκα απάνω σε έναν καταπράσινο λόφο πάλι γαλήνιο. Τα δέντρα ήταν τόσο πυκνά, που έκλεισαν τη θέα. Άλλά μέσα στο φύλλωμα άνοιγονταν κάποια παράθυρα και έβλεπα κάτω μια μικρή ήρεμη απόλυτα αναπαυμένη λίμνη, τη λίμνη του Όρτα, που γειτνούει με το Lago Maggiore. Γύρω γύρω στην κορφή του λόφου είκοσι παρακλήσια σχημάτιζαν έναν κύκλο. Μέσα στο καθένα κείνα πρόσωπα φυσικού μεγέθους αναπαράσταναν μια σκηνή από τη ζωή του Άγίου Φραγκίσκου.

Το Lago Maggiore έχει και τα νησιά του. Το ένα, το κυριώτερο, ή Isola Bella, υποστηρίζει το μεγαλοπρεπέστατο παλάτι και τον θριαμβικό κήπο των Βορρομαίων. Άκριβώς στο πλάι, στο μικροσκοπικό νησί των Ψαράδων, τα σπίτια, για να χωρέσουν, συσφιχτήκαν το ένα απάνω στο άλλο και δέν άφησαν ελεύθερες παρά μερικές σπιθαμές γής για να άνοιχτούν δρόμοι παράδοξα στενοί. Κι' αυτοί οι δρόμοι κυκλοφορούν κάτω από ένα tunnel· τους άφησαν ύψος ίσαμε το πρώτο πάτωμα των σπιτιών· από πάνω είναι σχεδόν παντού χτισμένοι. Μόνο στις άκρες τους διακρίνει κανένας τη λίμνη να πλαισιώνεται γραφικά μέσα σε μια καμάρα.

"Εμμεσα συχνά άργά-τηνύχτα κοντά στη λίμνη. Δέν είταν ποτέ σιωπηλή. Μόλις έκανε ο κρότος των βαποριών μέσα στο σκοτάδι, άνηχούσαν από τις βάρκες οι καντάδες. Είταν σαν να τραγουδαύσε ή ίδια ή λίμνη και ή φωνή της διαλύονταν μέσα στα άρώματα. Τα ρολόγια στα διάφορα κωδωνοστάσια τραγουδούσαν κι' αυτά. Οι Ιταλοί πειθάρχησαν κι' αγαπούν την πειθαρχία, μα ή πειραγή αντίδραση της άνυποταξίας τους συγκεντρώθηκε στο όργανο της ακρίβειας, στα ρολόγια τους. Τα δημόσια ρολόγια τους προχωρούν όπως θέλουν· ποτέ δυο δημόσια ρολόγια δέν δείχνουν την ίδια ώρα, και δέν χτυπούν τις ώρες· τραγουδούν όταν τους άρέσει. Κάθε δέκα λεπτά, κάθε τέταρτο, κάθε είκοσι λεπτά σκορπούν μια μαλωδία. Την νύχτα όλη ή λίμνη είταν παλμώδης από τους άρωματισμένους ήχους που άνέβαιναν από τα νερά της ή που έπεφταν στην επιφάνειά της από τα σκορπισμένα παντού καμπαναριά.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ



ΠΑΝΤΕΛΗ ΧΟΡΝ

## ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΑΚΙ (\*)

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

**Βαγγέλης,** κυττάζει τον Τάνη. — Πάει καλά!

**Τάνης.** — Μα τότε θα φύγη και του λόγου της! (Δείχνει τη Σταματίνα). Και θα μείνουμε δίχως μαγειρίτσα! (Με άνάλογες χειρονομίες). Χωρίς φαί, δέν το νοιώθεις; και τότε πώς θα μασάμε, γυναίκα;

**Σοφία.** — Αυτή δε θα το κουνήσει από δω. Έτέιος πούναι, θα τον χωρήση! (Στη Σταματίνα). "Άσ' τον να πάη στο διάολο! έγω έννοια σου, θα φροντίσω για το διαζύγιό σου.

**Σταματίνα.** — Μα κυρία, σάμπως είναι ή πρώτη φορά; μωθημένη είμαι! Και τί φταίνε οι άντρες, σαν βρίσκονται τέτοιες ζεστίπωτες!

**Μανταλαίνα.** — Μωρή, τί να ζηλέψω απ' τον άντρα σου; Φτάνει να ήθελα κι' εύρισκα καλύτερους. (Κλείνει το μάτι στον Βαγγέλη).

**Βαγγέλης.** — Έλεγα κι' έγω!

**Σταματίνα,** σχεδόν συγχρόνως. — Βέβαια, αυτή είναι ή δουλειά σου!

**Τάνης,** που έχει μπή στη μέση. — "Ε, ήσυχία, ήσυχία, όρίστε μας!

**Σταματίνα,** στη Σοφία. — Αυτή να πάη στο διάολο και αυτόν τον πέργω απάνω μου. (Τον άπειλει).

**Σοφία.** — Καλά, άφοῦ σοῦ άρέσει κράτατον, δικαίωμά σου! Μα θα πάς και συ μαζί του, γιατί ένας τέτοιος άντρας δε μπορεί να μένη μέσα στο σπίτι μου, ποτέ! ποτέ!

**Τάνης,** δείχνει τη Μανταλαίνα. — "Αμα φύγη αυτή, τί σε νοιάζει;

**Μανταλαίνα,** κλαιόντας. — Έγώ;

**Τάνης.** — Έχει δικαίο ή Σταματίνα, τί φταίνε οι άντρες, σαν οι γυναίκες τους βάζουν στα αίματα;

**Μανταλαίνα,** με παράπονο. — Και σείς, άφεντικό, σε μένα ρίχνετε όλα τ' άδικα; Δέν τώλπίζα από σας!

**Τάνης,** σα να θέλη να την καλοπιάση. — Τι να σοῦ κάνω, όπως ήρθαν τα πράματα; Είμαι υποχρεωμένος να σε πληρώσω και να φύγης. (Βγάζει το πορτοφόλι του)

**Μανταλαίνα.** — Μα τί θα γίνω έγώ, χήρα

κι' άπροστάτευτη; "Από σενα, άφεντικούλη μου, που περίμενα υποστήριξη, έσύ να με διώχνης; Μια καλωσύνη ήθελα να κάνω. Μοῦ είπε πως ήταν πιασμένος! Ένα ψυχικό για να συχωρεθούν οι άμαρτίες του μακαρίτη.

**Τάνης.** — Έλα, έλα τώρα, δε γίνονται αυτά! (Της ψιθυρίζει). Και μην έχης και παράπονο, γιατί έχεις κομμένη την ουρά σου.

**Μανταλαίνα.** — Έγώ; το λέτε σείς αυτό για μένα; Και σείς; βέβαια άλλοτε ήμουν καλή όταν... μα τώρα...

**Σοφία,** σαν κάτι να υποψιάζεται. — Τι;

**Τάνης.** — Έλα, άσε τώρα τα πολλά λόγια, να, πάρε κι' αυτά πάρα πάνω ως που να βρής δουλειά! (Της δίνει χοήματα).

**Μανταλαίνα,** τα τσεπώνει. — Χάρισμά σου! έγω δε σιμάρω χρήματα! γιατί με πήρατε; Είμαι άπλή, άγράφματη, μα είμαι πιο περήφανη από μερικές μερικές που ήρθαν απ' τα σχολεία!

**Τάνης.** — Έλα...

**Μανταλαίνα,** στη Σοφία. — Έγώ, λές, κυρά μου, πως ξεμυαλλίζω τους άντρες; άλλες έχουν τ' όνομα κι' άλλες τη χάρη! Να μην τα πώ...

**Σοφία,** άφοῦ κάνει χαρακτηριστικό σκηνικό. — Έλα, τράβα από δω! όρίστε μας! δε θέλουμε τίποτα ν' άκούσουμε!

**Μανταλαίνα.** — Να φύγω... Να φύγω, άφοῦ το θέλεις... (Φεύγοντας). Μ' άνοιξε τα μάτια σου, γιατί μη θαρρής πως διώχνοντας έμένα, φεύγει ή φωτιά μέσα απ' το σπίτι σου! ("Έφυγε).

**Σοφία,** στη Σταματίνα. — Την είδες, τη βρώμα, τη γλωσσού, που ήθελε κι' έλας να πη!... (Κυττάζει όμως χαρακτηριστικά τον Τάνη). Έλα, πηγαίνετε και σείς στη δουλειά σας και κάντε ό,τι θέλετε, δέν άνακατεύομαι. Μα, κακομοίρα, τα ίδια θα σοῦ κένη πάλι!

**Σταματίνα,** φεύγοντας. — Ποῦ θα πάη; πάλι σε μένα θάρθη!

**Βαγγέλης.** — Έλα κάμε και άσε πια τα λόγια!

**Σταματίνα,** φεύγοντας, εξακολουθεί να του μιλάη, χειρονομία άνάλογη.

(\*) Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος.



**Τάκης.**—Τὴν εἶδες τὴ βρώμα τί ἔλεγε;  
**Σοφία.**—Ἐλα, ἄσ' τα αὐτὰ καὶ τώρα εἰ-  
μαστε μονάχοι μας Δὲν ἤθελα μπροστὰ στὴν  
ὕπηρεσία . . . Ὡστε ἔτσι λοιπόν;

**Τάκης.**—Ἦ;  
**Σοφία.**—Γι' αὐτὸ δὲ μποροῦσαν νὰ νοιώσω . . .  
**Τάκης.**—Ἦ νὰ νοιώσης; ἀκοῦς τώρα αὐτὸ  
τὸ κτῆνος!

**Σοφία.**—Ἄμ' σὲ ξέρω! δὲ ντρέπεσαι λι-  
γάκι, δὲ ντρέπεσαι! φτοῦ σου! τώρα θὰ δῆς!  
(Φωνάζει πρὸς τὰ ἄνω). Ἄλλικη! Ἄλλικη!

**Τάκης.** Μὰ τί κάνεις; Γιὰ τὸ Θεό! Τὸ  
κορίτσι δὲν ἔχει ἰδέα . . .

**Σοφία.**—Ἐννοια σου! Γιὰ τὴ Σταματίνα  
μὲ πήρες; ἐγὼ εἶμαι κυρία! Ἐπειτα τί  
φταίει αὐτὸ τὸ κοριτσάκι, μωρὲ πλάνε!  
(Φωνάζει) Ἄλλικη! Ἄλλικη; Οὐ νὰ χαθῆς,  
νὰ χαθῆς, γέρασες καὶ μυαλὸ δὲν ἔβαλες!

**Ἄλλικη,** ἔρχεται μὲ τὰ μάτια κάτω καὶ  
κλαμένη. — Ἦ μὲ θέλεις, θεῖα μου!

**Σοφία.**— Σκέφτηκα, παιδί μου, ἀφοῦ τὸ  
θέλεις τόσο πολὺ νὰ φύγης, νὰ μὴν ἐπιμει-  
νοῦμε πιά νὰ σὲ κρατήσουμε, μιὰ φορά μάλ-  
ιστα πού δὲν μπορεῖς νὰ τὰ ταιριάξεις μὲ τὸ  
θεῖο σου! (Τὰ τοιγίχει χαρακτηριστικά, κυτ-  
τάζοντες ἀλληλοδιαδόχως τὸν Τάκη καὶ τὴν  
Ἄλλικη. Ἀρκετὴ σιωπὴ. Στενόχωρη στιγμὴ.  
Ἡ Ἄλλικη, ἀφοῦ κυττάζει μιὰ στιγμὴ τὸ  
θεῖο της σὲ ἄρπαχτά, κατεβάζει τὰ μάτια  
της) . . . Ἦὰ ροῦχα σου μάλιστα τὰ ἔχεις  
κι' ἄλλας ἐτοιμάσει . . . Μὰ πρέπει νὰ βια-  
στῆς, γιατί τὸ βαπόρι εἶν' ἐδῶ, γιὰ νὰ βρῆς  
καὶ καλὴ θέση . . . Θὰ σὲ συνοδέψω ὡς τὸ  
βαπόρι ὁ Βαγγέλης καὶ θὰ φροντίσω νὰ σὲ  
τακτοποιήσω. (Φωνάζει). Βαγγέλη! Βαγγέλη!

**Βαγγέλης,** ἀπὸ μέσα. — Ἐφτασα! (Πάλι  
σιωπὴ. Ἡ Ἄλλικη πάντα μὲ τὰ μάτια κάτω).

**Σοφία.**—Εἶσαι πιστεύω, τώρα εὐχαριστη-  
μένη; (Σιωπὴ. Ἡ Ἄλλικη δὲ μιλάει). Δὲ  
μιλάς; Σὲ ρωτᾶω ἂν εἶσαι εὐχαριστημένη;

**Ἄλλικη,** μὲ ταραχὴ. — Εὐχαριστημένη; . .  
Καὶ βέβαια πολὺ εὐχαριστημένη . . . Πού θὰ  
δῶ καὶ τὴν ἄλλη θεῖά μου τὴν κακομοῖρα . . .  
Ἄρκετὰ ἔμεινα ἐδῶ . . . Βέβαια, ἦταν και-  
ρὸς νὰ φύγω, ἔπρεπε νὰ φύγω . . .

**Βαγγέλης,** ἔρχεται. — Ὅρισσε!  
**Σοφία.**— Πάρε ἀπὸ πάνω τὴ βαλίτσα τῆς  
Ἄλλικης καὶ θὰ τὴ συνοδέψης ὡς τὸ βαπόρι.

**Βαγγέλης.**—Μπᾶ! φεύγει;  
**Σοφία.**—Κάνε αὐτὸ πού σοῦ λέω καὶ δὲ  
σ' ἐνδιαφέρει!

**Σοφία.**— Πάρε ἀπὸ πάνω τὴ βαλίτσα τῆς  
Ἄλλικης καὶ θὰ τὴ συνοδέψης ὡς τὸ βαπόρι.

**Βαγγέλης.**—Μπᾶ! φεύγει;  
**Σοφία.**—Κάνε αὐτὸ πού σοῦ λέω καὶ δὲ  
σ' ἐνδιαφέρει!

**Σοφία.**— Πάρε ἀπὸ πάνω τὴ βαλίτσα τῆς  
Ἄλλικης καὶ θὰ τὴ συνοδέψης ὡς τὸ βαπόρι.

**Βαγγέλης.**—Καλά, καλά! (Φεύγει).

**Ἄλλικη,** τὸν σταματᾷ. — Ἀπάνω στὸ  
κρεβάτι εἶναι καὶ τὸ καπέλλο μου, φέρτο  
κι' αὐτὸ, σὲ παρακαλῶ.

**Βαγγέλης,** φεύγοντας. — Ἐνοιάσου! (Σιω-  
πὴ βαθειὰ καὶ στενόχωρη. Πάλι κυττά-  
ζονται).

**Σοφία.**—Ἦ πάθατε οεῖς; μουγκαθήκατε;  
Δὲ μιλάτε; (Στὸν Τάκη). Σὲ λίγο φεύγει, δὲν  
τὸ ἀποχαιρετᾷς τὸ κορίτσι; (Ἐννοια σου! Ὁ Τάκης ἔχει  
καθῆσει καὶ κυττάζει ἔξω πρὸς τὴ βεράντα  
σὺν ἀφηρημένος). Ἐσένα μιλάω, δὲν ἀκοῦς;

**Τάκης.**— Μὰ νὰ φέρουν πρώτα τὴ βαλί-  
τσα τῆς καὶ θὰ τὴν ἀποχαιρετήσω. (Ἐρχε-  
ται ὁ Βαγγέλης μὲ τὴ βαλίτσα καὶ τὸ κα-  
πέλλο).

**Σοφία.**— Νά, τὴν ἔφεραν.

**Ἄλλικη,** πηγαίνει μὲ θάρρος κοντὰ στὴ  
**Σοφία.**— Λοιπόν, θεῖα μου . . . (Ἐξαφρα  
δὲν κρατιέται τὴν πιάνουν λυγμοὶ καὶ κλαίει  
στὴν ἀγκαλιά της).

**Σοφία.**—Τί κλαῖς; Ἐσὺ τὸ ἤθελες νὰ  
φύγης . . .

**Ἄλλικη.**—Ἐγὼ βέβαια, μὰ ὅσο νάσαι ἔ-  
μεινα τόσες μέρες μαζὺ σας . . . Συμπαθάτε  
μὲ καὶ ἂν σὰς ἔφταιξα σὲ τίποτε δίχως νὰ τὸ  
θέλω . . .

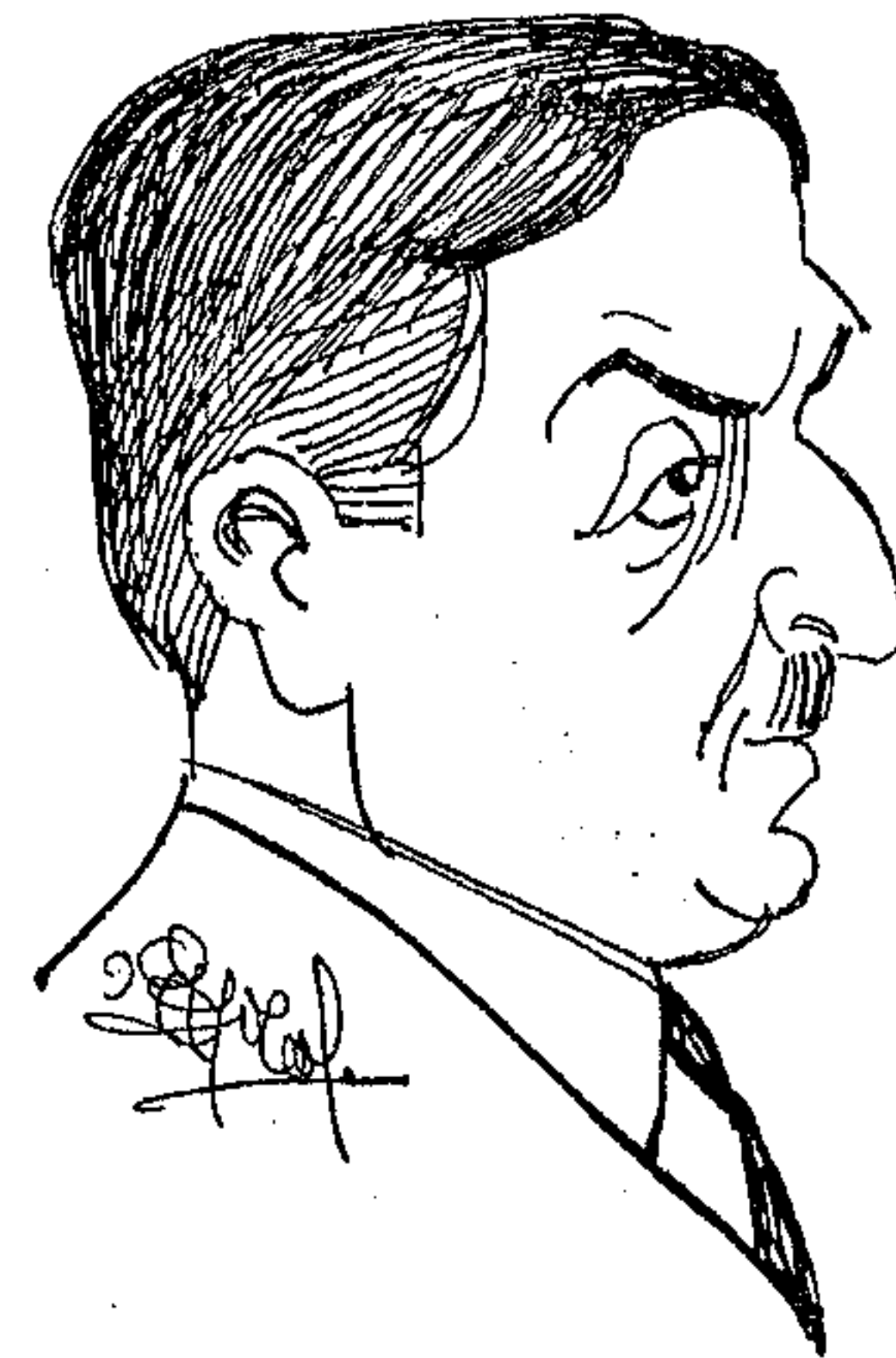
**Σοφία.**—Νὰ μοῦ φταίξης ἐσὺ; τί ἰδέα!  
Ἄν φταίη κάποιος, εἶναι αὐτός! (Δείχνει τὸν  
ἄντρα της). Καλὸ ταξίδι λοιπόν, παιδί μου,  
καὶ γράφε μας! (Ἀφήνει τὴν ἀγκαλιά της).

**Και** ρετσοματὰ στὴν ἀδερφή μου καὶ νὰ προ-  
σέχης ἐκεῖ πού πᾶς. Τώρα πιά μεγάλωσες . . .  
λοιπόν τὸ νοῦ σου στοὺς ἄντρες . . . (Κυτ-  
τάζει χαρακτηριστικά τὸν ἄντρα της). Εἶναι  
ἔλοι τους, Θεέ μου, φύλαγε!

**Ἄλλικη,** μὲ τὰ μάτια κάτω. — Ναι, θεῖα  
μου, θὰ σοῦ γράψω . . . (Ὅταν περνᾷ κον-  
τὰ ἀπ' τὸν Τάκη, τὸν κυττάζει μιὰ στιγμὴ).  
Χαίρετε . . . (Σὰ νὰ θέλῃ ν' ἀπαλλαγῇ μιὰ  
ώρα ἀρχιτέρα ἀπὸ τὴ συγκίνηση ταχύνει τὸ  
βῆμα της πρὸς τὴν ἔξοδο καὶ τὴν ἀκολουθεῖ  
ὁ Βαγγέλης).

**Ἄλλικη,** δῆθεν σὰ νὰ ἔεχασε. — Μὲ συγ-  
χωρεῖτε . . . Ὅ, τι ἔγινε μεταξύ μας, ἄς ξεχα-  
στῆ . . . Ὁ καιρὸς κυλάει γλήγορος καὶ δια-  
τὰ παίρνει μαζί του . . . (Συγκινημένη, κάνει  
νὰ κλάψῃ, μὰ συγκρατεῖται καὶ, γιὰ νὰ μὴν  
ξεσπάσῃ τρέχει γλήγορα πρὸς τὴν ἔξοδο).  
Χαίρετε!

[Ἡ Σοφία πάει στὴ βεράντα καὶ τὴν ἀπο-



ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΗ

Σκίτσο ὑπὸ Σέφου Ἀντωνιάδη.

χαιρετᾷ κουνώντας τὸ χέρι. Ὁ Τάκης κά-  
θεται συλλογισμένος, ἀνάβει τσιγάρο].

**Σοφία,** γυρίζοντας πρὸς τὰ μέσα. — Κάτι  
συλλογισμένο σὲ βλέπω.

**Τάκης.**—Ἐγὼ; τί ἰδέα!

**Σοφία.**—Χμ! Αὐτὸ λοιπόν πᾶει! (Χτυ-  
πάει τὰ χέρια της κυττάζοντας πρὸς τὰ ἔξω  
ἀπ' τὴ βεράντα). Καὶ τώρα μένει νὰ τακτο-  
ποιήσουμε οἱ δύο μας τοὺς λογαριασμούς μας.

**Τάκης.**— Ἄσε τώρα, δὲν ἔχω ὄρεξη γιὰ  
λογαριασμούς. (Βγάζει τὸ πορτοφόλι του).  
Θέλεις κι' ἄλλα λεφτά; σῶθηκαν; ἀμ' βέ-  
βαια, τόσα φαγιά πού κάνεις, ἐπόμενον  
ἦταν . . .

**Σοφία.**— Μωρὲ μὴν κάνης τὸν κουτό!  
Ποῖός σοῦ μιλάει γιὰ λεφτά; Καταλαβαίνει  
πολὺ καλά τί θέλω γὰ σοῦ πῶ.

**Τάκης.**— Μὰ τὸ Θεό, δὲν καταλαβαίνω τί-  
ποτα.

**Σοφία.**— Ἐλα, ἄσ' τα αὐτὰ σὲ παρακα-  
λῶ! Ἦ προτιμᾷς, ἐγὼ νὰ μείνω ἐδῶ καὶ σὺ  
νὰ πᾶς στὴν Ἀθήνα, ἢ νὰ φύγω ἐγὼ καὶ σὺ

νὰ μείνης; Διάλεξε! στὸ διαζύγιο δὲν εἶναι  
ἀνάγκη νὰ βάλουμε λεπτομέρειες. Θὰ χωρί-  
σουμε γιὰ ἀσυμφωνία χαρακτήρων.

**Τάκης.**— Εἶσαι καλά, γυναῖκα, ἢ νὰ βάλω  
τις φωνές; Ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ χω-  
ρίσουμε;

**Σοφία.**— Σοῦ εἶπα, μὴν κάνης τὸν κου-  
τό! Βαρυέμαι νὰ μπῶ σὲ λεπτομέρειες . . .  
Τὸ κατάλαβες, πιστεύω, καλά, πῶς δὲν τρώω  
κουτόχορτο.

**Τάκης.**— Ὅχι, ὁμολογουμένως ἢ λαίμαρ-  
για σου δὲ φτάνει ἴσαμε ἐκεῖ.

**Σοφία.**— Μὴν πολεμᾷς νὰ τὸ ρίξης στ' ἀ-  
στεῖα, μιλάω πολὺ σοβαρά!

**Τάκης.**— Μὰ πιστεύεις ποτὲ πῶς ἐγὼ μ'  
αὐτὸ τὸ κοριτσάκι . . .; Μὲ τὴν ἀνηφοῦλα σου;

**Σοφία.**— Καὶ μὲ τὴν ἄλλη τὴν προκομέ-  
νη; τίποτα δὲν ἀφήνεις. Οὐ νὰ χαθῆς, νὰ  
χαθῆς! . . . Τελεῖωσε, ἐγὼ τὴν πήρα πιά τὴν  
ἀπόφασή μου καὶ σὺ λέγε ὅ, τι θέλεις. Ἀπό-  
ψε πού θὰ περάσῃ τὸ βαπόρι γιὰ κάτω, θὰ  
μπῶ μέσα.



**Τάνης.** — Ἴτι νὰ σοῦ πῶ, ἀφοῦ σοῦ σκαρτάρησε, κάνε ἕτι θέλεις Δὲν ἔχω ὄρεξη γιὰ συζητήσεις καὶ καυγάδες.

**Σοφία.** — Πολὺ ὠραία! κι' ἔτσι θὰ εἶσαι ἐλεύθερος, νὰ ἔγης ὅποια θέλεις.

**Τάνης.** — Καλά, καλά! Τὰ εἶπαμε! Σοῦ λέω βαρυνέμαι τὰ τακκίματα καὶ ἄς πάψουν πιά τὰ λόγια. (Παίρνει ἓνα βιβλίον, ξαπλώνεται στὴν πολυθρόνα καὶ κάνει πῶς διαβάζει).

**Σοφία.** — Αὐτὸ λέω κι' ἐγώ! Ἀποφασισμένο! (Χτυπάει τὰ χέρια της). Γιατὶ νὰ τὸ κουβεντιάζουμε, ἀφοῦ εἶναι πιά τελειωμένο!

**Τάνης.** — Ναι, ναι, εἶπαμε νὰ πάψης πιά, ἄσε με ἡσυχὸ νὰ διαβάσω! Τελειωμένα!

**Σοφία.** — Πόσο εἶμαι εὐχαριστημένη!

**Τάνης.** — Περιττόν, δὲ θέλω ν' ἀκούσω τίποτα ἄλλο!

**Σοφία.** — Οὐτ' ἐγώ! (Κάθεται καὶ γυρίζει λίγο τὴν πλάτη της).

**Τάνης.** — Μὰ σὺ ὄλο μιλάς καὶ δὲν παύεις.

**Σοφία.** — Παύω.

**Τάνης.** — Πάψε χωρὶς νὰ τὸ λές, ράψε τὸ στόμα σου!

**Σοφία,** σηκώνεται. — Σὲ παρακαλῶ νὰ μιλάς εὐγενέστερα, μάλιστα ἀφοῦ ἀπὸ τῆ στιγμῆ αὐτῆ εἶμαι πιά ξένη γυναῖκα γιὰ σένα! (Κάθεται).

**Τάνης.** — Χαριτόδωτος κυρία μου, εὐαρεστηθεῖτε, παρακαλῶ, νὰ μὴν καταπονῆτε ἐπὶ πλέον τὰ φωνητικά σας ὄργανα.

**Σοφία.** — Ἄς παύσουν, σὰς παρακαλῶ, κύριε, οἱ εἰρωνίες.

**Τάνης.** — Ἐπὶ τέλους, κυρία μου, πάψετε σεις, νὰ πάψω κι' ἐγώ... Ἀφείστε με, σὰς λέω, πιά, ἡσυχὸ! (Γυρίζει ἀποτόμως τὴν πλάτη του). "Α!... (Κάνει πῶς διαβάζει).

[Ἐρχεται ἡ Σταματίνα μὲ τὴν κρέμα].

**Σταματίνα.** — Πέτυχε ἡ κρέμα ἔκτακτα... Ἐλάτε λοιπόν!

**Σοφία.** — Ἐγὼ δὲ θέλω, σὸν κύριε...

**Τάνης.** — Οὐτὲ ἐγώ, στὴν κυρία...

**Σταματίνα,** πὸν τοὺς βλέπει ἔτσι. — Μπα! μπα! Κάτι τρέχει... κάτι ἔχετε σεις... Κάτι πῆρε καὶ μένα τ' αὐτὶ μου!... Μὰ πιστεύετε, κυρία, αὐτὴ τὴ βρωμιά!

**Σοφία.** — Περιττόν, δὲ σὲ ρώτησε κανεὶς, ἄσε μας τώρα, σὲ παρακαλῶ...

**Σταματίνα,** τακτοποιώντας τὴν κρέμα στὸ τραπέζι. — Τὸ ξέρω καὶ μὲ συμπαθα-

τε... Μὰ ἐπειδὴ ἔχω καιρὸ σπίτι σας καὶ σὰν πιδὸ μεγάλη πού εἶμαι στὰ χρόνια, ἀκούστε μιά συμβουλή μου καὶ δὲ θὰ χάστε... Ἦτσι εἶναι, κυρία μου, οἱ ἄντρες θὰ κάνουν τὰ δικά τους, μὰ στὸ τέλος πάλι στὴ γυναῖκα τους θὰ γυρίσουν! (Φεύγει).

**Σοφία.** — Ὅριστε, μὰς πῆρε χαμπάρι κι' ἡ ὑπηρεσία!

**Τάνης.** — Σοῦ εἶπα νὰ πάψης, δὲ θέλω ν' ἀκούσω τίποτα. Νά, (δείχνει στὸ τραπέζι), δὲ βουλώνεις τὸ στόμα σου μὲ κρέμα, ἐμὸς τρόπος νὰ πάψης. Μόνο ἄμα τῶς δὲ μιλάς.

**Σοφία.** — Πές τα μου, νὰ μὴ στὰ πῶ! Μὰ ὑπάρχει πιδὸ λαίμαργος ἀπὸ σένα!

**Τάνης.** — Πάψε, πάψε ἐπὶ τέλους! (Τῆς γυρίζει τὴν πλάτη καὶ κάνει πῶς διαβάζει. Ἀρκετὴ σιωπῆ. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ῥίχνουν καὶ οἱ δύο κορυφὰς ματιὰς στὴν κρέμα).

**Σοφία.** — Κάτι βλέπω πῶς τὴν πολυκυττάξεις τὴν κρέμα. Γιατὶ δὲ σηκώνεσαι νὰ φᾶς; τί σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ τίς ἄλλες διαφορὰς μας!

**Τάνης.** — Καμμία... Μὰ δὲν ἔχω ὄρεξη.

**Σοφία.** — Χμ! Δὲν τὸ πολυτιστεύω.

**Τάνης.** — Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου θὰ κρίνης, φαγοῦ!

**Σοφία.** — Περιττόν... Ὅχι τόσο θάρρος!

**Τάνης.** — Καλά... Ἐσεὶς φταίτε, κυρία μου, πὸν μ' ἀνησυχεῖτε... (Γυρίζει καὶ διαβάζει. Ἀρκετὴ σιωπῆ).

**Σοφία,** σὲ λίγο ψιθυρίζει. — Κάνει τάχατες πῶς διαβάζει.

**Τάνης,** πὸν τὸ ἄκουσε τῆς ῥίχνει ἄγριες ματιὰς καὶ ἔπειτα ξαναῤίχνει τὰ μάτια στὸ βιβλίον.

**Σοφία,** σὲ λίγο σηκώνεται πηγαίνει στὸ τραπέζι καὶ πασπατεύει τὴν κρέμα. — "Α, ἡ κρέμα εἶναι πολὺ πετυχημένη!

**Τάνης.** — Ἐμπρὸς λοιπόν, τί κάθεσθε;

**Σοφία.** — Ἐτσι, κυττάζω μόνο, δὲν πρόκειται νὰ φᾶω... (Φεύγει ἀπ' τὸ τραπέζι, μὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ῥίχνῃ λαίμαργες ματιὰς.

**Ἐξαφνα,** σὰν νὰ πῆρε ἀπόφασιν). Καὶ τί θαρρεῖτε, κύριε, πῶς εἶμαι κανένα παιδάκι, νὰ κάνω πελοματα σὰν κι' ἐσᾶς τὸν ξαναμωραμένο; Ἐγὼ θὰ κάτσω νὰ φᾶω!

**Τάνης.** — Μποῦμ! τῶξερα πῶς ἐκεῖ, θὰ καταλήγατε, χά! χά! Τόσην ὥρᾶ σὰς πέφτουν τὰ σάλια!

**Σοφία.** — Λέγετε ἕτι θέλετε... Ἐγὼ

...

τῶν καὶ δὲ λογαριάζω κανένα. (Τρώει). "Α, ἔκτακτο πρῆμα!... Μὰ καλά, ἐπειδὴ θὰ χωρίσουμε δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώτε; Ἄλλο τὸ ἓνα, ἄλλο τὸ ἄλλο. Ἡ σὰς κοστίζει τόσο πολὺ!

**Τάνης.** — Ἴτι λές ἐκεῖ!... Μὰ δὲν ἔχω ὄρεξη... (Κάνει πῶς διαβάζει, μὰ ὄλο ῥίχνει ἐκεῖ ματιὰς).

**Σοφία.** — "Α, τί ἔξοχη! Θὰ τὴ φᾶω ὅλη...

**Τάνης,** σὰ νὰ πῆρε ἔξαφνα ἀπόφασιν, τρέχει στὸ τραπέζι. — Μὰ ἐπὶ τέλους πολὺ σημασία σὰς δίνω! Θὰ κάτσω νηστικὸς ἐγὼ γιὰ χάρι σας!

**Σοφία.** — Χά! χά! Αὐτὸ εἶπα κι' ἐγώ! Ἄν καθυστερήσῃ δηλαδὴ τὸ βαπόρι καὶ δὲν περάσῃ οὔτε ἀπόψε, οὔτε αὔριο, πρέπει νὰ μείνουμε τρεῖς μέρες νηστικοί; ἄς τρώμε χωρὶς νὰ μιλάμε. (Τῶρα τῶνε καὶ οἱ δύο).

**Τάνης.** — Αὐτὴ εἶναι πολὺ πιδὸ καλὴ ἀπ' ἐκείνη πὸν ἐφάγαμε μιά μέρα στὸ Μιλάνο. Θυμώσατε; Σ' ἓνα ρεστωράν μέσα στὴ γκαλαρία.

**Σοφία.** — Εἶπαμε νὰ μὴ μιλάμε!

**Τάνης.** — Ὅμιλῶ μόνος!

**Σοφία.** — Μόνο οἱ τρελλοὶ μιλάνε μονάχοι τους!

**Τάνης.** — Κυρία!

**Σοφία.** — Μὰ ἐπὶ τέλους μεγάλη σημασία σὰς δίνω! Τίποτα δὲν ἐμποδίζει καὶ νὰ μιλάμε. Ἄς φερθοῦμε σὰν πολιτισμένοι καὶ ἄς χωρίσουμε σὰ δυὸ καλοὶ φίλοι.

**Τάνης.** — Καὶ βέβαια. Ἡ κουδέντα εἶναι καὶ χωνευτική!

**Σοφία.** — Πολὺ καλά, ἄς εἶναι κι' ἔτσι. Θὰ σὰς μιλάω, σὰ νὰ μιλάω σ' ἓναν ξένο.

**Τάνης.** — Ἀκριβῶς! Κι' ἔταν, ὕστερα ἀπὸ χρόνια ξαναγταμωθῶμε μιά μέρα, γιατί νὰ μὴ μιλήσουμε καὶ πάλι; Σὰν δυὸ ξένοι πὸν γνωρίζοντουσαν μιά φορὰ κι' ἓνα καιρὸ κι' ἔπειτα τυχαίως πάλι συναπαντήθηκαν.

**Σοφία.** — Γιατὶ ὄχι; Ὁ πολιτισμὸς σήμερα τὸ ἀπαιτεῖ. «Νομπλὲς ὀμπλιζ».

**Τάνης.** — Στοιχηματίζω πῶς θὰ σὰς συναντήσω καὶ πάλι μπροστὰ σὲ καμμιά βιτρίνα μὲ φαγώσιμα, ὅπως τὴν ἡμέρα πὸν ἀπαντηθήκαμε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μας, στὸ ὠρατο Παρισάκι!

**Σοφία.** — Τὶ ὠραία πὸν ἦταν ἐκείνη ἡ ἰταλικὴ μουρταδέλλα μὲ τὸ σκορδάκι! σὰ σῦκο, ἡ ἀτιμη! Πῆγα χορτασμένη στὸ ξενο-

δοχεῖο, μάτια μου. (Μὲ ἀνάλογη χειρονομία). Ἴσαμε ἐδῶ!

**Τάνης.** — Σὰς πῆρε ὄμιος μυρουδιά ἢ μητέρα σας, γιατί εὐωδιάζατε τρεῖς ὥρες μακρὺ σκόρδο.

**Σοφία.** — Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκα νὰ τῆς ὁμολογήσω ὕλες μου τῆς παρεκτροπῆς. Πῶς ἐδέχτηκα νὰ μὲ παρασύρῃ ἓνας κύριος εἰς ἓνα ἐδωδιμοπωλεῖον.

**Βαγγέλης,** μπαίνει. — Γαυτοποιήθηκε μιά χαρά! τρεῖς κορυφές ὕλες δικές της. Μονάχη της θὰ εἶναι στὴν κάμαρα.

**Σοφία.** — "Α μπράβο!

**Τάνης.** — Καὶ τί κρατᾶς ἐκεῖ;

**Βαγγέλης.** — "Α! βρῆκα τὸν ταχυδρόμο ἐκεῖ στὰ καφφενεῖα στὸ μουράγιο, καὶ μοῦδωσε τοῦτο. (Τὸ δίνει στὴ Σοφία). Τοῦ τὸ εἶχες, λέει, παραγγελιά... Μορταδέλλα εἶναι, ἀπὸ ἓνα ἰταλικὸ βαπόρι τὸ ἀγόρασε.

**Σοφία,** τὸ ξετυλίγει. — "Α, μπράβο!

**Τάνης,** πλησιάζει. — Μορταδέλλα μὲ σκορδάκι! Τὸ ἄρωμα τοῦ πρώτου ἐρωτὸς μας!

**Σοφία.** — Σοῦτ!

**Τάνης.** — Ἐλα, γειά σου. Φέρε λοιπόν ἓνα μαχαῖρι νὰ κόβῃ καλά, θέλει φιλὲς φιλὲς φέτες... Καὶ τὴ μπουκάλα μὲ τὸ οὐζάκι.

**Βαγγέλης.** — Καλά. Μὰ τὸ βαπόρι μὲ τὸ ἄλικάκι φεύγει... Ἐσήκωσε τὴν ἀγκουρα... Ἐλάτε νὰ δῆτε... (Φεύγει ὁ Βαγγέλης).

**Σοφία,** παίρνει τὰ κιάλια καὶ πηγαίνει καὶ κυττάζει ἀπὸ τὴν βεράντα. Ἡ ἄλλη δὲν εἶναι στὸ κατάστρωμα, γιατί;

**Τάνης.** — Ἐέρω κι' ἐγώ; (Σηκώνεται κι' αὐτὸς καὶ πηγαίνει στὴ βεράντα).

**Σοφία.** — Θὰ τῆς κάνῃ καλὸν καιρὸ. Πρὶν φυσοῦσε λιγάκι, τώρα ἔκοψε... Μὰ πάντα ἔχει κάποιο κυματάκι...

**Τάνης.** — "Α, δὲν εἶναι τίποτα... Αὐτὸ πὸν βλέπεις, εἶναι τὸ κύμα πὸν κάνει ἢ ἔλικα τοῦ βαποριοῦ... (Ἀκούγονται σφυριξίτες).

Πάει, τοῦδωσε δρόμο ὀλοταχῶς... Ἐστρίψε τὸν κάβο... Μόνο ὁ καπνὸς τώρα φαίνεται... Σὲ λίγο οὔτε αὐτὸς... Πάει τὸ ἄλικάκι... Κι' ὄλα τελείωσαν γιὰ πάντα! καὶ ὁ καιρὸς κυλάει γλήγορα καὶ ὄλα τὰ παίρνει μαζί του!

**Σοφία.** — Τὰ λόγια πὸν σοῦ εἶπε φεύγοντας... πῶς τὰ λές μὲ πόνο;

**Τάνης.** — Κάθε ἄλλο... Θέλω νὰ πῶ πῶς αὐτὸ ἦταν ὄλο... (Χτυπάει τὰ χέρια του).

...

...



Καὶ ἄδικα ἐσὺ . . . (Ἔρχεται ὁ Βαγγέλης καὶ φέρονε μαχαίρι, οὐζο καὶ ποτηράκια).

Βαγγέλης τ' ἀκωμψαίει στὸ τραπέζι. — Ὅριστε. (Φεύγει πάλι).

Σοφία. — Ἴλος πάντων, ὡς μείνω μὰ μεροῦλα, μὰ μὲνη μεροῦλα, νὰ σοῦ φτιάξω ἕνα γλυκὸ καὶ βλέπουμε . . .

Τάκης, τὴν πιάνει. — Νῶ ἀρχίσῃς νὰ φτιάγῃς ὅλα τὰ γλυκὰ ποὺ ἔχει τὸ βιβλίο τῆς μαγειρικῆς, κάθε μέρα ἀπὸ ἕνα . . . Καὶ ἅμα τελειώσουν ἔλα . . . φεύγεις.

Σοφία. — Σὰν τὴ Χαλιμὰ δηλαδή, ποὺ κάθε μέρα ἔλεγε καὶ ἀπὸ ἕνα παραμῦθι στὸ Σουλτάνο τῆς! . . . Νὰ σοῦ πετύχῃ Σουλτάνος! ποὺ μοῦ ἤθελες καὶ χαρέμι!

Τάκης. — Ναί ἔτσι: ὅπως στὴ Χαλιμὰ χίλιες καὶ μὴ γλυκὲς νύχτες κι' ἔπειτα βλέπουμε . . . (τὴν ἀγκαλιάζει).

Σοφία, τοῦ φεύγει. "Ἄσε με τώρα . . .

Τάκης. — Ἔλα, μὴν κάνῃς πείσματα κοτζάμου γυναίκα, σὰν κανένα κοριτσάκι!

Σοφία. — Ἴ πείσματα! . . . Ἄσε με νὰ κόψω τὴ μουταρδέλλα! Δὲν μπορῶ πιά νὰ κρατηθῶ, μούρχεται ἡ μυροῦδιά . . . (Ἀρχίζει νὰ κόβῃ).

Τάκης. — Ἄ ἔτσι μπράβο! Θαρρῶ πὼς εἶναι πάλι ἡ πρώτη μέρα ποὺ γνωριστήκαμε . . . Μὰ κόψε, κόψε γλήγορα. (Βάζει οὐζο στὰ ποτηράκια). Νὰ πιοῦμε οὐζο, ὅλα νὰ τὰ πνίξουμε μέσα σ' ἕνα ποτήρι. Κυλάει γλήγορα ὁ καιρὸς κι' ὅλα τὰ παίρνει μαζί του. Περαιστὶκὸ ἦταν τὸ μελτεμάκι. (Μὲ τὸ ποτήρι σηκωμένο, κυττάζει πρὸς τὴ βεράντα). Νά, τώρα, οὔτε ἕνα κυματάκι . . . Ἑσυχία, μπουνάτσ, κάλμα, γαλήνη . . .

## ΑΥΛΑΙΑ

Τέλος τῆς Γ' πράξεως καὶ τοῦ ἔργου.

## ΠΛΗΓΕΣ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

Πάντα καλῶς νὰ δορίζετε, τῆς Μοίρας  
πληγές ἀμέτρητες σὰν κύματα  
καὶ δυνατὲς σὰν, πὰ σ' ἀμόνι, σφύρας  
χτυπήματα.

Μ' ἐσῶς, ὦ κίλοπρόσδεχτες, μεστῶνει  
καὶ σφίγγεται τῆς ζωῆς μου τὸ δεντρί  
μακριὰ ἀπ' τὴν εὐτυχία, ποὺ χαλαρώνει  
νοῦ καὶ κορμί.

Ὁ πόνος, ποὺ τὸν εὐκολο λυγίζει  
καὶ κατὰ γῆς τὸν στρώνει σὰ νεκρὸ,  
τὸ δύσκολον ἔμένα πῶς με ἀνδριάζει  
μὲ τὸν καιρὸ!

Κάθε κακὸ τυλίγει με μ' ἀτσιάλι  
καὶ καθ' ἐμπόδιο ντύνει με μ' ὀσμὴ,  
ποὺ τὴν ἀντίστασή μου πιδὸ μεγάλη  
τὴ δημιουργεῖ.

Ἡ στέρηση ποὺ ἀδιάνομα με ζώνει  
νικᾷ τὸν ὕπνο, τὴν ἀραθυμιά  
καὶ γιὰ τὸν κάθε ἀγῶνα με ἀρματώνει  
μ' ὀπλα βαριά.

Εὐλογημένη νάσαι, ὦ μαύρη μοῖρα,  
ποὺ με κυλᾷ σὲ δράση φλογερή,  
ἀπ' ὅπου ἀντλεῖ κ' ἡ φτωχικὴ μου λύρα  
ζωντανίας πνοή.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ



ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

## Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (\*)

Ξαναρώτησα τὸ Νάνη, ἀλλὰ δὲ θέλησε νὰ μοῦ φανερώσῃ τίποτα. Ἐπέμεινε στὸ χορὸ. Καὶ σὲ λίγο πῆρε τὸ καπέλλο του κι ἔφυγε.

Δὲν ἠσύχασα. Καὶ βγήκα κι ἐγώ, σὰ νὰ-θελα νὰ τὸν πάρω ἀπὸ πίσω.

Ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, τὸν βρήκα. Καὶ τὸν βρήκα μαζί μ' ἕνα γνωστὸ μας κύριο, δικηγόρο, ποὺ ἀνακατευόταν σὲ μονομαχίες.

Δὲν γινόταν σχεδὸν μονομαχία στὴν Ἀθήνα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, χωρὶς νὰ εἶναι στὰ μέσα καὶ στὰ ἔξω, μάρτυς καὶ διευθυντής, αὐτὸς ὁ κ. Ἀγγελικόπουλος, ὁ δικηγόρος. Κι ἂν δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος, θὰ ἦταν . . . τὰ πιστόλια του. Γιατὶ εἶχε ἕνα ζευγάρι πιστόλια ἐπίτηδες γιὰ νὰ βροντοῦν, συνήθως χωρὶς ἀποτέλεσμα. «ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς».

Ὅσον τερατώδες κι ἂν ἦταν, ἀναγκάσθηκα τότε νὰ τὸ ὑποθέσω σχεδὸν μὲ βεβαιότητα. Καὶ τὸ μεσημέρι, στὸ σπίτι, ἐπέσα τὸ Νάνη, ποὺ ἀναγκάσθηκε νὰ μοῦ τὸ ὁμολογήσῃ, ἀφοῦ ὅμως μοῦ πῆρε τὸ λόγο μου, πὼς δὲν θάλεγα τίποτα σὲ κανένα καὶ δὲν θάκανα τὸ παραμικρὸ.

— Ναί, ἀδελφέ, μοῦ εἶπε: τώρα ξύπνησε νὰ μοῦ ζητήσῃ μονομαχία.

— Μὰ γιὰ ποῖό λόγο;

— Γιατὶ τὸν πρόσβαλα, λέει, ποὺ πῆγα στὸ σπίτι του, ἐνῶ ἤμαστε μαλωμένοι.

— Ἄ, μόνο γι' αὐτό;

— Εὐτυχῶς . . .

— Ὅστε αὐτὴ ἡ μονομαχία δὲν θάταν τόσο ἀγρία;

— Ὅχι, ὄχι, μὴν ἀνησυχῆς. Μέχρις ἀποτέλεσματος εἶπαμε. Μὲ τὴν πρώτη βολή, θὰ

τοῦ φυτέψω μὴ σφαιρούλα στὸ μπράτσο καὶ θὰ ἠσυχάσῃ. Ξέρεις, σκοπεύω καλά. Καλύτερα ἀπ' αὐτόν. Μὴ φοβάσαι . . .

— Κι ἂν, μὲ τὴν πρώτη βολή, σοῦ φυτέψῃ ἐκεῖνος καμμιά σφαιρούλα στὸ σταυρό;

— Ἔ, καλά! . . . Ἄμ' καὶ τώρα ποὺ θὰ βγῶ ἔξω, μπορεί νὰ πέσῃ ἕνα κεραμίδι, νὰ μὲ σκοτώσῃ. Ἴσ' σημαίνει;

Ἡ πεποίθησι, ἡ γαλήνη, ἡ ἀταραξία τοῦ γιοῦ μου μ' ἐγκαρδίωσαν βέβαια ἀρκετά. Ἀλλὰ μπορούσα νὰ εἶμαι ἐντελῶς ἡσυχος; Μπορούσα ἐπὶ τέλους νὰ μὴ φοβάμαι τὸ τυχαῖο, ποὺ θὰ τὸ προκαλοῦσε ἡ διασταύρωσι τῶν πιστολιῶν τοῦ κ. Ἀγγελικόπουλου;

— Πότε θὰ γίνῃ; ρώτησα.

— Δὲν ξέρω ἀκόμα. Ἵστερα θὰ πάω νὰ βρῶ τοὺς μάρτυράς μου, νὰ μοῦ ποῦν. Αὐτὴ τὴν ὥρα συνεννοοῦνται μὲ τοὺς μάρτυρας τοῦ παλαβοῦ.

— Οἱ δικοὶ σου ποιοὶ εἶναι;

— Ὁ κ. Ἀγγελικόπουλος κι' ὁ Κωστάκης.

Ὁ περίφημος Κωστάκης, ὁ παιδικὸς φίλος τοῦ γιοῦ μου, εἶχε γίνεῖ βλέπετε, κι αὐτὸς «ἄνθρωπος τοῦ κόσμου» κι ἔκανε καὶ τὸ μάρτυρα σὲ μονομαχίες. Γιὰ νὰ εἶμαι ὅμως δίκαιος, πρέπει νὰ προσθέσω, πὼς πρώτη φορὰ τὸ παιδί λάβαινε μέρος σὲ τέτοια φασαρία.

Κι οἱ μάρτυρες τοῦ παλαβοῦ;

— Ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ ἦλθ' ἐδῶ κι' ἕνας ἄλλος — ἔρχασα τὸνομά του — γέος σὰν τὸ Σοφίκη.

Ἀνησυχῆσα.

— Μωρέ, ὅλο καὶ παιδιὰ μαζευτήκατε γι' αὐτὴ τὴ μονομαχία!

— Μὴ φοβάσαι! Ἔχουμε τὸν κ. Ἀγγε-

(\*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.



λακόπουλο πού εἶναι μάγνα καί... πατέρας!

Ἐπίπνευμα περίμενα τὸ γιό μου στὸ σπίτι. Γύρισε πολὺ νωρίτερ' ἀπὸ τὸ συνηθισμένο καί μᾶς ἐμπιστεύτηκε πῶς ἡ συνάντησή τῆς γινόταν τὸ πρωτὶ στίς πέντε, σ' ἓνα χτήμα, στὰ Πατήσια.

Προσπαθοῦσα νὰ τοῦ κρύψω τὴ συγκίνησή μου μὲ ἄστεϊα.

— Πρέπει νὰ κάμης καί τὴ διαθήκη σου, τοῦ εἶπα.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκη, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἄν τὸ φέρῃ ὁ διάβολος καί φάω τὴ σφαῖρα στὸ σταυρό, ἔχω κληρονόμο φυσικὸ σὲ περιουσία πού δὲν ἔχω!.. Ψέμματα;

— Μὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ περιουσία, ἐξακολουθοῦσα νὰστετεύουμαι. Πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσης τίς τελευταῖες σου θελήσεις.

— Δὲν ἔχω οὔτε μιὰ! μοῦ ἀποκρίθηκε. Νὰ κάμετε καί νὰ κάνετε πάντα ὅ,τι θέλετε!

Μ' ἔλ' αὐτά, ὁ Νάνης κλείστηκε καμμιὰ ὥρα στὴν κάμαρά του. Κάποια ἰδέα θάχε κι αὐτός, κάποιο γράμμα θὰ ἐθεώρησε ἀναγκαῖο νὰφῆση...

Ἐβρει κανεὶς τί γίνεται μὲ πιστόλια, ἔστω καί κανονισμένα ἀπὸ τὸν κ. Ἀγγελικόπουλο; Θὰ φοβοῦσαν ἀπὸ μέσα του λιγάκι κι ὁ Νάνης!.. Ὅσο γιὰ μένα, τὸ θεωροῦσα τόσο πιθανὸ νὰ σκοτωθῆ, ὅσο καί νὰ γλυτώσῃ. Κι ὅμως δὲν εἶχα κακὸ προαίσθημα, δὲν ἔβλεπα τὴ σκιά τοῦ θανάτου, δὲν πίστευα πῶς μπορούσε νὰ φύγῃ αὐριο ἀπὸ τίς πέντε ὁ Νάνης καί νὰ μὴν ξαναγυρίσῃ ζωντανός...

Ἐ, πληγωμένος ἐλαφρά, ἴσως... Ἡ αἰσιοδοξία μου αὐτὸ δὲν τὸ ἀπέκλειε. Καί θυμολογῶν τὴ βραδυὰ ἐκείνη πού εἶμασταν στὸ θέατρο κι ἦρθε ὁ ὑπηρέτης νὰ μοῦ πῆ πῶς ὁ Νάνης εἶχε γυρίσει χτυπημένος στὸ κεφάλι...

Στὴν περίστασι αὐτὴ, κατάλαβα πῶς ἐκτός ἀπὸ τὸ μυαλό μας, ἀπὸ τὴ «συλλογιστικὴ αὐτὴ μηχανή», ὅπως τὸ εἶπε ἓνας σοφός, ὑπάρχει μέσα μας καί μιὰ ἄλλη δύναμη μυστηριώδης, μὲ ἀγνωστο ὄργανο, πού βγάξει ἐπίσης συμπεράσματα. Καί τὰ συμπεράσματα αὐτὰ ἡ ψυχὴ μας τὰ πιστεύει περισσότερο ἀπὸ τὰλλα.

Νὰ τώρα, ἡ λογικὴ μου ἔλεγε: «Ὁ Νάνης μπορεῖ καί νὰ σκοτωθῆ». Τὸ μυστήρι

ὅμως ἐκείνο πού τὸ λέμε προαίσθημα, μοῦ ὑπαγόρευε: «Ὁχι, δὲ θὰ πάθῃ τίποτα! Τὸ πολὺ-πολὺ μιὰ τσαγκρουνιά». Σὲ τί βασίζοταν αὐτό; Σὲ τίποτα. Κι ὅμως αὐτὸ πίστευα ἀπὸ μέσα μου. Κι ἡ συγκίνησή μου ἀπ' ὅλη τὴ φασαρία, δὲν ἦταν τόση, ὥστε νὰ μὴν κρύβεται...

Ἄφου ἐργάστηκε στὴν κάμαρά του ὁ Νάνης ξανάφυγε, ξαναγύρισε, ἔφαγε μαζί μας ἡσυχάτος ὅπως πάντα, ξαναβγήκε μετὰ τὸ γεῦμα καί γύρισε νὰ κοιμηθῆ περασμένα τὰ μεσάνυχτα.

Ἐἶχε πεῖ στὸ τραπέζι, πῶς τὴν ἄλλη μέρα θὰ πῆγαινε ἐκδρομὴ καί πῶς θ' ἔρχονταν οἱ φίλοι του μὲ τὰμάξι νὰ τὸν πάρουν πολὺ πρωτὶ.

Ἡ Λουίζα κι ἡ Κιάρρα τὸ πίστεψαν. Κι ἐγὼ κράτησα τὸ λόγο μου δὲν ἐφανέρωσα τὸ παρζμικρὸ οὔτε σ' αὐτές, οὔτε σὲ κανένα.

Στὴ μία ὁ Νάνης κοιμόταν ἡσυχὰ σὲν μιὰ ὁποιαδήποτε νύχτα. Ἐγὼ ὅμως ἔμεινα ἀγρυπνός ὡς τίς τέσσερις παρὰ τέταρτο. Καί μὲ τὴν πρόφαση πῶς ἤθελα νὰ ἰδῶ μὴν ξέχασε ὁ Νάνης τὴν ἐκδρομὴ του, πῆγα στὴν κάμαρά του καί τὸν ξύπνησα.

— Ἀπὸ τώρα; μουρμούρισε.  
— Μὰ εἶναι ὥρα. Νάρθουν οἱ ἄνθρωποι καί νὰ περιμένουν;

Κοίταξε τὸ ρολόι του.  
— Ἐσὺ! μὰ εἶναι νωρίς!.. Δὲ μάφηγες νὰ κοιμηθῶ ἀκόμα μισὴ ὥρα;

Ντόθηκε ἀμέσως, ὅσο πιδ γρήγορα μπόρεσε. Καί θυμολογῶν πολὺ καλὰ τὸ μπλὲ κουστομάνκι πού φόρεσε, τίς μπλὲ γκέτες, τὴ γαλάζια γραβάτα, τὴ μαύρη ρεπούμπλικα καί τὸ σταχτόμαυρο ἐπανωφόρι, χειμωνιάτικο ὀλωσοδιόλου, γιατί ναι μὲν ἦταν Ἀπρίλης, ἀλλὰ τὸ πρωτὶ ἔκανε παγωνιά.

Ἐτσι εἶδα τὸ γιό μου νὰ φύγῃ, γιὰ νὰ γυρίσῃ ἴσως πληγωμένος, ἴσως καί νεκρός...

Στὸν ἐγωϊσμό μου, ὅλες ἐκείνες τίς ὥρες, οὔτε στιγμὴ δὲν ἐσκέφθηκα πῶς μπορούσε νὰ γυρίσῃ καί φονιάς... Ἴσως καί γιατί, βαθεῖα στὴ συνείδησή μου, τὸ εὕρισκα ἀδίκο.

Τὸν ἀκολούθησα ὡς τὸ κεφαλόσκαλο καί κει τὸν ἀγκάλιασα καί τὸν ἐφίλησα.

Μ' ἐφίλησε καί κείνος μὲ μιὰ συγκίνησι πού δὲν προσπάθησε, τὴν τελευταία αὐτὴ στιγμὴ, νὰ τὴν κρύψῃ. Ἐχλώμιασε ἐλαφρά καί βιάστηκε νὰ κατεβῆ, ἴσως γιὰ νὰ μὴν δῶ στὰ μάτια του κανένα δάκρυ.

Στάθηκα 'κει, ὡς πού ἀκουσα τὸν κρότο τοῦ ἀμαξιοῦ. Κι' ἔπειτα μπήκα στὴν κάμαρά μου γιὰ νὰ κλάψω ἐλεύθερα.

Τὸ καλὸ μου προαίσθημα δὲν μὲ εἶχε ἀφήσει. Κι' ὅμως δὲν θυμοῦμαι νὰ πέρασα στὴ ζωὴ μου πιδ ἀγωνιώδικες ὥρες.

Τὸ κατάλαβαν κι οἱ γυναῖκες πῶς κἄτι ἔχω, καί μὲ πολιορκήσαν μ' ἐρωτήσεις. Ἀλλὰ καί πάλι δὲν ἔμαθαν τίποτα. Ἀλλοίμονο, ἀν τοὺς ἔλεγα πῶς ὁ Νάνης ὀλοένα μονομαχοῦσε!

Στὸ τέλος δὲν βίασταξα. Κατέβηκα, πῆρα ἐν' ἀμάξι καί βρέθηκα στὰ Πατήσια.

Ἡξέρα ἀπάνω-κάτω καὶ ἦταν ἐκείνο τὸ χτήμα καί κἀίησα νὰ περιμένω σ' ἓνα μαγαζάκι ἐκεῖ κοντά.

Τοῦ κάκου ἀφουγκραζόμενον νὰκούσω πιστολιές. Τίποτα. Ἡ μονομαχία θὰ εἶχε τελειώσει.

Σὲ λίγο πέρασαν ἀπὸ μπροστά μου δυὸ μικρὰ Πατησόπουλα. Κι' ἀκουσα τὸ ἓνα νὰ λέῃ:

— Λαβώθηκε στὸ πόδι...  
— Βρὲ σὺ! τοῦ φώναξα: ποιάς;  
— Τίποτα! μοῦ ἀποκρίθηκε ἀπαθέστατα. Μονομάχησαν δυὸ σ' ἐκείνο τὸ περιβόλι. Κι ὁ ἓνας λαβώθηκε στὸ πόδι.  
— Τὸν εἶδες;  
— Τὸν εἶδα... ἀπὸ τὰ κάγγελα... τὴν ὥρα πού τὸν κουβαλοῦσαν.

— Ποιάς ἦταν;  
— Δὲν ξέρω τὸνομά του.  
— Πῶς ἦταν; Πές μου γρήγορα!  
— Ἐνα παιδί ψηλὸ... καστανὸ... ὀμορφο... ἀμούστακο.

Ὁ Περίανδρος ἦ ὁ Νάνης; Αὐτὰ ἦταν χαρακτηριστικὰ καί τῶν δύο.

— Τὶ ροῦχα φοροῦσε;  
— Σκοῦρα.  
— Μπλέ, μωρέ;  
— Δὲν παρατήρησα... δὲ θυμάμαι...

Σκοῦρα βέβαια ἦταν τὰ μπλὲ ροῦχα τοῦ γιοῦ μου. Μὰ σκοῦρα μπορεῖ νὰ φοροῦσε κι ὁ ἄλλος. Ἀδύνατο νὰ βγάλω συμπεράσμα.

Θάλεγα τοῦ παιδιοῦ νὰ μ' ὀδηγήσῃ στὸ «περιβόλι» ἐκείνο, μὰ ὁ Νάνης μὲ εἶχε παρακαλέσει νὰ μὴ ζυγώσω, γιατί δὲν ἤθελε νὰ φανῆ πῶς μοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Κι' ἀναγκάσθηκα νὰ σταθῶ ἀκόμα καί νὰ περιμένω μὲ τὴ φόβερὴ ἀγωνία. Ποιάς ἀπὸ τοὺς δυὸ εἶχε πληγωθῆ; Κι' ἂν ἦταν ὁ γιός μου, — πάντα

ὁ ἐγωϊσμός—ἦταν τοῦλάχιστο ἐλαφρά;... Καί νά, σὲ λίγο, ἐν' ἀμάξι, πού ἔρχοταν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ περιβολιοῦ.

Ὅταν πλησίασε, εἶδα μέσα τὸ Νάνη μὲ τὸν Κωστάκη.

Ἐ, τώρα μπορούσα νὰ παρουσιασῶ. Κι ἔτρεξα στὴ μέση τοῦ δρόμου.

— Ἄ, ὁ μπαμπάς!.. Στάσου, ἀμαξά!.. Ἐμπα μέσα, μπαμπά!.. Ἄ, δὲν ἐδάσταξες ἐπιτέλους... Ἐλα, εἶμαι σῶος καί ἀβλαβής!.. Ὁ ἄλλος πληγώθηκε στὸ πόδι!..

Ἐλεγε ὁ Νάνης, μὲ μιὰ φωνὴ πού μοῦ φαινόταν ἀλλοιώτικη, ἐνῶ ἐγὼ ἀνέβαινα στ' ἀμάξι καί καθόμουν πλάι στὸν Κωστάκη. Γιατί ὁ Νάνης εἶχε σηκωθεῖ νὰ μοῦ κάμῃ θέση κι ἐκάθησε ἀντικρῶ.

— Κι ὁ Ἀγγελικόπουλος; ρώτησα.

— Ἐμειν' ἐκεῖ μὲ τὸ γιατρὸ καί μὲ τὰ πιστόλια του. Περιποιεῖται τὸν πληγωμένο. Σὲ λίγο θὰ τὸν κουβαλήσουν...

— Εἶναι ἀσχημα;

— Δὲν πιστεύω... Εἶπαν πῶς δὲν ἀγγίχτηκε τὸ κόκκαλο... Δὲν σοῦ τῆλεγα; Μόνο πού ἀντι στὸ χέρι, ὅπως λογάριαζα, τὸν χτύπησα στὸ πόδι.

— Πάλι καλά!  
Τὸ ἀμάξι ἔτρεχε πρὸς τὴν πόλη κι ὁ Νάνης μοῦ διηγόταν τὰ καθέκαστα.

Πυροβόλησαν δυὸ φορές, ἀπὸ ἀπόστασι εἰκοσι βημάτων καί μὲ σκόπευση δὲν θυμοῦμαι πιά πόσων δευτερολέπτων. Ὁ κλῆρος γιὰ τὴν καλύτερη θέση εἶχ' εὐνοήσει τὸν ἀντίπαλο. Τὴν πρώτη φορὰ καί τὰ δυὸ πιστόλια, — μπράβο, Ἀγγελικόπουλε! — εἶχαν ἀφλογιστῆ. Τὴ δεύτερη ἦρθε τὸ ἀποτέλεσμα κι ἡ μονομαχία τελείωσε χωρὶς νὰ συμπιλιωθοῦν.

— Ὡστε δὲν ἔχει τραπέζι! εἶπα.

— Δυστυχῶς! ἀποκρίθηκε ὁ Κωστάκης.

— Μπὰ! τοῦ εἶπε ὁ Νάνης. Καί δὲν ἔρχεσαι νὰ φᾶμε τὸ βράδυ στὸ σπίτι; Νὰ σοῦ-χω καί τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα.

\* \*

Ἦταν μιὰ ὥρα χαρᾶς, ἀνακούφισης. Κι ὕστερα πάλι, στὸ σπίτι, μιὰ ὥρα θριάμβου.

— Μπὰ! ἔκαμε ἡ Λουίζα. Τόσο νωρὶς τελείωσε ἡ ἐκδρομὴ;

— Γυρίσατε κίβλα; ἀπόρησε ἡ Κιάρρα. Κι ἐγὼ μὲ καμάρι:

— Καλέ, ποιά ἐκδρομὴ. Ὁ κύριος εἶχε μονομαχία!



— Μονομαχία ; ! . .

— Μάλιστα, μάλιστα ! Και φύτεψε μιὰ σφαίρα στο μερί του κ. Περιάνδρου Σοφίκη. Στο φαχνό εύτυχως ! . .

Ἄλγεια ; Ἡ Λουίζα ἔβγαλε τίς φωνές. Κι ἡ Κιάρρα ἔκανε τὴ λυπημένη. Μ' ἀπὸ μέσα τους καμάρωναν. Ἀκοῦς ἐκεῖ καὶ μονομάχος ὁ Νάνης ! Καὶ νάχη χτὲς τόση ἀταραξία ! . . Καὶ νὰ κοιμηθῆ ὅλη τὴ νύχτα μονορούφι ! Καὶ νὰ πληγώσῃ τὸν ἀντίπαλο ! . . Τί παλληκάρι ! Μπράβο του !

Καὶ γιὰ τίς δυὸ γυναῖκες, προπάντων γιὰ τὴ μητέρα, δὲν ἦταν μόνο τὸ καμάρι τῆς παλληκαρίας. Ἦταν κι ἡ χαρὰ τῆς σωτηρίας. Γιὰ φαντάσου, ἂν ἀντὶ νὰ πληγώσῃ, πληγωνόταν ; Γιὰ φαντάσου νὰ σκοτωνόταν ; Πολὺ ἤθελε ; . . Ἄ, δάξασαι ὁ Θεὸς ποὺ τὸν ἐφύλαξε ! . .

Ναί, μὰ ἡ ὥρα τῆς χαρᾶς, τοῦ θριάμβου, πέρασε. Κι ἄρχισε πάλι ἀνησυχία, φόβος.

Γιατί τί θὰ γινόταν τώρα ; . .

Ἡ μονομαχία εἶχε κρατηθεῖ μυστική. Οὔτε Ἀστυνομία, οὔτε κανένας δὲν πῆρε χαμπάρι. Ναί, μὰ κατόπι ; Ἡ μονομαχία εἶχε, βλέπετε ἀποτέλεσμα. Δὲν μποροῦσε νὰ περάσῃ ἔτσι. Θὰ μᾶς ἔφερνε κάποιες ἐνοχλήσεις. Καὶ μποροῦσε νάταν σπουδαῖες.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ἓνας πολίτης ποὺ μονομαχοῦσε, εἴτε μὲ πολίτη εἴτε μὲ στρατιωτικό, μποροῦσε νὰ μὴν καταδιωχθῆ, μὰ μποροῦσε καὶ νὰ καταδιωχθῆ. Κατὰ τὴν περίπτωση, κατὰ τὴ θέση του, κατὰ τὸ πολιτικό του χρῶμα ἢ κατὰ τὸ κέφι τῶν ἀρμοδίων. Οὔτε νόμος ὑπῆρχε, οὔτε κανόνας.

Ἡ, καλύτερα, ὑπῆρχε κάποιος νόμος, ποὺ γι' ἄλλους εἶχε ὅλη τὴν ἰσχὺ, καὶ γι' ἄλλους καμμιὰ.

Ἄλλὰ ἐμεῖς, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, εἴμαστε ἀντιπολιτευόμενοι. Μᾶς εἶχαν μάλιστα στὸ στομάχι, γιατί ἡ γυναῖκα μου ποὺ τῆς ἄρεσε κάποτε ν' ἀνακατεύεται στὰ πολιτικά, εἶχε παραφωνάξει στίς τελευταῖες ἐκλογές, ποὺ τίς χάσαμε . . Δὲν ἦταν δύσκολο λοιπὸν νὰ ἐπωφεληθοῦν γιὰ νὰ μᾶς ἐκδικηθοῦν. Ἐφθανε μιὰ ὑπόδειξη στὸ διευθυντὴ τῆς Ἀστυνομίας καὶ στὸν Εἰσαγγελέα. Καὶ μποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ συλληφθῆ ὁ Νάνης καὶ νὰ προφυλακισθῆ, ἀδιάφορο ἂν κατόπι θὰ ἔδωκε ἀθῶος.

Τὰ σκεφθήκαμε αὐτὰ καὶ τὰ φοβηθήκαμε ὅλα.

Τὸ μόνο ποὺ μᾶς ἔδωσε λίγο θάρρος, ἦταν ἡ θετικὴ πληροφορία πὼς ἡ πληγὴ τοῦ Σοφίκη ἦταν ὀλωσδιόλου ἀκίνδυνη. Τὸ πόδι του δὲν θὰ πάθαινε τίποτε. Μόνο δὲν θὰ τὸ μεταχειρίζοταν κανένα μῆνα.

Ἐκάναμε τότε ἓνα πρόχειρο συμβούλιο καὶ βρεθήκαμε σύμφωνοι πὼς ἔπρεπε νὰ φύγομε τὸ γρηγορότερο. Ὁ Νάνης ὅμως ἔπρεπε νὰ κρύβεται, ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ μπαρκαρίζοταν κρυφὰ στὸ βαπόρι. Ἄν, φυσικά, μαθαίναμε πὼς εἶχαν σκοπὸ νὰ τὸν καταδιώξουν.

Ὅπως δὲν ἦταν φρόνιμο νὰ μείνῃ στὸ σπίτι μας οὔτε ὥρα. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ μποροῦσε νάρθοῦν καὶ νὰ τὸν πιάσουν. Ἄλλὰ ποῦ νὰ πάη ;

Νὰ ἓνα δύσκολο ζήτημα ποὺ ἔπρεπε νὰ λυθῆ στὴ στιγμὴ.

Εἶχαμε βέβαια πολλὰ φιλικὰ σπίτια, ποὺ θὰ μᾶς ἔκαναν τὴ χάρη νὰ κρύψουν τὸ Νάνη. Μὰ τάξεραν κι οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ πρῶτα-πρῶτα θὰ πήγαιναν νὰ ψάξουν σ' αὐτὰ. Ἔτσι, ἐκτὸς ποὺ ἦταν φόβος νὰνακαλυφθῆ τὸ παιδί, ἦταν καὶ μιὰ μεγάλη ἐνόχληση ποὺ δὲν ἤθελα νὰ τὴ δώσω σὲ κανένα μας φίλο, καὶ μάλιστα στὸν πιὸ στενὸ, στὸν πατέρα τοῦ Κωστάκη, ποὺ ἦταν τώρα Ἀρεοπαγίτης. Ἀφῆνω δὰ πὼς ἦταν ζήτημα, ἂν ἓνας ἀνώτερος δικαστικὸς θὰ ἔσεχόταν νὰ κρύψῃ στὸ σπίτι του ἓνα . . . φυγόδικο !

Κι ἄξαφνα ὁ Νάνης χτύπησε τὸ μέτωπό του.

— Ξέρω ποῦ θὰ πάω, εἶπε. Ἐκεῖ δὲν θὰ μὲ βροῦν ποτέ . . . Μόνο ποὺ θὰ μοῦ πάρουν κάπως ἄλμυρὸ νοῦκι.

Τὸν κατάλαβα ἀμέσως.

— Στῆς κυρίας Μαγδαληνῆς Ὀρατίου ;

— Ἀκριβῶς ! . .

Ἡ Λουίζα εἶχε ἀκουστὰ τὴ θεῖα τῆς Ἀνδρομάχης. Δὲν πείραζε ποὺ τὴν ἀκουγε τώρα κι ἡ Κιάρρα.

Ἡ θεατρίνα καθόταν ἀκόμα στὴν ἴδια γειτονιά, ἀλλὰ σὲ ἄλλο σπίτι, κάπως μεγαλύτερο. Εἶχαν μεγαλώσει, βλέπετε, οἱ δουλειές τῆς, ἂν κι ἔκανε πάντα τίς ἴδιες δουλειές : ἔπαιζε στὸ θέατρο καὶ πουλοῦσε τὰ κεντήματα καὶ τὴν ὀμορφιά τῆς ἀνεψιάς τῆς. Φαίνεται ὅμως πὼς κι ὁ μισθὸς τῆς στὸ θέατρο ἦταν τώρα πιὸ ἱκανοποιητικὸς, καὶ τὰ κεντήματα τῆς Ἀνδρομάχης εἶχαν περισσότερη πέραση, κι ἡ ὀμορφιά τῆς ἀκόμα, σ' ὅλη τῆς τὴν ἀκμὴ.

Γιατί τὸ κοριτσάκι ποὺ γνωρίσαμε εἶχε μεστώσει σὲ μιὰ ὡραία νέα, καλλίμορφη, ροδομάγουλη κι ἀφράτη. Τὴν ἔβλεπα κι ἐγὼ κάποτε στὸ θέατρο κι ἐθαύμαζα αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη, ποὺ δὲν τὴν ἐφантаζόμουν τέτοια.

Ἄλλ' ἂν ἐμεγάλωναν οἱ δουλειές τῶν δυὸ γυναικῶν, δὲν ἐμίκρυνε ὅμως καθόλου ἡ παλιά τους καλοσύνη. Κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπαν τὸ Νάνη, τοῦ μιλοῦσαν μὲ ἀγάπη ἀληθινή. Τόσο, ποὺ τὸν ἔκαναν κάπου-κάπου νὰ πηγαίνῃ καὶ στὸ καινούργιο τους σπίτι, χωρὶς καμμιὰ ἰδέα, ἀλλὰ ἔτσι μόνο ἀπὸ φιλία κι ἀπὸ συμπάθεια.

Πραγματικῶς, δὲν μποροῦσε νὰ βρεθῆ καλύτερος κρυφώνας. Γιατί ὁ Νάνης ἦταν βέβαιος — κι ἐγὼ μαζὺ του, — πὼς οἱ καλὲς γυναῖκες θὰ τὸν δεχόνταν ὀλεσπρόθυμες καὶ πὼς κανένας δὲν θὰ φανταζόταν νὰ τὸν ζητήσῃ στὸ σπίτι τους. Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ ; Καὶ τότε ἀκόμα ποὺ εἶχε τὴν Ἀνδρομάχη, καὶ κατόπι τὴ Μαριώ, δὲν τόξεραν πὼς σύχναζε στὴ Βάθη, παρ' ὅ Κωστάκης κι ἓνα-δυὸ ἀκόμη δικαὶ του φίλοι.

— Ἄλλὰ πρέπει νὰ φύγω ἀμέσως, εἶπε ὁ Νάνης, πρὶν ἔρθουν ἐδῶ ἀστυνόμοι κι ἀστυφύλακες.

Φοβόταν, βλέπετε, μὴν τὸν πιάσουν. Ἡ γενναϊότης του δὲν εἶχε ἐδῶ καμμιὰ σχέση. Ὅλα κι ὅλα, μόνο στὴ φυλακὴ δὲν ἐννοοῦσε νὰ μπῆ, οὔτε γιὰ μιὰ μέρα. Θὰ κρυβόταν τώρα, γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ προσωρινά. Καὶ κατόπι, βλέποντας καὶ κάνοντας.

Μπορεῖ νὰ φεύγαμε μαζὶ. Μπορεῖ νὰ τὸν φυγαδεύαμε στὸ ἐξωτερικὸ καὶ νὰ πηγαίναμε νὰ τὸν βροῦμε.

Σὲ μιὰ ὥρα, ἡ βαλίτσα τοῦ Νάνη ἦταν ἔτοιμη. Τὴν ἐφόρτωσε σ' ἓνα ἄμαξι, μπῆκε κι αὐτὸς καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι τῆς θεατρίνας.

Ἦταν νωρὴ ἀκόμα, γιὰ νὰ φοβηθῆ μὴ θὰ τὸν ἐπιασαν στὸ δρόμο. Ἐγὼ θὰ πῆγαίνα νὰ τὸν ἀνταμῶσω τὸ βράδυ κρυφὰ.

Οἱ γυναῖκες τὸν ἀποχαιρέτισαν κλαίγοντας. Κι ἔπρεπε νὰ τοὺς θυμίσω δέκα φορές πὼς δὲν ἦταν ἐπιτέλους γιὰ τὴν καρμανιόλα, γιὰ νὰ πάθουν τοῦλάχιστο τὰ δάκρυα. Δὲν ἔπαψαν ὅμως τοὺς ἀναστεναγμούς.

— Τί βέβασα ! . . ἔλεγε ἡ Λουίζα. Τί βέβασα μ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ ! . . Ἀχ, δὲν μπορῶ πιά . . . Τὸ ποτήρι ξεχειλίσει . . .

Καὶ πρέπει νὰ ὀμολογήσω πὼς σὲ καμμιὰ

ἱστορία τῆς Κιάρρας δὲν εἶδα ποτέ τὴ Λουίζα πιὸ λυπημένη, πιὸ στενοχωρημένη.

Ἰσοτερ' ἀπὸ δυὸ ὥρες, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἐτοιμαζόμαστε νὰ καθήσουμε στὸ τραπέζι, δεχτήκαμε τὴν ἐπίσκεψή τοῦ κ. ἀστυνόμου. Δυὸ ἀστυφύλακες, τὸν περίμεναν στὴν πόρτα.

Ἡ μονομαχία καὶ ὁ «τραυματισμὸς τοῦ κ. ἀνθυποπλοίαρχου περιήλθον εἰς γνῶσιν τῆς ἐξουσίας» κι' ὁ κ. ἀστυνόμος ζητοῦσε τὸ Νάνη γιὰ νὰ τὸν . . . ἀνακρίνῃ.

Τοῦ ἀποκρίθηκα πὼς ὁ γιός μου εἶχε φύγει καὶ πὼς δὲν ξέραμε ποῦ πῆγε.

— Κρύβεται ; ρώτησε ὁ κ. ἀστυνόμος μὲ χαμόγελο.

— Μάλιστα ! τοῦ ἀποκρίθηκα ὀρθὰ-κοφτά.

Ὁ κ. ἀστυνόμος σήκωσε τοὺς ὄμους. Μὲ τὸ κίνημα αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ πῆ πὼς δὲν τὸν μέλει, ἀλλὰ μάλλον πὼς ἦταν δική του δουλειὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὸ καταφύγιό του. Ὅπως δὲν ἦταν δὲν μᾶς ξαναρώτησε γι' αὐτό. Καὶ μᾶς παρακάλεσε νὰ τοῦ διηγηθοῦμε πὼς συνέβη τὸ περιστατικὸ.

— Δὲν ἦταν ἐκεῖ κανένας μας, τοῦ ἀποκρίθηκα.

— Τὸ πιστεύω, εἶπε. Ἄλλὰ δὲν ἐμάθατε ;

— Μάλιστα. Ἐμάθαμε πὼς ἀνταλλάχθηκαν δυὸ βολές καὶ στὴ δεύτερη ὁ Σοφίκης πληγώθηκε στὸ μηρὸ ἐλαφρὰ. Ἄ, παρ' ὅτι. Καὶ πὼς τὴν πρώτη φορὰ τὰ πιστόλια δὲν πῆραν φωτιά. Τίποτ' ἄλλο.

— Ποιοὶ ἦταν οἱ μάρτυρες τοῦ γιοῦ σας ;

— Δὲν μοῦ εἶπε. Ἐννοεῖται ὅτι τὴ μονομαχία μᾶς τὴν κράτησε μυστική. Κατόπι ἤρθε μιὰ στιγμὴ καὶ, βιαστικά, μᾶς εἶπε τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐ' αὐτὸ δὲν ξέρουμε λεπτομέρειες.

— Καὶ γιατί μονομάχησε—αὐτὸ τοῦλάχιστο θὰ τὸ ξέρετε—μὲ τὸν κ. Σοφίκη ;

— Γιατί ὁ κ. ἀνθυποπλοίαρχος τοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴ νὰ τὸν προσκαλέσῃ.

— Ἀπλῶς, χωρὶς λόγο ;

— Ὁ λόγος εἶναι λιγάκι περίεργος. Πρὸ καιροῦ, οἱ δυὸ τους, φίλοι στενοὶ ὡς τότε, εἶχαν μαλώσει. Φαίνεται πὼς, μετὰ τὸ μάλωμα, ὁ γιός μου πῆγε μιὰ μέρα στὸ σπίτι τοῦ κ. Σοφίκη. Κι' αὐτὸ ὁ κ. ἀνθυποπλοίαρχος, μετὰ ἓνα ὀλόκληρο μῆνα, τὸ θεώρησε προσβολή.

— Πραγματικῶς περίεργο . . . Δὲν μοῦ λέτε ὅμως, κ. Δοξαρά, ὁ γιός σας πῆγε στὸ σπίτι τοῦ κ. Σοφίκη ἐν ἀπουσίᾳ του ;



— Δὲν γνωρίζω,  
— Ἐφέρετε τοῦλάχιστο ἂν, κατὰ τὴν ἐπίσκεψή τοῦ γιοῦ σας, ἦταν στὸ σπίτι ἡ κυρία;  
— (Ὅυτε αὐτό. Τὸ μόνο ποῦ ξέρω, εἶναι ὅτι ὁ κ. Σοφίκης τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του. Ἦταν ἐκεῖ; Πῆγε κατόπι; Συναντήθηκαν στὴν πόρτα, ἐνῶ ἔφυγε ὁ ἕνας καὶ πῆγαινε ὁ ἄλλος; Ἡ στὸ δρόμο;... Αὐτὲς εἶναι λεπτομέρειες ποῦ ὁ γιός μου, βιαζόμενος νὰ φύγει, δὲν πρόφθασε νὰ μᾶς τίς πῆ. Ἄλλωστε εἶναι ἀσήμαντες κι' ἀδιάφορες.  
— Νομίζετε;  
— Σᾶς δίνω τὸ λόγο μου.  
— Εἶπατε πῶς ὁ γιός σας πῆγε «μιὰ μέρα». Ἦταν πραγματικῶς μέρα;  
— Τρόπος τοῦ λέγειν. Μπορεῖ νάταν καὶ βράδυ. Δὲν ξέρω.  
— Ἐφέρετε τί λέει ὁ κόσμος; ...  
— Γιὰ τί πράγμα;  
— Γιὰ τίς σχέσεις τοῦ γιοῦ σας μὲ... μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ κ. Σοφίκη.  
— Αὐτὸ τὸν καιρὸ, δὲν πηγαίνουμε στὸν κόσμο, κύριε ἀστυνόμη...  
— Ἴτιποτ' ἄλλο;  
— Ἴτιποτε.  
— Μιὰ ἐρώτηση ἀκόμη. Μοῦ ἐπιτρέπετε, γιὰ τὸν τύπο, νὰ ἐρευνήσω στὸ σπίτι;  
— Ἐχετε ἐντολμα συλλήψεως ἢ διαταγὴ τοῦ κ. Εἰσαγγελέως γιὰ ἔρευνα;  
— Ὁχι.  
— Τότε, γιὰ τὸν τύπο κι ἐγὼ, δὲν θὰ σᾶς ἐπιτρέψω. Σᾶς ἐπαναλαμβάνω ὅμως, ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, ὅτι ὁ γιός μου δὲν εἶναι στὸ σπίτι καὶ ὅτι δὲν κατοικεῖ πιά ἐδῶ. Φεύγοντας πῆρε μαζί του καὶ τὰ πράγματά του. Ἐπὶ λόγῳ τιμῆς.  
Ὁ κ. ἀστυνόμος σήκωσε πάλι τοὺς ὤμους του, ὕστερα ὑποκλίθηκε κι ἔφυγε.  
Οἱ ἀστυφύλακες ἔμως ἔμειναν νὰ φυλάνε.  
Δὲν ἦταν ἴσως ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ παραθέσω ἐδῶ ὀλόκληρη τὴ συνομιλία μου μὲ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἕκαστα ὅμως γιὰ τὸ εἶναι ἢ μὴ διασκεδαστικὴ ἀπὸ ὅσες θυμοῦμαι στὴ ζωὴ μου. Καὶ μ' ὄλη μου τὴ φούρκα γέλασα πολὺ...  
Ὁπωσδήποτε, οἱ οἰωνοὶ ἦταν ἀσχημοί. Δὲν εἶχαν, φαίνεται, καμμιά διάθεση νὰ φήσουν ἀκαταδίωκτο τὸ Νάνη. Σὲ λίγο θὰ ἦταν βγαλμένο καὶ τὸ ἐντολμα. Ὡστε τὸ βράδυ ἔπρεπε νὰ πάω νὰ τὸν βρῶ μὲ τίς μεγαλύτερες προφυλάξεις.

Ἄμαξι δικό μου ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, δὲν εἶχα· εἶχα ὅμως ἕναν ἀμαξά, πρῶν δικό μου, ποῦ μοῦ ἦταν ἀκόμα ἀφοσιωμένος. Ἐστειλα τὸν ὑπηρέτη μου νὰ τὸν βρῆ καὶ νὰ τοῦ πῆ ἐκ μέρους μου, πῶς ἦταν ἀνάγκη νὰ μὲ περιμένῃ, μὲ τ' ἀμαξί του, στὸ σταθμὸ τοῦ Λεβίδου ἀπὸ τίς ἐπτὰ. Μοῦ μῆνυσε πῶς θὰ μὲ περίμενε δίχως ἄλλο. Καὶ κατὰ τίς ἐπτὰ παρά τέταρτο βγήκα, κατέβηκα στὰ Χαυτεῖα καὶ πῆρα τὸ τράμ τῶν Πατησίων.

Ἐνας ἀστυφύλακας μὲ εἶχε ἀκολουθήσει μὲ τρόπο ἀπὸ τὸ σπίτι μου, ὡς ἐκεῖ. Κι ὅταν μὲ εἶδε νὰ μπαίνω στὸ τράμ, σκαρφάλωσε κι' αὐτός.

Μὰ γιὰ νὰ ξεφύγω αὐτὸν τὸν ἀστυφύλακα, εἶχα στείλει τὸν ἀμαξά νὰ μὲ περιμένῃ στὸ σταθμὸ. Κι' εὐθύς ἀμα σταμάτησε καὶ τὸ τράμ, πήδησα, εἶπα στὸν ἀμαξά νὰ πάρῃ τὸν πλάγιό δρόμο στὰ τέσσερα, μῆκα στ' ἀμαξί καὶ... ὅπου φύγη-φύγη!

Ὁ κακόμοιρος ὁ ἀστυφύλακας τάχασε καὶ μ' ἔχασε. Γιατὶ ὡς ποῦ νὰ καταλάβῃ κι αὐτ' ἄμαξι —μοῦ φαίνεται μάλιστα πῶς δὲν ἦταν ἄλλο ἐκεῖνη τὴν ὥρα τοῦ Λεβίδου—τὸ δικό μου εἶχε πάρει δρόμο. Δὲν μποροῦσε, φυσικά, νὰ τὸ κυνηγήσῃ μὲ τὰ πόδια. Ἔτσι ὄχι μόνο τὸ καταφύγιο τοῦ Νάνη δὲν ἔμαθε, ἀλλὰ κι ἔφυγε μὲ τὴν ἰδέα πῶς αὐτὸ βρισκόταν κάπου στὰ Πατήσια, πρὸς τὸ μέρος ποῦ εἶχε ἰδῆ τ' ἀμαξί μου νὰ χάνεται...

Ναι, μ' ἀφοῦ ἔκαμα λίγο δρόμο πρὸς τ' ἀπάνω, τ' ἀμαξί μου ἔστριψε, γύρισε, κατέβηκε πρὸς τὴ Βάθη καὶ, σὲ λιγότερο ἀπὸ μισὴ ὥρα, σταμάτησε μπροστὰ στὸ σπίτι τῆς κυρίας Ὀλυμπίου.

Δὲν τόξερα τὸ καινούργιο σπίτι, πρώτη φορά ἔβλεπα τὴν κοκκινωπὴ του φάτσα καὶ τὸ ἀνθοστόλιστο μπαλκονάκι του. Μὰ ὁ Νάνης μοῦ εἶχε πει τὸ δρόμο, τὸν ἀριθμὸ καὶ τὰ ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικά.

Χτύπησα τὴν πόρτα, μοῦ ἀνοιξαν ἀμέσως, ἀνέβηκα τὴ σκαλίτσα καὶ βρέθηκα μπροστὰ σ' ἕνα ξανθὸ κοριτσάκι ὡς δεκατριῶν χρόνων, ποῦ δὲν τὸ ἐγνώριζα.

— Ἡ κυρία Ὀλυμπίου; ...

— Μάλιστα, ἐδῶ εἶναι, περάστε...

Ἡ θεατρίνα μπῆκε στὴ σαλίτσα, ετοιμὴ νὰ φύγῃ γιὰ τὸ θέατρο. Κι ἄμα μὲ γνώρισε, ἔβγαλε τέτοιες φωνῆς ἐκπληξῆς καὶ χαρᾶς, ὥστε συμπέρανα ἀμέσως πῶς ὁ γιός μου δὲν εἶχε πάει. Καὶ τὴ ρώτησα.

— Ὁχι, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ὁ κύριος Νάνης; ... Ὁχι... Ἐχοῦμε νὰ τὸν ἴδοῦμε μῆνα...

— Ὁχι, δυστυχία μου!

Τὸν τσάκωσαν στὸ δρόμο; Ἡ, πηγαίνοντας στὶς θεατρίνας, ἄλλαξε γνώμη καὶ πῆγε, γιὰ καλύτερα, ἄλλο;

Τὸ δεύτερο μοῦ φάνηκε πῶς πιθανό, σχεδὸν βέβαιον. Γιατὶ ἂν τὸν τσάκωσαν τὸ πρῶτ', πῶς θὰ τὸν γύρευε στὸ σπίτι ὁ ἀστυνόμος τὸ μεσημέρι;

Ναι, μὰ ἐγὼ πῶς θὰ μάθαινα τώρα τὸ καταφύγιο του; Καὶ πῶς θὰ εἰδοποιούσα πῶς τὸν ζητοῦσαν, γιὰ νὰ φυλάγεται καλά;

Στὸ ἀναμεταξύ παρουσιάστηκε κι ἡ Ἄνδρομάχη καὶ μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον μὲ ρώτησε τί συνέβαινε μὲ τὸ Νάνη καὶ γιὰ τὴν πῆγα μὲ τὴν ἀγωνία νὰ τὸν ζητήσω στὸ σπίτι τους.

Δὲν εἶχα κανένα λόγο νὰ τὸ κρύψω. Καὶ μὲ λίγα λόγια διηγήθηκα στὶς δύο γυναῖκες τὴν ἱστορία.

— ὦ!.. φώναξε τότε ἡ Ἄνδρομάχη.

Μακάρι νὰ ἐρχόταν... Ὁ τὸν κρατούσαμε ὅσον καιρὸ ἤθελε. Κι ἴσα-ἴσα ποῦ μᾶς περισσεύει καὶ ὀμπότι. Μὰ βέβαιον ποῦ θὰ πῆγε κάπου ἄλλο. Μῆν ἀνησυχεῖτε, κύριε Δοξάρᾳ. Ἰρήγορα θὰ σᾶς εἰδοποιήσω.

Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἡ Ἄνδρομάχη εἶχε δίκιο. Δὲν ἦταν κανένας λόγος νάνησυχῶ. Ἀδύνατον νάχαν πιάσει τὸ Νάνη. Καὶ, γυρίζοντας τώρα στὸ σπίτι, θὰ ἔβρισκα ἴσως γράμμα του.

Μπόρεσα λοιπὸν νὰ καθίσω λίγο μὲ τίς καλὲς ἐκείνες γυναῖκες, νὰ μάθω τὰ νέα τους καὶ νὰκούσω τὰ αἰώνια πράγματα τῆς θεατρίνας, ποῦ, ἂν καὶ τώρα τῆς ἔδιναν καλὸ μισθὸ καὶ «καλὰ μεράκια», δὲν εἶχε ἀφήσει τὴν παλιά της συγγῆθεια νὰ παραπονεῖται.

Στὸ τέλος τ' ὁμολόγησε καὶ ἡ ἴδια:

— Εἶμαι παραπογιάρᾳ, κύριε Δοξάρᾳ μου. Μὰ ὁποῖος δὲ μιλεῖ, τὸν θάβουν ζωντανό. Γιὰ νὰ μιλῶ κι ἐγὼ, δὲ μ' ἔθαψαν πρὶν πεθάνω, ἂν κι εἶχαν ὄλη τὴν καλὴ διάθεση...

Ἐπειτα τὴ ρώτησα τίνος ἦταν τὸ ὄμορφο ἐκεῖνο κοριτσάκι, ποῦ μὲ εἶχε δεχθεῖ.

— Κι' αὐτὸ ἀνιψούλα μου, μοῦ ἀποκρίθηκε ἡ κυρία Ὀλυμπίου. Μοῦ τὸ ἔστειλε μιὰ φτωχὴ ξαδέρφη μου ἀπὸ τὴ Σμύρνη. Εἶδατε τί ὄμορφο ποῦ εἶναι; Μιὰ μέρα, σίγουρα, αὐτὸ θὰ βγῆ στὸ θέατρο. Ἰπατία τὸ λένε.

Καὶ μοῦ διηγήθηκε πῶς, στὴν τελευταία περιόδεια τοῦ θιάσου στὴ Σμύρνη, εἶχε ἴδει μεγαλοταίχη πιά τὴν Ἰπατία αὐτῆ, ποῦ τὴν ἤξερε μικρὴ, πῶς τῆς ἄρεσε κι' εἶχε πει τῆς μητέρας τῆς πῶς στὴν Ἀθήνα θὰ εἶχε μέλλον. Ἔτσι ἡ φτωχὴ ἐκεῖνη, ποῦ εἶχε καὶ μιὰ τσοῦρμα παιδιὰ, τῆς τὴν ἔστειλε μὲ πρώτη εὐκαιρία «νὰ τὴν κάνη ὅ,τι θέλει».

Δὲν εἶχα καμμιά ἀμφιβολία τί θὰ τὴν ἔκανε τὴν Ἰπατία ἢ θεῖά της; ὅτι εἶχε κάνει καὶ τὴν Ἄνδρομάχη. Μὲ μόνη ἴσως τὴ διαφορά πῶς αὐτὴ τὴν ξανθούλα θὰ τὴν ἔβγαζε καὶ στὸ θέατρο, ἂν, καθὼς ἔλεγε, εἶχε ταλέντο «σπουδαιότερο» ἀπὸ τῆς Ἄνδρομάχης.

Ἔτσι μιλούσαμε πρὸ δέκα λεπτῶν, ὅταν ἤρθε ἀπέξω καὶ μπῆκε ἀμέσως στὴ σαλίτσα ἕνα παιδί καμμιά δεκαπενταριὰ χρόνων, μὲ καινούργια, μὰ λερωμένα κάπως ναυτικά.

Ἦταν ὁ Χρηστάκης, ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἄνδρομάχης, ποῦ ὄχι μόνο δὲν τὸν ἐγνώρισα ἀπὸ τότε, μὰ οὔτε καν τὸν θυμόμουν.

Ἐπλησίασε τὴν ἀδερφή του καὶ τῆς ἔδωσε ἕνα γράμμα ποῦ, καθὼς εἶπε, τοῦ τὸ ἔδωσαν ἕνας ὑπηρέτης στὴν εἰσοδο κι ἔφυγε ἀμέσως.

Ἡ Ἄνδρομάχη τὸ ἀνοῖξε, τὸ διάφασε γρήγορα-γρήγορα καὶ... ἔβαλε τίς φωνῆς.

Τῆς ἔγραφε ὁ Νάνης!

«Ἀπόψε — τῆς ἔλεγε — θάρθῃ ὁ πατέρας μου στὸ σπίτι σας καὶ θὰ μὲ ζητήσῃ. Νὰ τοῦ πῆς πῶς βρίσκουμε στὸν Πύργο τοῦ κυρ Ἀλέκου (ἔρει). Ἄν τυχὸν ἤρθε κι ἔφυγε, σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ τοῦ στείλῃς αὐτὸ τὸ γράμμα στὸ σπίτι. Θὰ σοῦ εἶπε βέβαιον κι ἐννοεῖς πόση ἀνάγκη εἶναι νὰ τὸ λάβῃ ἀμέσως καὶ ἀσφαλῶς. Δὲν τοῦ στέλνω ἐγὼ γράμμα στὸ σπίτι μας, γιὰ τὴν φοβᾶμαι μὴν παρακαλοῦθῆσούν ἀπὸ «κεῖ τὸν ὑπηρέτη».

(Ἀκολουθεῖ)





## ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

25 Σεπτεμβρίου

Ἐπειδὴ τὸ προηγούμενον τεύχος, ἐξαιτίας ἀνυπερβλήτου κωλύματος, εἶχε καθυστερήσει ὀλίγας ἡμέρας, τὸ παρὸν ἐχρειάσθη νὰ τυπωθῆ, κάπως βιαστικά, εἰς μικρότερον τοῦ συνήθους χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὅποιον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐτοιμασθῆ καὶ Δεκαπενθήμερον. Θάναπληρώσωμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον.

Κυρίαν **Εὐθ. Σπ.** Ἐνταῦθα. Δὲν κατοικεῖτε εἰς τὴν διεύθυνσιν πού μᾶς ἐδώσατε, οὔτε οὔτε γνωρίζον ἐκεῖ. Ἦμποροῦσατε νὰ μᾶς γράψετε καὶ ἀνωλύτως, καὶ μὲ ψευδώνυμον, χωρὶς καμμίαν διεύθυνσιν. Ἀλλὰ ἔτσι, μὲ μίαν ψεύτικην διεύθυνσιν καὶ μ' ἓν ἄληθοφανὲς ὄνομα, ἴσως ἐπίσης ψεύτικον, τὸ γράμμα σας δὲν μᾶς φαίνεται πλέον ὑπαγορευμένον ἀπὸ εἰλικρινῆς ἐνδιαφέρον. Ἀπεναντίας, τὸ βρισκομένον πολὺ ὑποπτον. Καὶ σχίζομεν, ὡς δλωροδιόλου περιττήν, τὴν ἀπάντησιν πού μᾶς ἐπέστρεψε τὸ ταχυδρομεῖον.—**δ. Ρ. Μ.** Σῦρον. Ἦταν δυνατό νὰ σὰς ἀρνηθῶμεν; Νὰ τοῦ πῆτε νὰ τὸ στείλῃ; ἀλλὰ μόνον ἂν δὲν τὸν μέλη ποτε θὰ δημοσιευθῆ, γιατί κάμποσα προηγούνται. Κι' ἐκεῖνα τὰ λάβαμα καὶ θὰ δημοσιευθῶν. Μὴ γράψετε πλέον εἰς τὴν ἑδρὴν Ρόμης 22. Ἐκεῖ τώρα εἶναι μόνον ἡ ἀποθήκη τοῦ Ἐκδ. Οἴκου Κολλάρου καὶ Σας. Τὸ λαγιστήριον τῆς «Νέας Ἑστίας» μετεφέρθη εἰς τὸ κεντρικὸν Κατάστημα.—**Σταθίου 50**—**δ** δὲ διευθυντής, ὅπως ἀνέκαθεν, δέχεται μόνον στὸ σπίτι του, Ἐυριπίδου 42. Ἐκεῖ πρέπει νὰ διευθύνωνται καὶ τὰ γράμματα τὰ φορῶντα τὴν ἀνταξίαν τοῦ περιοδικοῦ.—**κ. Ρ. Π.** Ἄρταν. Ναι, εἶχε ἀνοίξει ἕνας τέτοιος «μικροκαυγάς» ἀλλὰ δὲν εἶδατε ὅτι τὸν ἐκλείσαμεν... ἐγκαίρως;—**κ. Γ. Ι. Π.** Ἄρταν. Κάποτε ἀκόμη ὀλίγην ὑπομονήν καὶ δταν θὰ δημοσιευθῶν τ' ἀποτελέσματα, θὰ ἰδῆτε τὰς ἀπόφεις μᾶς καὶ θὰ δικαιολογήσαστε μαζί μᾶς τὴν ἀσθηρότητα τῶν κριτῶν.—**κ. Κλ. Δ. Μ.** Ἐνταῦθα. Εἰς τὸ ἐρχόμενον, γιατί τὸ σημερινόν, βλέπετε, δὲν ἔχει «Ζητήματα».—**κ. Δ. Π.** Ἐνταῦθα. Ὁραῖον τὸ ἀρθρῶν σας, ἀλλὰ ἔχομεν λόγους νὰ μὴ θέλωμεν αὐτὸ τὸ «ζήτημα».—**κ. Χ. Σ. Χ.** Πύργον. Δὲν γνωρίζομεν. Τοῦ ἐστέλαμεν ὁμῶς τὸ γράμμα σας καὶ, ἂν εἶναι πραγματικῶς ὁ θεῖος σας, θὰ σὰς ἀπαντήσῃ.—**κ. Τ. Κ.** Ἐνταῦθα. Δὲν παρουσιάζει κανέν ἐνδιαφέρον ὁ φάρος μόνος του. Ἄν ἐφαίνετο καὶ τὸ τοπίον, θὰ ἦτο μὴ καλὴ φωτογραφία.—**κ. Μ. Π.** Ἐνταῦθα. Ἄ, μπά! πολὺ δύσκολο πρᾶγμα! οὔτε νὰ τοῦ τὸ ποῦμε δὲν τολμοῦμε, γιατί θὰ τὸν λυπούσαμε ἄδικα.—**κ. Π. Κ.** Πάτρας. Βεβαίως, αὐτὸ θὰ γίνῃ; καὶ εἴπαμε γιὰ ποῖο λόγο δὲν ἔγινε ἀκόμη.—**Ἐωσφόρον**, ἔνταῦθα. Γιατί νὰ μὴ προστρέξετε ἀπ' εὐθείας στὰς πηγὰς; Διαβάσατε Λαφόργκ. Ἀπὸ κεῖ θὰ καταλάβετε ἂν σφραγματικῶς αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδος πού ζητᾶτε μέσα εἰς τοὺς ἄλλους... ἀντιπροσώπους τῆς σχολῆς.—**κ. Ἀγ. Ψαλ.** Σὰς χρειάζεται ἀκόμη ἀσκηση καὶ πρὸ πάντων ἐπιμονή. Ἐὸ μέτρον σας δὲν πειθαρχεῖ εἰς κανένα κανόνα.—**κ. Γ. Χολκ.** Πειραιᾶ. Ἀξιέπαινη ἡ τάση σας γιὰ μὴ δυνατὴ πρωτοτυπία. Ἀλλὰ νὰ μὴ βιασθῆτε.

Τὰ λιτὰ αὐτὰ μέσα, στὰ ὁποῖα θέλετε ν' αὐτοπεριορισθῆτε, ἀπαιτοῦν, φυσικῶς, τριπλάσιον δούλεμα διὰ νὰ συντεθοῦν σὲ σύνολο καλλιτεχνικόν.—**κ. Νικ. Γερ.** Βούλαν. Ἐπάρχει κάποια χαλαρότης καὶ εἰς τὸν τόνον καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν νοημάτων. Καὶ τὸ κλιτικὸν ρομαντικὸν θέμα θ' ἀπαιτοῦσε εὐστοχώτερον χειρισμόν.—**κ. Νικ. Φίλ.** Ἀλεξάνδρειαν. Ἐὸ δεύτερον μέρος τὸ κρατοῦμεν. Ἐὸ πρῶτο, πολὺ μιλιτάντ, μέχρις ἀσυμβιβάστου, ὅχι μόνον πρὸς τὴν τακτικὴν μᾶς, ἀλλὰ, θὰ μᾶς ἐπιτρέψετε νὰ νομιζομῆν, καὶ πρὸς τὸ καλῶς ἐννοούμενον πνεῦμα τῆς ποιήσεως.—**κ. Π. Κόντ.** Σέρρας. Κρατοῦμεν τὴν πολὺ καλὴν «Ἐσπέρα». Ἐὸ ἄλλο πρέπει νὰ δουλευτῆ ἀκόμη.—**κ. Θ. Λαλαπ.** Διαβάσατε ὅ, τι λέγομεν ἀνωτέρω εἰς τὸν Ἐωσφόρον.—**κ. Μαχ. Παπαγ.** Καρπενήσι. Ἐὸ κρατοῦμεν διὰ τὸν λυριζομένον του καὶ τὴν ὑποβλητικότητά του ἄλλ' ἐχρειάζεται νὰ κλείσῃ μὲ κάποιο ζωηρότερο τέλος. Δὲν μπορεῖτε;—**κ. Δ. Ἀλάντα**, Θ/νίκην. Σπανίως πρωτόλεια μποροῦν νὰ ποικυραλλωθοῦν σὲ ἐπιγραμματικά, κιόλας, ὀκτάστιχα. Ἀντίκειται πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ποιητοῦ. Ὁ λακωνισμὸς ἐρχεται στὸ τέλος.—**κ. Γιώργ. Γκωξ.** Πειραιᾶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχετε πρωτότυπα, στείλατέ μᾶς μετὰφρασιν ἀπὸ ἄλλα ἀμετάφραστα ἀρχαῖα ποιήματα. Πρὸ πάντων λυρικά.—**Πετρ.** Ὀλ., Γαργαλιάνους. Ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα, ζωηρότης περιγραφῆς. Ἐὸ θέμα ὁμῶς εἶναι τόσον πολὺ μεταχειρισμένον! Τέτοια θέματα γράφονται σήμερα μὲ μὴ τεχνουργία ἐμπρασιονιστικὴ καὶ σ' ἐλαφρότατα φιλοσοφικὸν τόνο.—**κ. Βίνταρα Παπ.** Σῦρον. Ὁραῖον καὶ τὸ κρατοῦμεν, καθὼς καὶ τὸ προηγούμενον, διὰ τὸ ὅποιον ἀναμφιδόλως σὰς ἀπαντήσαμεν, εὐνοϊκῶς καὶ τότε, ὅπως καὶ τώρα.—**Πνευμένον καλλιτέχνην**, Ἀλεξάνδρειαν. Δὲν εἶναι κατάλληλα γιὰ τὸ περιοδικὸν μᾶς. Περιμένομεν τ' ἄλλα σας.—**κ. Χρ. Μηλ.** Ἐνταῦθα. Ἦμεῖς νομιζομεν ὅτι σὰς ἀπαντήσαμεν, καὶ ἴσως ἀρνητικῶς, διότι δὲν ἔχομεν πλέον τὸ ποίημα. Ὁπωσδήποτε, λάθετε τὸν κόπον νὰ μᾶς τὸ ξανασταίλετε καὶ πάλιν.—**κ. Αὐγουρίν.** Ὁ τρόμος τῆς ἀνομολόγητης αἰμομιξίας, τὸ τραγικὸν δίλημμα τοῦ «παπποῦ», μετατοπίζουσι πρὸς αὐτὸν τὸ κέντρον τοῦ δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ Μῆτρος εἶναι μᾶλλον δευτερευόν τύπος, ρομαντικὸς. Δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀλλαχθῆ ἔτσι; θὰ ἐγινόταν πολὺ ὄραιότερο. Ὁ περιγραφῆς του πολὺ καλῆς.—**κ. Θ. Ἀμαρ.** Κρατοῦμεν τὴν διωρθωμένην «Χαρά», ἐκτός ἂν μέχρι τῆς δημοσιεύσεώς της μᾶς στείλετε τίποτε καλύτερον, διὰ νὰ πάρῃ τὴν θέσιν της.—**κ. Γ. Λαμαν.** Θ/νίκην. Δὲν βλέπομεν καμμίαν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος πέραν μιᾶς ἀπλῆς ἐξιστορήσεως. Καὶ αὐτὴ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἰδιαιτέρον, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ συναιδητῆς τέχνης. Νομιζομεν ὅτι σπεύδετε εἰς παραγωγὴν.—Οἱ λοιποὶ, πού τοὺς εἰδοποιήσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον, καθὼς καὶ ὅσοι μᾶς ἐστειλαν ἔργα μετὰ τὴν 11 Σεπτεμβρίου, θὰ ἔχουν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρχόμενον.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»